



มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา  
Dhamma Study and Support Foundation

## แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๕๖ ตอนที่ ๑๕๕๑ – ๑๕๖๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์



## แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๕๕๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๖๔



**มิลินทปัญหา สัตตมวรรค สติอาการปัญหาที่ ๑** อาการของสติต่อไป คือ

๗. วิสภาคนิมิตตโตสสติ ระลึกถึงรูป เสียง กลิ่น รส ที่มีลักษณะต่าง ๆ กัน ของพืชผักผลไม้ต่าง ๆ

จะเป็นกุศลได้ไหม ทุกคนต้องบริโภคมื้อละเวลา และก่อนที่จะบริโภคก็มีการปรุงอาหาร มีพืชผักผลไม้ต่าง ๆ นานาชนิด ระลึกอย่างไรจึงจะเป็นกุศล แม้ว่าเป็นผักชนิดเดียวกัน รสอาจจะต่างกัน ความใหม่ ความเก่า ความเปลี่ยนแปลง ความไม่เที่ยงแท้ของพืชผักผลไม้ ต้องอาศัยปัจจัยปรุงแต่ง ถ้าไม่มีปัจจัยก็ไม่มีผลไม้ หรือผัก หรือพืชพรรณที่สด

รูปร่างสีกลิ่นรสชาติที่เปลี่ยนไป ทำให้สติเกิดระลึกได้ถึงเหตุปัจจัยนั้น ๆ ที่ทำให้สภาพของพืชผักผลไม้เหล่านั้นต่างกัน แม้ว่าจะเป็นผลไม้ชนิดเดียวกัน รสหวานก็ไม่เท่ากัน เพราะว่าปัจจัยต่างกัน

เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ สติเกิดได้ ถ้าได้รู้อาการของสติว่า แม้แต่การเห็นสิ่งต่าง ๆ เช่น พืชผักผลไม้ อาหาร ก็เป็นธรรมทั้งหมด สามารถที่จะเข้าใจถึงปัจจัยที่ทำให้สภาพของพืชผักผลไม้ต่าง ๆ นั้น มีรส มีกลิ่น มีสีต่าง ๆ กันได้

เวลาถวายทาน พิจารณาอย่างนี้หรือเปล่า ของเสีย ๆ ไม่ดี ไม่งาม ก็คัดออกทิ้งไป แสดงว่า แม้ในขณะนั้นสติก็ยังเกิดพิจารณาได้ตลอดในเรื่องของธรรม แต่ถ้าไม่พิจารณา ขณะนั้นก็เป็นแต่เพียงกุศลชั่วขณะที่คิดสิ่งที่เป็นไทยธรรมที่ไม่ดีออก

๘. กถาภิญาณโตสสติ ได้แก่ สติที่เกิดเมื่อคนอื่นกล่าวเตือนจึงระลึกได้



เช่น ในขณะที่ฟังพระธรรม วันหนึ่ง ๆ ก็หลงลืมสติไป แต่ขณะใดที่ได้ฟังพระธรรมในเรื่องของสติ ในเรื่องของโสภณธรรม ขณะนั้นก็มีการระลึกได้ ก็เป็นกถาภิญาณโตสติ คือ สติ เมื่อคนอื่นกล่าวเตือนจึงระลึกได้

ท่านที่เป็นกัลยาณมิตร ถ้ามิตรสหายของท่านกำลังเป็นอกุศล ขณะนั้นก็เปิดโอกาสที่จะกล่าวธรรม เพราะถ้าท่านเตือนเองย่อมไม่ได้ผลเท่ากับการแสดงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว แต่ก็ต้องขึ้นอยู่กับกาลเทศะและเหตุการณ์ในขณะนั้น แต่ให้ทราบว่าคำพูดของบางท่านสะกิดใจจริง ๆ บางทีฟังแล้วระลึกได้ทันที ซึ่งถ้าท่านไม่กล่าววาจาอย่างนั้น บุคคลนั้นก็ยังคงมีอกุศลต่อไปอีกนาน โดยเฉพาะในเรื่องของความโกรธ หรือในเรื่องของความตระหนี่ ความริษยา เรื่องของอกุศลทั้งหลาย ถ้ามีธรรมที่ระลึกได้ในขณะนั้นและกล่าวขึ้น ย่อมเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่กำลังมีอกุศลจิต

๙. ลักษณะโตสติ ได้แก่ สติที่ระลึกได้เมื่อเห็นเครื่องหมายที่ได้ทำไว้

แสดงว่าความจำไม่มั่นคง ถ้าไม่ประกอบด้วยปัญญาอย่างยอดเยี่ยมเช่นปัญญาของท่านพระอานนท์ เพราะฉะนั้น ในสมัยนี้จึงต้องจำและกัณฐ และอาจจะมีเครื่องหมายต่าง ๆ ที่ให้เห็นถึงความสำคัญ มีเครื่องหมาย ๒ อัน ๓ อัน อะไรอย่างนั้น ซึ่งเป็นการเตือนให้ระลึกได้เมื่อเห็นเครื่องหมายต่าง ๆ

แม้แต่รูปถ่าย มีการเขียนไว้ข้างหลังว่า เนื่องในวันอาสาฬหบูชา ซึ่งทำให้ระลึกได้ถึงกุศลที่บุคคลนั้นได้กระทำในวันนั้น และอาจจะมีภาระระลึกต่อไปถึงเรื่องของบุคคลนั้นในทางธรรมได้ ถ้าเป็นผู้ที่ต้องอพยพ พลัดบ้านเมือง ก็อาจจะคิดถึงความไม่เที่ยง การต้องสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งแต่ละชีวิตก็ไม่แน่นอน มีทั้งสุข มีทั้งทุกข์ที่แต่ละบุคคลก็เลือกไม่ได้ เพราะฉะนั้น แม้แต่รูปถ่ายซึ่งมีคำเขียนไว้ก็ยังเป็นเครื่องหมายที่ทำให้เกิดระลึกได้ถึงธรรม

เวลาที่ทำบุญให้ทาน มีอาหารหลายอย่าง บางท่านก็ยังต้องใส่ถุงสีต่าง ๆ กัน เพื่อกันลืม ไซ้ใหม่ พวกนี้ก็ล้วนแต่เป็นสติที่ระลึกได้เมื่อเห็นเครื่องหมายที่ได้ทำไว้



๑๐. สรณโศสตี เตือนให้ระลึกถึงสิ่งที่ได้กระทำแล้ว

ในวันหนึ่ง ๆ ทุกท่านคงพอที่จะระลึกถึงกุศลที่ได้กระทำแล้ว และเกิดความปลาบปลื้ม แต่ถ้าระลึกถึงอกุศล จะต้องรู้ว่า เป็นสิ่งที่ไม่ควรจะกระทำอีก ถ้าเป็นคนที่โกรธง่าย ๆ โกรธมาก ๆ รุนแรง และเคยมีกายวาจาที่ไม่งาม ถ้าระลึกขึ้นมาได้ เห็นความน่ารังเกียจและคิดว่า จะไม่เป็นอย่างนั้นอีก ขณะนั้นก็เป็น สรณโศสตี คือ สติที่เตือนให้ระลึกถึงสิ่งที่ได้กระทำแล้ว

๑๑. มุทโธสตี ระลึกได้เมื่อเห็นสิ่งที่จดไว้

นอกจากเครื่องหมาย ก็เป็นข้อความต่าง ๆ เวลาที่ทุกท่านอ่านพระไตรปิฎก ก็คงจะมีสมุดกันคนละเล่มที่เก็บข้อความที่ต้องการเพื่อจะระลึกถึงบ่อย ๆ และให้ทราบว่า ข้อความนั้นอยู่ที่ไหนในพระไตรปิฎก

๑๒. คณนาโศสตี สติที่ระลึกได้เมื่อนับ

ด้วยเหตุนี้จึงมีองค์ธรรมตั้งแต่ ๑ - ๒ - ๓ - ๔ - ๕ มิฉะนั้นก็หลงลืม ไข่มุขขาดข้อหนึ่งข้อใดไป เช่น เหตุให้เกิดกุศลมีเท่าไร เหตุให้เกิดทวิจมีเท่าไร เหล่านี้เป็นต้น ก็เป็นคณนาโศสตี ระลึกได้เมื่อนับ มัจฉริยะมีเท่าไร ถ้าไม่นับก็คงยาก แต่ถ้านับก็รู้ว่ามัจฉริยะมี ๕ เป็นความตระหนี่ ๕ ประการ

๑๓. ธารณโศสตี ได้แก่ สติที่ทรงจำไว้มากระลึกได้มาก

ข้อนี้ก็แล้วแต่ความสามารถของแต่ละท่าน บางท่านมีความจำดี มีสติดีมันคงเป็นเหตุทำให้ระลึกได้มาก

๑๔. ภาวนาโศสตี สติในการเจริญภาวนา ในการอบรมสภาพธรรมที่เป็นกุศล

๑๕. ปโตกนิพันณโศสตี สติที่ระลึกถึงภาระผูกพันที่จะต้องกระทำ

เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ถ้าไม่เป็นไปในเรื่องของกุศล ก็ต้องเป็นไปในเรื่องของโลภะ ในชีวิตประจำวัน มีอะไรที่จะต้องทำในวันนี้บ้าง ในขณะนั้นก็ปโตกนิพันณโศสตี



แต่ถ้าระลึกถึงภาระผูกพันที่จะต้องกระทำในเรื่องของกุศล เช่น การไม่เอาเปรียบผู้อื่น มีข้อผูกพันสิ่งใดที่จะต้องทำต่อบุคคลนั้นก็ระลึกได้ และกระทำ ขณะนั้นก็เป็นกุศล

มีข้อผูกพันว่าจะทำอะไรบ้างที่เป็นกุศล นี่ก็ออกใหม่ บางท่านอาจจะพิจารณาไว้ นั่นคือ ข้อผูกพันในเรื่องของกุศล แต่ลืม เพราะฉะนั้น ขณะนั้นก็ไม่ใช่วิสัยที่ระลึกได้

๑๖. อุปนิกเขปนโตสติ เห็นทรัพย์ก็ระลึกได้

ทุกคนเห็นทรัพย์ แต่ระลึกเป็นกุศลหรืออกุศล ต้องแล้วแต่สติในขณะนั้น ถ้าระลึกเป็นไปในกุศลในขณะที่เห็นทรัพย์ ก็เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่บุคคลอื่น ได้แก่ ทาน การให้ การสละวัตถุเพื่อประโยชน์สุขของบุคคลอื่น บางคนตั้งใจจะบริจาคเงินในการกุศล แต่ลืม เมื่อเห็นจึงระลึกได้ นี่ก็เป็นเหตุหนึ่งซึ่งเป็นอาการหนึ่งของสติ

๑๗. อนุภูตโตสติ ระลึกถึงรูปที่เคยเห็น ถึงเสียง ถึงกลิ่น ถึงรส ถึงโผฏฐัพพะที่เคยกระทบสัมผัส ระลึกถึงสภาพธรรมที่ปรากฏ และระลึกถึงสภาพธรรมที่เคยปรากฏตามความเป็นจริง

เช่น ถ้าวิปัสสนาญาณได้ประจักษ์แจ้งลักษณะของนามธรรมใด รูปธรรมใด ขณะนั้นก็ระลึกถึงลักษณะของสภาพนามธรรมนั้น รูปธรรมนั้น ในขณะนั้นก็เป็นอนุภูตโตสติ

ถ. ต้องท่องไว้ใหม่ ๑๗ ประการนี้

ส. ถ้าอยากจะจำ เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล บางท่านอาจจะมีฉันทะในการท่อง ท่านก็ท่อง บางท่านท่องเก่งมาก ท่านท่องมหาสติปัฏฐานสูตรได้ซึ่งมากกว่า ๑๗ อีก

ผู้ฟัง แต่ถึงแม้ว่าจะไม่ท่อง ก็เป็นสิ่งที่เคยผ่านในชีวิตประจำวันหลายอย่าง อย่างที่ผมเคยทำกับตัวเอง ถ้าหลงลืมสติบ่อย ๆ หลาย ๆ วัน ผมก็เขียนไว้ในกระดานว่า ระลึกรู้นามรูปทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และแปะไว้ที่ข้าง ๆ พวงมาลัยรถ



เวลาผมมานั่งที่รถที่ไร ก็เตือนสติได้เหมือนกัน หรือไม่ก็แปะไว้ที่โต๊ะทำงาน แต่นาน ๆ ก็ชิน จดหรือไม่จดก็ไม่เป็นประโยชน์

ส. ก็เป็นการดีที่ได้รู้จักตัวเองตามความเป็นจริง ประโยชน์ของพระธรรมวินัย คือ ทำให้รู้จักตัวเองตามความเป็นจริง รู้จักสภาพธรรมที่เกิดขึ้นกับท่าน ตรงตามความเป็นจริงว่า ไม่มีตัวตน แต่เป็นสภาพธรรมต่าง ๆ ลักษณะของจิตต่าง ๆ ลักษณะของเจตสิกต่าง ๆ ลักษณะของรูปต่าง ๆ ที่เกิดประชุมรวมกันและยึดถือว่าเป็นตัวตน เมื่อใดสติเกิด เมื่อนั้นจึงจะพิจารณารู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้นตามความเป็นจริง

เรื่องของสติ เป็นเรื่องที่จำปรารภในสิ่งที่ทั้งปวงจริง ๆ แม้ในขณะที่ฟังพระธรรมนี้เอง ซึ่งขึ้นอยู่กับการพิจารณาธรรมของแต่ละบุคคลที่ได้สะสมมา อย่างท่านพระปิงคียเถระ ใน **โสฬสमाणวกปัญหานิคมนิทเทศ** ท่านได้เล่าให้พราหมณ์พาวรีผู้เป็นลุงของท่านฟังว่า เพียงได้ฟังพระผู้มีพระภาคตรัสให้ท่านพระวักกิลละศรัทธา ท่านก็เกิดปีติโสมนัส เพียงเท่านั้นเอง พระผู้มีพระภาคตรัสกับปิงคียพราหมณ์ว่า พระองค์ตรัสให้ท่านพระวักกิลละศรัทธา

ขณะนี้ท่านผู้ฟังได้ฟังอย่างนี้ ไซ้ใหม่ แต่ท่านพระปิงคียพราหมณ์ในขณะนั้นเกิดปีติโสมนัส เพราะรู้ว่าถ้าสติปัฏฐานไม่เกิด ถ้าปัญญาไม่เกิด ละศรัทธาไม่ได้

ละศรัทธาในที่นี้ ต้องเข้าใจด้วยว่า ละศรัทธาที่เป็นตัวตน ที่เป็นเรา ที่ยึดถือศรัทธานั้นว่าเป็นเรา คือ การฟังพระธรรมต้องฟังให้ละเอียดจริง ๆ ว่า บุคคลไหนตรัสกับใคร และผู้ฟังเป็นใคร แม้ว่าจะไม่กล่าวพยัญชนะโดยครบถ้วน แต่ความหมายก็ครบถ้วนในข้อความที่ตรัส เพราะว่าศรัทธาเป็นโสภณธรรม สำหรับผู้ที่เป็นปุถุชนก็ยึดถือศรัทธานั้นว่าเป็นเรา เวลาที่ศรัทธาเกิดก็ผ่องใส เลื่อมใส แต่ในขณะนั้นไม่ได้รู้ลักษณะของศรัทธาว่า เป็นเพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง เป็นศรัทธาเจตสิกซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและดับไป

และศรัทธาที่ว่าผ่องใสเลื่อมใสนี้ ก็ยังเล็กน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับศรัทธาของพระอริยบุคคล และก็เปรียบเทียบได้เป็นขั้น ๆ จนกระทั่งถึงศรัทธาของผู้ที่เป็น



พระอริยบุคคลขั้นสูงขึ้นไปเป็นพระสกทาคามีบุคคล เป็นพระอนาคามีบุคคล และเป็นพระอรหันต์

เพราะฉะนั้น ถ้าใครให้ละศรัทธา ต้องเข้าใจว่า ให้ละศรัทธาที่ยึดถือว่าเป็นเรา ซึ่งจะได้ก็ด้วยสติเกิดขึ้นระลึกลักษณะของศรัทธาที่กำลังปรากฏในขณะนั้น

ในขณะนี้ ถ้าศรัทธาเกิด ปัญญาจะต้องเกิดพร้อมสติที่ระลึกลักษณะของศรัทธา จึงจะรู้ว่าไม่ใช่เรา มิฉะนั้นแล้วไม่มีหนทางเลย พระผู้มีพระภาคตรัสกับท่านพระวัคคลี และปิงคียพราหมณ์ได้ฟังเกิดปิติโสมนัส แต่สำหรับตัวท่านเอง ท่านต้องเป็นผู้ตงว่า ในขณะนี้ศรัทธาเกิดหรือเปล่า ถ้าศรัทธาเกิด จะละอย่างไร ต้องรู้วิธีด้วย เพราะถ้าไม่รู้วิธี แม้พระผู้มีพระภาคตรัสให้ละศรัทธา ก็ละไม่ได้

แสดงให้เห็นว่า สติจำปรารภนาในที่ทั้งปวง โดยเฉพาะในเรื่องของการฟังธรรม ซึ่งเรื่องของธรรมเป็นเรื่องชีวิตประจำวัน ตั้งแต่ในครั้งอดีตตลอดเรื่อยมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน และตลอดไปจนกระทั่งถึงอนาคต

**ขุททกนิกาย จุฬนิกาย ปารายณวรรค อชิตมาณวกปัญหานิทเทศ**  
มีข้อความที่เป็นชีวิตประจำวันซึ่งแสดงให้เห็นถึงขณะที่มีสติกับขณะที่หลงลืมสติของบุคคล แม้ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน

ครั้งนั้น เมื่อพราหมณ์พาวรีเรียนจบมนต์ของพราหมณ์แล้ว ปรารภความเป็นผู้ไม่มีกังวล จึงได้ออกจากพระนครโกศลอันร่มเย็นไปสู่ทักขิณาบถชนบท และอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำโคธาวารี ซึ่งเป็นพรมแดนระหว่างแคว้นแคว้นอัสดกะและแคว้นแคว้นมุฬกะ ท่านเลี้ยงชีวิตด้วยการเที่ยวภิกขาและผลไม้

เมื่อพราหมณ์ได้ไปอยู่ที่นั่นแล้ว ตำบลนั้นก็เจริญขึ้น ทำให้พราหมณ์นั้นได้ของบูชาเป็นอันมาก

วันหนึ่งพราหมณ์พิจารณาคนหนึ่งเดินงกน พันเชลอะ มีอุลึบนศีระชะ เข้าไปหาพาวรีพราหมณ์แล้วขอทรัพย์ห้าร้อย

พาวรีพราหมณ์บอกว่า ได้บริจาคทรัพย์ไปหมดแล้ว พราหมณ์นั้นบอกว่า เมื่อเราขอ ท่านจักไม่ให้ ในวันที่เจ็ด ศีระชะของท่านจงแตกเจ็ดเสี่ยง



สติเกิดใหม่ ถ้าได้ยินอย่างนี้ นี่เป็นชีวิตประจำวัน แม้ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน นรกแล้วหรือไม่แล้ว ถ้าสติเกิดจะกลัวไหม ถ้าสติไม่เกิด ไม่รู้เหตุ ไม่รู้ผล ไม่ได้พิจารณาเหตุและผล ย่อมตกใจกลัว เพราะว่าในสมัยนั้นเป็นสมัยที่ใช้อิทธิฤทธิ์ซึ่งต่างกาลต่างสมัย ในสมัยนี้ก็เป็นอิทธิฤทธิ์คนละอย่าง ไซ้ใหม่ อาจจะใช้อาวุธยิงไกลไปทำลายล้างไกล ๆ ได้ คนละเหตุการณ์ แต่ผู้ที่ขาดสติก็มีความหวั่นเกรงภัย แทนที่จะคิดว่า ถ้าคนนั้นมีฤทธิ์สามารถทำให้ศัตรูคนอื่นแตกสลายได้ ก็ไม่น่าจะต้องมาขอเงินคนอื่น ไซ้ใหม่

แต่เรื่องของความไม่รู้เหตุผล และเรื่องของความรักชีวิต รักตัว ยังไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ย่อมทำให้ขณะนั้นเกิดความขาดสติ และมีความหวั่นเกรง จนกระทั่งพาวรีพราหมณ์ชูปดอม ไม่บริโภคอาหาร





๑๕๕๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๒๙



เทวดาที่สถิตอยู่ใกล้อาศรมของพาวรีพราหมณ์ เห็นพาวรีพราหมณ์หวาดกลัว เป็นทุกข์อยู่ ใครที่จะช่วยเหลือ ก็เข้าไปหาพราหมณ์พาวรีแล้วกล่าวว่า พราหมณ์ผู้มีความต้องการทรัพย์นั้น เป็นคนโกหก ย่อมไม่รู้จักศีระะ ความรู้จักศีระะหรือธรรมอันให้ศีระะตกไป ย่อมไม่มีแก่พราหมณ์นั้น

ผู้ที่เข้าใจธรรมสามารถยกตัวอย่างและชี้แจงให้เห็นได้จริง ๆ ว่า พราหมณ์ที่บอกคนอื่นว่าศีระะจะต้องแตก ๗ เลี่ยง เป็นผู้ที่ไม่รู้จักศีระะว่าศีระะคืออะไร แม้แต่ธรรมที่จะทำให้ศีระะนั้นตกไปก็ไม่รู้ เพียงแต่สามารถขู่คนอื่นหรือบอกคนอื่นได้ว่า ถ้าไม่ทำอย่างที่ต้องการแล้ว ศีระะจะแตกเป็น ๗ เลี่ยง

ขณะนี้ทุกท่านมีศีระะหรือเปล่า แม้แต่เรื่องศีระะก็เป็นธรรมที่ลึกซึ้งได้ ไม่ใช่เพียงศีระะที่ทุกคนรู้จักว่า มี แต่ยังมีศีระะที่ทุกคนไม่รู้ว่ามีด้วย

เมื่อพาวรีพราหมณ์ขอให้เทวดาบอกเรื่องศีระะและธรรมอันให้ศีระะตกไป เทวดานั้นก็บอกให้พาวรีพราหมณ์ไปกราบทูลถามพระผู้มีพระภาคผู้ทรงเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระนครสาวัตถี พาวรีพราหมณ์ปิติยินดีมากที่ได้ฟังคำว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

นี่คือการสะสมซึ่งสะสมมาที่จะรู้พระคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพียงได้ยินก็รู้ว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมทรงรู้แจ้งธรรมทั้งปวง

ท่านพาวรีพราหมณ์เรียกพราหมณ์ที่เป็นศิษย์ของท่าน ๑๖ คน คือ อชิตพราหมณ์ ติสสเมตเตยพราหมณ์ ปุณณกพราหมณ์ เมตตคุพราหมณ์ โธตกพราหมณ์ อุปสัณพราหมณ์ นันทพราหมณ์ เหมกพราหมณ์ โตทยพราหมณ์ กัปปพราหมณ์ ชตุกัณณพราหมณ์ ภัทราวุธพราหมณ์ อุทยพราหมณ์



ไปศาลพราหมณ์ โมฆราชพราหมณ์ผู้เป็นนักปราชญ์ ปิงคียพราหมณ์ แล้วให้พราหมณ์ทั้ง ๑๖ คนซึ่งต่างเป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะมีลูกศิษย์มากมาย ไปเฝ้ากราบทูลถามปัญหานี้กับพระผู้มีพระภาค

เมื่อพราหมณ์ ๑๖ ท่านเดินทางไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้ว อชิตพราหมณ์ได้กราบทูลขอให้พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ปัญหาของพาวรีพราหมณ์ที่ถามถึงศีระะ และธรรมอันทำให้ศีระะตกไป

ซึ่งทุกคนมี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ท่านจงรู้เถิดว่า อวิชาเป็นศีระะ วิชาประกอบกับศรัทธา สติ สมาธิ ฉันทะ และวิริยะ เป็นธรรมเครื่องยังศีระะให้ตกไป

เพียงเท่านั้นอชิตมาณพก็เกิดปีติโสมนัสยิ่งนัก นี่คือนักที่ได้มีโอกาสได้ฟังพระธรรมจากพระโอรส เพราะท่านสะสมปัญญาามาที่จะได้เฝ้าและได้ฟังพระธรรมจากพระโอรสของพระผู้มีพระภาค

ท่านกระทำหนึ่งเสื่อเจวียงบ่าข้างหนึ่ง แล้วชบศีระะแทบพระยุคลบาททูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญทุกข ผู้มีพระจักขุ พราหมณ์พาวรีพร้อมด้วยพวกศิษย์ มีจิตเบิกบานโสมนัส ขอถวายบังคมพระยุคลบาทของพระองค์

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

พาวรีพราหมณ์พร้อมด้วยพวกศิษย์ จงเป็นผู้มีสุข ดูกร มาณพ และแม้ท่านก็ขอให้มีความสุข มีชีวิตอยู่ยืนนานเถิด เราให้โอกาสแก่พราหมณ์พาวรี แก่ท่าน และแก่พราหมณ์ทั้งหมด ตลอดข้อสงสัยทั้งปวง ท่านทั้งหลายย่อมปรารถนาปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งไว้ในใจ ก็จงถามเถิด

ประทานอนุญาตให้ถามปัญหาทุกอย่างที่ข้องใจ

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประทานโอกาสแล้ว อชิตพราหมณ์นั่งประนมมือแล้วทูลถามปฐมปัญหาแก่พระผู้มีพระภาคในบริษัทนั้น



ซึ่งปัญหาของแต่ละข้อไม่เหมือนกัน แต่เป็นสภาพธรรมทั้งนั้น และไม่พ้นจากสติและโสภณธรรมทั้งหลายด้วย

ท่านอชิตะทูลถามปัญหาว่า

โลกอันอะไรหุ้มห่อไว้ โลกไม่ปรากฏเพราะเหตุอะไรลี อะไรเล่าเป็นเครื่องฉาบทาโลกนั้น ขอพระองค์จงตรัสบอก อะไรเล่าเป็นภัยใหญ่ของโลกนั้น

เป็นชีวิตในขณะนี้เอง ทุก ๆ ขณะ ท่านที่ได้ฟังพระธรรมแล้วก็พอจะทราบคำตอบได้ใช่ไหมว่า อะไรห่อหุ้มโลกไว้ ทำให้โลกไม่ปรากฏ

กำลังเห็นอย่างนี้ เป็นโลก ไซ้ใหม่ ปรากฏตามความเป็นจริงหรือเปล่าว่าเป็นนามธรรมที่เกิดขึ้นเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตาเพียงชั่วขณะเดียวเท่านั้นเอง นี่คือความจริงของโลก ถ้าโลกปรากฏ ต้องปรากฏอย่างนี้ แต่ โลกอันอะไรหุ้มห่อไว้ โลกไม่ปรากฏเพราะเหตุอะไรลี

ท่านที่คิดว่าท่านอยู่ในโลกมานานและรู้จักโลก แต่เมื่อได้ฟังพระธรรมจะเข้าใจอริยชาซึ่งเป็นศรัทธา ในขณะที่กำลังเห็นนี้ เป็นการพิสูจน์อริยชาว่า เป็นการไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ทั้ง ๆ ที่เห็นเป็นโลก แต่ไม่รู้จักโลก เพราะว่าโลกจริง ๆ ไม่ได้ปรากฏ แม้ว่าท่านผู้ฟังจะคิดคำตอบอย่างไรก็ไม่ละเอียดเท่ากับได้รับฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยละเอียดแจ่มแจ้ง แม้แต่คำว่า โลก ซึ่งรวมทุกโลก ทั้งโลกนรก โลกไตรภพ โลกปิตติวิสัย โลกมนุษย์ โลกเทวดา ชันธุโลก ชาติโลก อายตนโลก โลกนี้ โลกอื่น พรหมโลกกับทั้งเทวโลก ซึ่งสรุปแล้วก็คือ โลกทางตาในขณะนี้เอง

ไม่ว่าจะเป็นโลกไตรภพ เห็นไหม โลกปิตติวิสัยคือเปรต โลกมนุษย์ โลกเทวดา ชันธุโลก ชาติโลก อายตนโลก โลกนี้ โลกอื่น พรหมโลกทั้งเทวโลก ไม่ว่าโลกไหน ก็คือ โลกที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ อะไรปิดบัง ทุกโลก ไม่ใช่ปิดบังเฉพาะโลกเดียว ไซ้ใหม่

ทางตาที่กำลังเห็นก็ปิดบัง ทางหูกำลังได้ยินก็ปิดบัง ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ปิดบังทุกโลก



อะไรคือเครื่องฉาบทาโลก ที่โลกไม่ปรากฏก็เพราะมีสิ่งที่ฉาบทาปิดบังไว้ ทำให้โลกไม่ปรากฏ ซึ่งทุกคนมีเครื่องฉาบทาโลก สิ่งที่ฉาบทาโลกนั้นเป็นเครื่องข้อง เป็นเครื่องผูก เป็นเครื่องเข้าไปเศร้าหมองทำให้โลกมัวหมอง ติดให้เปื้อนระคนไว้ ข้องไว้ คล้องไว้ พัวพันไว้

และอะไรเป็นภัยใหญ่ของโลก เป็นเครื่องบีบ เป็นเครื่องเสียดสี เป็นอันตราย เป็นเครื่องขัดข้องของโลกนั้น

แม้แต่ทุกข์ ก็เป็นสภาพธรรมที่เป็นเครื่องบีบ เป็นเครื่องเสียดสี ถ้าไม่มีการเสียดสีจะไม่มีความรู้สึกใด ๆ เลยทั้งสิ้น ทางตากก็เสียดสีกับรูป ทางหูเสียดสีกับเสียง มีการกระทบกระทั่งทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เป็นเครื่องเสียดสีที่ทำให้ความทุกข์เกิดขึ้น

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกร อชิตะ โลกอันอวิชชาหุ้มห่อไว้ โลกไม่ปรากฏเพราะความตระหนี่ เรากล่าวตถ์หนว่า เป็นเครื่องฉาบทาโลก ทุกข์เป็นภัยใหญ่ของโลกนั้น

พระผู้มีพระภาคตรัสสั้น ๆ แต่ผู้มีสติต้องพิจารณาข้อความที่ได้ยินได้ฟังอย่างละเอียดและลึกซึ้ง อย่างให้เข้าใจจริง ๆ

คำว่า โลกไม่ปรากฏเพราะความตระหนี่ มีความว่า ความตระหนี่ ๕ ประการ คือ อวาสมัจฉริยะ ตระหนี่ที่อยู่ ๑ กุลมัจฉริยะ ตระหนี่สกุล(อุปฏฐาก) (สำหรับพระภิกษุ) ๑ ลาภมัจฉริยะ ตระหนี่ลาภ ๑ วรรณมัจฉริยะ ตระหนี่วรรณะ (คือ คำสรรเสริญ) ๑ ธรรมมัจฉริยะ ตระหนี่ธรรม ๑

ไม่เคยคิดมาก่อนใช่ไหมว่า โลกไม่ปรากฏเพราะความตระหนี่ แต่ถ้าพิจารณาจริง ๆ ลึกลงไปของความตระหนี่คืออะไร ขณะใดที่ไม่เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ ลึกลงไปในขณะนั้นที่สติจะต้องติดตามหยั่งลงไปว่าเพราะอะไร ก็คือ ความเห็นแก่ตัว เพราะฉะนั้น ตัวนี้ ยังเป็นที่ยึดถือ ผูกพัน ติดข้องอย่างมากเพียงใด ลักษณะอาการของความตระหนี่ก็ย่อมปรากฏ



เพราะฉะนั้น ขณะใดที่มีความตระหนี่อย่างหนึ่งอย่างใดเกิดขึ้น ควรที่จะเป็นเครื่องระลึกได้ว่า ในขณะที่นั้นยังมีความติดข้อง ยังมีความเห็นแก่ตัว ยังความยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนอย่างมาก

และสำหรับธรรมมัจฉริยะ คือ ความตระหนี่ธรรม ถ้าเกิดความตระหนี่ธรรมขึ้น ทุกอย่างย่อมไม่ปรากฏตามความเป็นจริง เพราะว่าไม่ได้แสดงธรรมนั้นให้บุคคลอื่นได้รู้หรือเข้าใจด้วย

ผู้ที่เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมจริง ๆ จะไม่ตระหนี่ธรรม เพราะรู้ว่าเป็นสิ่งที่ เป็นประโยชน์ และขณะใดที่ตระหนี่ ขณะนั้นแสดงถึงความเห็นแก่ตัว หรือความยึดมั่นในตัวตน ซึ่งยังไม่ได้ละคลาย

ข้อความต่อไปมีว่า

ท่านเรียกว่า เววจฉะ ความตระหนี่ กิริยาที่ตระหนี่ ความเป็นผู้ตระหนี่ ความปรารถนาต่าง ๆ ความเหนียวแน่น ความเป็นผู้มีจิตหดหู่โดยความเป็นจิตแผ่รัดร่อน

นี้แสดงลักษณะของมัจฉริยะเจตสิกว่า เกิดกับโทสมูลจิตซึ่งเป็นอกุศลจิต จะไม่เกิดกับโลภมูลจิตและโมหมูลจิตเลย

ความที่แห่งจิตอันใครเชื่อไม่ได้เห็นปานนี้ เรียกว่า ความตระหนี่

เวลาเกิดความตระหนี่ขึ้น จริ่งใจไหม จะต้องมีความรู้สึก มีอาการที่ปิดบัง หรือซ่อนเร้นที่ไม่จริงใจ เพราะฉะนั้น ความที่แห่งจิตอันใครเชื่อไม่ได้เห็นปานนี้ เรียกว่า ความตระหนี่

อีกอย่างหนึ่ง แม้ความตระหนี่ขั้นนี้ ท่านก็เรียกว่ามัจฉริยะ แม้ความตระหนี่ธาตุ ท่านก็เรียกว่ามัจฉริยะ

ไม่มีตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล เพราะฉะนั้น ที่ตระหนี่ ตระหนี่อะไร ขอให้คิดดู ถ้าไม่ใช่ตระหนี่ขั้นนี้ คือ รูปขั้นนี้บ้าง เวทนาขั้นนี้บ้าง สัญญาขั้นนี้บ้าง สังขารขั้นนี้บ้าง วิญญาณขั้นนี้บ้าง



ท่านมีความสุข เห็นคนอื่นเป็นทุกข์เดือดร้อน ก็อยากให้คนอื่นเขามีความสุข อย่างเรา ขณะนั้นไม่ตระหนี่ในสุขเวทนา แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีความสุข และคนอื่นมีความทุกข์เดือดร้อน ก็ไม่มีความคิดเกื้อกูลบุคคลนั้นให้มีความสุขบ้าง ขณะนั้นก็ เป็นความตระหนี่ขั้นต้น คือ ตระหนี่สุขเวทนา

ในเมื่อไม่มีตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล เป็นแต่เพียงปรมาณธรรม เพราะฉะนั้น ถ้าพิจารณาจริง ๆ ขณะใดที่เกิดความตระหนี่ ก็คือตระหนี่ขั้นต้น ตระหนี่ธาตุ ตระหนี่อายตนะนั่นเอง

จะเห็นได้ว่า ขณะใดที่อกุศลธรรมเกิด ขณะนั้นหลงลืมสติ เพราะสติไม่เกิด ด้วยเหตุนี้ สติจำปรารภณาในที่ทั้งปวง

ข้อความต่อไปมีว่า

ความประมาท สมควรกล่าวว่า การปล่อยจิต ความเพิ่มการปล่อยจิต ในกายทุจริตก็ดี ในวจีทุจริตก็ดี ในมโนทุจริตก็ดี ในเบญจกามคุณก็ดี หรือความเป็นผู้ทำโดยความไม่เอื้อเฟื้อ ความเป็นผู้ทำไม่ติดต่อกัน ความเป็นผู้ทำ ๆ หยุด ๆ ความเป็นผู้มีสติประพฤติด้อยละ ความเป็นผู้ปลงฉันท์ ความเป็นผู้ทอดธุระ ความเป็นผู้ไม่ซื่อสัตย์ ความไม่เจริญ ความไม่ทำให้มาก ความไม่ตั้งใจ ความไม่ประกอบเนื่อง ๆ ในการบำเพ็ญกุศลธรรมทั้งหลาย เป็นความประมาท ความมัวเมา กิริยาที่มัวเมา ความเป็นผู้มัวเมาเห็นปานนี้ เรียกว่า ความประมาท

พระผู้มีพระภาคไม่ทรงละเว้นพยัญชนะซึ่งอาจจะทำให้ท่านผู้หนึ่งผู้ใดเกิดสติระลึกได้ เพราะทรงแสดงเรื่องของความประมาทว่า เป็นการปล่อยจิต เป็นการเพิ่มการปล่อยจิตในกายทุจริต ในวจีทุจริต ในมโนทุจริต ถ้าสติไม่เกิดเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา ไซ้ไหม เขาก็ทุจริตกันทั้งนั้น อาจจะต้องคิดอย่างนี้ ไม่ว่าจะป็นกายทุจริต หรือวจีทุจริต แต่ผู้ที่มีสติ สติเกิด จะรู้ได้ว่า ไม่ควรคิดอย่างนั้นเลย เพราะว่าไม่ควรที่จะปล่อยจิต หรือเพิ่มการปล่อยจิตในกายทุจริต ในวจีทุจริต ในมโนทุจริต



ผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ ย่อมไม่พ้นจากการมีกายทุจริตบ้าง วจีทุจริตบ้าง มโนทุจริตบ้าง ถ้าเป็นผู้ที่ตรงต่อตัวเองจะรู้ได้จริง ๆ ว่า ขณะไหนเป็นกายทุจริต ขณะไหนเป็นวจีทุจริต คำพูดที่ทำให้บุคคลอื่นไม่สบายใจ หรือเป็นการเสียประโยชน์ของบุคคลนั้น ซึ่งถ้าสติไม่เกิดก็ดูเหมือนกับเป็นเรื่องธรรมดาอีก เพราะฉะนั้น ผู้ที่ขัดเกลากิเลสก็จะพิจารณาธรรมโดยละเอียดจริง ๆ ว่า ไม่เพิ่มการปล่อยจิตในกายทุจริต ในวจีทุจริต ในมโนทุจริต ในเบญจกามคุณ คือ ในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ

หรือบางท่าน เป็นผู้ทำโดยความเป็นผู้ไม่เอื้อเฟื้อ เป็นผู้ทำไม่ติดต่อ เป็นผู้ทำ ๆ หยุด ๆ เป็นผู้มีความประพฤติย่อหย่อน ความเป็นผู้ปลงฉันทะ ความเป็นผู้ทอดธุระ ความเป็นผู้ไม่ซื่อสัตย์ ความเป็นผู้ไม่เจริญ ความเป็นผู้ไม่ทำให้มาก ความเป็นผู้ไม่ตั้งใจ ความเป็นผู้ไม่ประกอบเนื่อง ๆ ในการบำเพ็ญกุศลธรรมทั้งหลาย เป็นความประมาท เป็นการเตือนให้เห็นสภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า ประมาทหรือเปล่า หรือว่าเพิ่มความประมาทขึ้นหรือเปล่า

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

คำว่า โลกไม่ปรากฏเพราะความตระหนี่ เพราะความประมาท ความว่า โลกไม่ปรากฏ ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง ไม่ไพโรจน์ ไม่แจ่ม ไม่กระจ่าง เพราะความตระหนี่นี้ เพราะความประมาทนี้ เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าโลกไม่ปรากฏเพราะความตระหนี่ เพราะความประมาท

ท่านที่อยากจะประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมอาจจะใช้คำว่า เต็มที่เหลือเกิน คอยไม่ไหว อยากจะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังลิ้มรส ก็ควรที่จะได้พิจารณาว่า เป็นผู้ประมาทหรือเปล่า ถ้าสติไม่ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และจะให้โลกกระจ่าง โลกแจ่มแจ้ง ย่อมเป็นไปได้ไม่ได้ เพราะว่าผลย่อมเป็นไปตามเหตุ

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องอาการต่าง ๆ ของโลกะ ซึ่งเป็นเครื่องขบทาโลก ที่ได้เคยกล่าวถึงแล้ว เป็นข้อความที่ยาว เช่น ข้อความที่ว่า



ตัณหา เรียกว่า ชัปปา ความกำหนัด ความกำหนัดนัก ความยินดี ความพลอยยินดี เป็นต้น ... ความอยาก ความพัวพัน ความข้อง ความจม ความหวั่นไหว ความหลง ธรรมชาติอันให้สัตว์เกิด ธรรมชาติอันให้สัตว์เกิดกับทุกข์ ธรรมชาติอันเย็บไว้ ธรรมชาติเพียงดังข้าย ธรรมชาติอันไหลไป ธรรมชาติอันชานไป ในอารมณ์ต่าง ๆ ความเป็นผู้หลับ ความกว้างขวาง ธรรมชาติอันให้อายุเสื่อม ความเป็นเพื่อน ความตั้งใจไว้ ธรรมชาติอันเป็นเหตุนำไปสู่ภพ

แต่ละลักษณะ แต่ละอาการ ก็เป็นสภาพของโลภะ ซึ่งอาจจะไม่รู้สึกรู้สตัวเลย เพราะว่าโลภะอยู่ด้วยเป็นประจำ ถ้าโลภะอยู่ด้วยเป็นประจำจะรู้ไหมว่า ขณะนั้นเป็น โลภะ เช่น ในขณะที่ธรรมชาติที่เป็นเพื่อน มีเพื่อนอยู่แล้วทุกคน ยังอยากได้เพื่อน อีกไหม ไม่พอใช่ไหม โลภะเป็นเพื่อนสนิทยิ่งกว่าใคร อยู่ด้วยกันทุกคำเช้า ตั้งแต่เกิด และทุกภพทุกชาติตลอดไป มีเพื่อนอยู่แล้ว แต่ยังปรารถนาเพื่อนอื่นอีก แสดงให้เห็นว่า ต้องการเพิ่มโลภะอีก ไม่เห็นว่า เพียงโลภะที่มีอยู่เป็นประจำก็น่าจะพอแล้ว ยังต้องการเพื่อนของโลภะ หรือว่าเพิ่มเพื่อนให้โลภะอีก





๑๕๕๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๒๙



ถ. ที่ว่าโลกไม่ปรากฏเพราะความตระหนี่ปิดบังไว้ คำว่าโลกในที่นี้ หมายถึงรูปธรรมและนามธรรมหรืออย่างไร

ส. สภาธรรมที่เป็นจิต เจตสิก รูป

ถ. ไม่ใช่โลก คือ หมู่สัตว์

ส. ถ้าไม่มีจิต เจตสิก รูป โลกก็ไม่มี ไม่ว่าจะเป็โลกประเภทไหน

ถ. คำว่า โลก ในที่นี้หมายถึงทางปรมาตม ไม่ได้หมายถึงสมมติบัญญัติ

ส. ถึงจะเป็นสมมติบัญญัติก็พ้นจากปรมาตมธรรมไม่ได้ อย่างโลกนี้ก็เป็รูป มีอะไรบ้างในโลก มีพืชผักชนิดไหน มีสิ่งใด ๆ ในโลกนี้ เพชรนิลจินดา ภูเขา ทะเล ท้องฟ้า เมฆ มหาสมุทร พวกนี้เป็นรูปทั้งนั้น และที่โลกจะปรากฏก็ต้องมีสภาพรู้ ไซ้ไหม

ถ. ผมคิดว่า อย่างความตระหนี่ ถ้ามีมาก ๆ แล้วทำให้คนที่เคยมีเพื่อน ก็กลับไม่มีเพื่อน เพื่อนก็หาย ๆ ไป พุดง่าย ๆ ว่า ทำตัวให้เป็คนลึกลับ ไม่ค่อยมีเพื่อนฝูงหรือญาติพี่น้อง แต่ที่อาจารย์บรรยายหมายความว่า ไม่ได้พิจารณาถึงเรื่อง สมมติบัญญัติ ตัวอย่างเช่น เรานั่งรถประจำทาง เห็นผู้หญิงแก่ หรือคนท้องขึ้นมา แต่เราก็นั่งเฉย ๆ หรือทำเป็หลบเสีย แสดงว่าเรามีความตระหนี่ในที่นี้ ไม่อยากจะ เสียสละให้เขา ลักษณะอย่างนี้แสดงว่า เราขาดการพิจารณาในเวทนาที่เราได้รับ ที่เป็สุข ไม่เผื่อแผ่ให้คนอื่น ถ้าพิจารณาในลักษณะนี้ก็เป็นธรรมที่ลึกลับ ไม่ได้พุดถึง พิจารณาในเรื่องว่าเป็สัตว์ เป็บุคคล

ความตระหนี่ปิดบังโลกไม่ให้ปรากฏ ผมเข้าใจว่า คงหมายถึงทั้งนัยที่เป็ สมมติบัญญัติ และนัยที่เป็ปรมาตมด้วย ทั้ง ๒ นัย ไซ้ไหม



ส. ต้องพิจารณาสภาพธรรมในขณะนั้นว่า ความตระหนี่คืออะไร และปิดบังอย่างไร แทนที่จะพิจารณาภายนอก อย่างการขาดเพื่อนฝูงว่าเป็นความตระหนี่ใช่ไหม แต่ว่าไม่ได้รู้เรื่องโลก เพราะฉะนั้น ความตระหนี่อย่างนั้นจะปิดบังโลกไหม โลกในที่นี้ปรากฏทางตา จะเป็นเพื่อนฝูงมิตรสหาย หรือจะเป็นอะไรก็ตามแต่

ถ. ถ้าอย่างนั้นก็หมายความว่าถึงสภาพธรรมที่ปรากฏในขณะนั้น ๆ

ส. เพราะว่าลึกลงไปในขณะที่ความตระหนี่เกิดขึ้น จะต้องรู้ว่า ยังมีความยึดมั่นในตัวตนอย่างมาก

ถ. ในขณะที่โลกทางตาปรากฏ และมีสภาพรู้ทางตา เฉพาะสภาพรู้รูปารมณ์ทางตา ในขณะที่ยังไม่ได้เกิดความคิดนึก มีเวทนา สัญญา สังขาร เกิดร่วมด้วยหรือเปล่า

ส. เวลาที่นามธรรมเกิด ได้แก่ จิตและเจตสิก เป็นนามขันธ์ ๔ ต้องเกิดพร้อมกัน แยกกันไม่ได้ เพราะว่าจิตและเจตสิก ได้แก่ นามขันธ์ ๔ คือ เวทนาเจตสิก เป็นเวทนาขันธ์ สัญญาเจตสิกเป็นสัญญาขันธ์ เจตสิกอื่น ๆ เป็นสังขารขันธ์ จิตเป็นวิญญาณขันธ์ ในเมื่อจิตต้องเกิดร่วมกับเจตสิก และเจตสิกต้องเกิดร่วมกับจิต ฉะนั้นนามขันธ์ทั้ง ๔ นี้ ไม่แยกกันเลย

ถ. หมายความว่า จักขุวิญญาณก็มีครบอยู่แล้ว

ส. นามขันธ์ ๔ แยกกันไม่ได้เลย

ถ. ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานที่ระลึกสภาพธรรมทางตาก็คือ ทางหูก็ดี ที่ว่าเห็นเฉพาะรูปารมณ์จริง ๆ นั้น ไม่ทราบว่าจะขณะนั้นเห็นบัญญัติแล้วหรือยัง

ส. เห็นด้วยปัญญา เพราะในขณะนี้สิ่งที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงเป็นรูปชนิดหนึ่ง นี่คือความจริงซึ่งสติจะต้องระลึกรู้บ่อย ๆ และปัญญาจะต้องน้อมพิจารณาจนกระทั่งประจักษ์สภาพที่เป็นอนัตตาของรูปารมณ์ที่ปรากฏว่า ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตนใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่มีลักษณะกระทบกับจักขุปสาทและปรากฏได้ ซึ่งแม้ว่าลักษณะของสภาพธรรมนี้มีจริง แต่ถ้าไม่กระทบกับจักขุปสาทก็ไม่ปรากฏ เมื่อกระทบกับจักขุปสาทแล้วปรากฏ ลักษณะของรูปารมณ์ที่ปรากฏ



ก็เป็นแต่เพียงสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ส่วนการ  
คิดนึกและความทรงจำในเรื่องรูปร่างสัณฐานนั้น ไม่ใช่เรื่องของจักขุทวารวิถิจิต

ถ. หมายความว่า ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ไม่ได้เกิด  
ความคิดนึกไปด้วย ใช่ไหม

ส. จักขุวิญญาณ เห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ยังไม่รู้ว่า เป็นใคร  
ยังไม่รู้ว่า เป็นอะไร เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏเท่านั้น เมื่อจักขุวิญญาณดับ  
สัมปฏิจฉันนจิตเกิดต่อ สันตிரณจิตเกิดต่อ โวภูฐัพพนจิตเกิดต่อ ชวนจิต ๗ ขณะ  
เกิดต่อ ถ้ารูปยังไม่ดับ ตทาลัมพนะก็เกิดต่ออีก ๒ ขณะ เป็นรูปารมณที่ที่ยังไม่ดับ  
ยังไม่มี การคิดการนึกถึงรูปร่างสัณฐานของรูปารมณที่ปรากฏ

ถ. หมายความว่า ขณะที่เราคิดนึกนั้นต่อจากการเห็น ขณะที่เห็นเป็น ...

ส. ขณะที่เห็นเป็นคน ในขณะนั้นไม่ใช่จักขุทวารวิถิจิต แต่เป็นมโนทวารวิถิจิต  
ซึ่งเกิดสลับกับจักขุทวารวิถิจิต จึงเป็นการยากที่จะถอนความเห็นในสิ่งต่าง ๆ ทางตาที่  
ยึดถือว่าเป็นสัตว์ บุคคล เป็นสิ่งต่าง ๆ และให้รู้ตามความเป็นจริงว่า เป็นเพียง  
สภาพธรรมที่มีจริง ที่ปรากฏ เมื่อกระทบกับจักขุประสาทเท่านั้น

ถ. ที่เรียนถามนี้ เพราะมีคำบรรยายของอาจารย์อยู่ในเทปธรรมม้วนหนึ่ง  
ที่ยกตัวอย่างว่า ในขณะที่เรากระทบสิ่งที่แจ้งในที่มืด ไม่เห็นอะไร และแจ้งที่ปรากฏ  
ในขณะที่มีสติระลึกรู้ทางกายจริง ๆ นั้น จะมีเพียงสภาพแจ้งที่กระทบเท่านั้น จึงคิดว่า  
ทั้งรูป ทั้งเสียง ทั้งกลิ่น ทั้งรส ทั้งโณภูฐัพพะ ทั้ง ๕ ทางนี้จะไม่มีความคิดนึกเกิด  
ร่วมด้วยเลย เข้าใจว่าอย่างนั้น

ส. ก็มีสภาพธรรมปรากฏแต่ละอย่าง แต่ละลักษณะ อย่างทางตาที่กำลัง  
ปรากฏนี้ไม่แจ้ง ทางกายแจ้ง แต่ก็ไม่สว่าง ไม่ได้ปรากฏเป็นรูปร่างสัณฐานต่าง ๆ  
ทางหูก็เป็นเสียงซึ่งไม่ใช่สีคันต่าง ๆ และไม่ใช่แข็ง ปรมาณธรรมแต่ละอย่างปรากฏได้  
แต่ละทาง

ถ. หมายความว่า ถ้าเป็นสัตว์บุคคล ต้องเป็นธัมมารมณแล้ว



สุ. ทางมโนทวารวิถีสืบเนื่องกันกับทางปัญจทวารวิถีสืบเนื่องกัน เพราะว่าทางตาในขณะนี้ก็ยังเห็น ยังมีรูปารมณฺ์ แต่เมื่อไม่พิจารณาก็ยึดถือทางมโนทวารว่ารูปารมณฺ์ที่ปรากฏนั้นเป็นสัตว์ เป็นบุคคลต่างๆ ที่แท้แล้วก็ยังเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้นเอง

ความคิดนึกในวันหนึ่ง ๆ มากมายมหาศาล เพราะว่าเมื่อเห็นแล้วก็เป็นเรื่องราว เป็นสัตว์ เป็นบุคคลต่างๆ เมื่อได้ยินแล้วก็เป็นเรื่องราว เป็นสัตว์ เป็นบุคคลต่างๆ เมื่อได้กลิ่นก็เป็นเรื่องราว เป็นสัตว์ เป็นบุคคลต่างๆ ลิ้มรสก็เป็นเรื่องอาหารต่างๆ กระทบสัมผัสก็เป็นเรื่องวัตถุต่างๆ แสดงว่า โลกของเรื่องราวหรือความคิดนึกนี้มาก จนกระทั่งปิดบังลักษณะของปรมัตถธรรมที่ปรากฏชั่วขณะเล็กน้อย สั้นมาก ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว ทางตาต้องกำลังเกิดดับในขณะนี้ เช่นเดียวกับทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่ศรัทธา หรือ อวิชชาที่ใหญ่มาก ไข่มุข และวิธีที่จะรู้ว่ามีใหญ่แค่ไหน ก็คือ ทางตา เห็นแล้วรู้ไหม ถ้ายังไม่รู้ก็รู้ได้ว่าศรัทธาใหญ่แค่ไหน

ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ โดยนัยเดียวกัน

สำหรับลักษณะของโลกะ เป็นความตั้งใจไว้ หรือว่า ธรรมชาติเพียงดังว่าปากาใหม่ที่จะทำลาย เต็มไปด้วยต้นไม้นานาชนิด คือ กิเลสนานาชนิด

ธรรมชาติเพียงดังว่าหมูไม่ในป่า ความสนิทสนม ความมีเยื่อใย

ถ้าไม่ค่อยสนิทสนมก็ตัดง่าย ไข่มุข ถ้ายังสนิทสนมก็ยิ่งตัดยาก เพราะฉะนั้นโลกะเป็นความสนิทสนมทุก ๆ ชาติ จะละโลกะนี้ต้องยากมากทีเดียว

ความมีเยื่อใย ความพัวพัน ความหวัง กิริยาที่หวัง ความเป็นผู้หวัง ความหวังในรูป ความหวังในเสียง ความหวังในกลิ่น ความหวังในรส ความหวังในโณภูมฺ์พะ ความหวังในลาภ ความหวังในทรัพย์ ความหวังในบุตร ความหวังในชีวิต ความกระชับ ความกระชับทั่ว ความกระชับยิ่ง กิริยาที่กระชับ ความเป็นผู้กระชับ



เวลากระชิบเบา ๆ คนอื่นยังได้ยินใช่ไหม แต่เวลาโลภะกระชิบ ไม่มีใครได้ยิน แต่กระชิบอยู่ตลอด เพราะฉะนั้น รู้ได้เลยว่า ขณะไหนก็คิดขึ้นมาด้วยโลภะ ขณะนั้นก็กระชิบไป เป็นเรื่องต่าง ๆ

ความที่ตันทาหวั่นไหว

จริงไหม กลัวไปเสียทุกอย่าง ถ้าหมดตันทาก็หมดเรื่องที่จะกลัว แม้แต่ชีวิต หรือภัยของชีวิต แต่เพราะยังมีตันทาอยู่ ยังมีความพอใจยึดมั่นอยู่ เพราะฉะนั้น ความที่ตันทาหวั่นไหว กลัวว่าจะเสื่อมลาภ เสื่อมยศ เสื่อมสุข เสื่อมสรรเสริญ

ความโลภไม่สม่ำเสมอ ความใคร่ กิริยาที่ใคร่ ความปรารถนา ความทะเยอทะยาน ความประสงค์

นี่เป็นลักษณะต่าง ๆ ของตันทา

ต่อไปเป็นข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องของทุกข์ อาการต่าง ๆ ของทุกข์ มีตันทาเป็นแดนเกิด ซึ่งได้เคยกล่าวถึงแล้ว เช่น ข้อความที่ว่า

ทุกข์เป็นภัยใหญ่ของโลกนั้น คือ ชาติทุกข์ ชราทุกข์ พยาธิทุกข์ มรณทุกข์ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ทุกข์ในนรก ทุกข์ในกำเนิดดิรัจฉาน ทุกข์ในปิตติวิสัย ทุกข์ในมนุษย ทุกข์มีการก้าวลงสู่ครรภ์เป็นมูล ทุกข์มีการตั้งอยู่ในครรภ์เป็นมูล ทุกข์มีความออกจากครรภ์เป็นมูล ทุกข์เนื่องแต่สัตว์ผู้เกิด ทุกข์เนื่องแต่ผู้อื่นแห่งสัตว์ผู้เกิด ทุกข์เกิดแต่ความเพียรของตน ทุกข์เกิดแต่ความเพียรของผู้อื่น ทุกข์ในทุกข์ สงสารทุกข์ วิปริณามทุกข์ โรคตา โรคหู ... อาพาธเกิดเพราะเปลี่ยนอิริยาบถไม่สม่ำเสมอ อาพาธเกิดเพราะความเพียร อาพาธเกิดเพราะผลกรรม ความหนาว ความร้อน ความหิว ความกระหาย ... ความตายของมารดา ก็เป็นทุกข์ ความตายของบิดาก็เป็นทุกข์ ความตายของพี่น้องชายก็เป็นทุกข์ ความตายของพี่น้องหญิงก็เป็นทุกข์ ความตายของบุตรก็เป็นทุกข์ ความตายของธิดาก็เป็นทุกข์ ความพินาศของญาติก็เป็นทุกข์ ความพินาศของโคตรทรัพย์ก็เป็นทุกข์



ความพินาศเพราะโรคก็เป็นทุกข์ ความพินาศแห่งศีลก็เป็นทุกข์ ความพินาศแห่งทิวฐิ  
(คือ ความเห็นผิด) ก็เป็นทุกข์ ...

เพราะเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

โลกอันอวิชชาหุ้มห่อไว้ โลกไม่ปรากฏเพราะความตระหนี่ เรากล่าวว่า  
ต้นหาเป็นเครื่องฉาบทาโลก ทุกข์เป็นภัยใหญ่ของโลกนั้น

ท่านอชิตะทูลถามว่า

กระแสน้ำทั้งหลายย่อมไหลไปในอายตนะทั้งปวง

เป็นความจริง ใช่ไหม ในเมื่อเข้าใจแล้วว่า ไม่ว่าจะเห็นทางตาเห็น ทางหู  
ได้ยิน ทางจมูกได้กลิ่น ทางลิ้นลิ้มรส ออกุศลก็เกิด

อะไรเป็นเครื่องกั้นกระแสทั้งหลาย ขอพระองค์จงทรงตรัสบอกธรรมเป็น  
เครื่องกั้นกระแสทั้งหลาย กระแสทั้งหลายอันอะไรย่อมปิดกั้นได้

ถ้าเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงรู้แจ้งเรื่องทุกข์ ก็ต้องทรงรู้แจ้งหนทาง  
ที่จะดับทุกข์ด้วย

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

สติเป็นเครื่องกั้นกระแสเหล่านั้น ปัญญาเป็นเครื่องปิดกั้น

ต่อจากนั้นพระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องของความเป็นผู้มีสติ ได้แก่เป็นผู้ที่  
เจริญสติปัฏฐาน เพราะว่าในวันหนึ่ง ๆ ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิด ก็ไม่มีอะไรที่จะกั้น  
กระแสของอกุศลซึ่งไหลไปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

คำว่า ภิกษุพึงมีสติเฝ้ารอบ ความว่า ภิกษุพึงมีสติเฝ้ารอบ คือ พึงมีสติเดิน  
พึงมีสติยืน พึงมีสตินั่ง พึงมีสตินอน พึงมีสติก้าวไปข้างหน้า พึงมีสติถอยกลับ  
พึงมีสติแลดู พึงมีสติเหลียวดู พึงมีสติคู้เข้า พึงมีสติเหยียดออก พึงมีสติทรง  
ผ้าสังฆาฏิบาตรและจีวร พึงมีสติเที่ยวไป พึงมีสติอยู่ (คือ เป็นไป) เปลี่ยนแปลง  
รักษา บำรุง เยียวยา ให้เยียวยา เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่าภิกษุพึงมีสติเฝ้ารอบ



จนกว่าจะถึงความเป็นผู้มีสติอย่างนี้ ซึ่งจะต้องอบรมไปเรื่อย ๆ จากชีวิตประจำวัน

แม้ว่าพระผู้มีพระภาคจะทรงแสดงประโยชน์ของสติ แต่ถ้าผู้ใดไม่อบรม ก็ไม่มีปัจจัยที่จะให้สติเกิด แต่จะมีปัจจัยให้ความหลงลืมสติเกิด และมีปัจจัยทำให้เป็นผู้ที่ขาดสติ ซึ่งมีตัวอย่างของการหลงลืมสติและขาดสติของพระภิกษุแม้ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ใน **มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ อุปักกิเลสสูตร ข้อ ๔๓๙** ข้อความโดยย่อมีว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระวิหารโฆสิตาราม เขตพระนครโกสัมพี สมัยนั้นแล พวกภิกษุในพระนครโกสัมพีเกิดขัดใจทะเลาะวิวาทกัน เสียดสีกันและกัน ด้วยเผลอปากอยู่

ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ กราบทูลให้พระผู้มีพระภาคทรงทราบ และทูลขอให้พระผู้มีพระภาคได้โปรดอาศัยความอนุเคราะห์ เสด็จเข้าไปยังที่อยู่ของภิกษุเหล่านั้นเถิด พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยดุชนิภาพ

ต่อนั้นได้เสด็จเข้าไปยังที่อยู่ของภิกษุเหล่านั้น ครั้นแล้วได้ตรัสกะภิกษุเหล่านั้นดังนี้ว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อย่าเลย อย่าขัดใจ อย่าทะเลาะ อย่าแก่งแย่ง อย่าวิวาทกันเลย

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสแล้วอย่างนี้ ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคผู้เป็นเจ้าของธรรมทรงยับยั้งก่อน ขอได้โปรดทรงเป็นผู้ชวนชวายน้อย ทรงประกอบเนื่อง ๆ แต่สุขวิหารธรรมในปัจจุบันอยู่เถิด พวกข้าพระองค์ยังจักปรากฏอยู่ด้วยการขัดใจ ทะเลาะ แก่งแย่ง วิวาทกันเช่นนี้

ใครห้ามก็ไม่ฟัง แม้ว่าผู้นั้นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงพระมหากรุณา ทรงเตือน ทรงโอวาท ก็ไม่อาจยับยั้งอกุศลธรรมในขณะนั้นได้



พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะภิกษุเหล่านั้นแม้ในวาระที่ ๒ และแม้ในวาระที่ ๓ ภิกษุรูปนั้นก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเหมือนเดิม

ท่านผู้ฟังอาจจะเป็นอย่างนี้ได้ ใช่ไหม กำลังโกรธ ใครบอกว่าอย่าโกรธเลย ก็ห้ามไม่ฟัง นี่ก็เป็นเรื่องที่ไม่ว่ากาลสมัยใหม่ ไม่ว่าใครทั้งนั้น เพราะฉะนั้น ก็น่าจะเห็นโทษว่า ถ้าเกิดในอนาคต ได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค กำลังมีความโกรธ และตรัสให้ละความโกรธ และจะยังกราบทูลว่า พวกข้าพระองค์ยังจักปรากฏอยู่ด้วยการขัดใจทะเลาะ แก่งแย่ง วิวาทกันเช่นนี้ไหม

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงนุ่สงบ ทรงบาตรจีวรเสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครโกสัมพีในเวลาเช้า ครั้นเสด็จกลับจากบิณฑบาต ภายหลังเวลาพระกระยาหารแล้ว ทรงเก็บเสนาสนะ กำลังประทับยืนอยู่นั้นแหละ ได้ตรัสพระคาถาแสดงโทษของการมาดร้ายกัน ... (ซึ่งเป็นข้อความที่ยาว)

แล้วเสด็จเข้าไปบ้านพาลกโณการ ซึ่งขณะนั้นท่านพระภาคอยู่ที่นั่น พระองค์ทรงสนทนากับท่านพระภาค ทรงชักชวนให้อาหาญว่าเรึงด้วยกถาประกอบด้วยธรรม แล้วทรงลุกจากอาสนะเสด็จเข้าไปประทับนั่งยังป่าปาจิณวงส์ ซึ่งขณะนั้นท่านพระอนุรุธ ท่านพระนันทิยะ และท่านพระกิมพิละอยู่ด้วยกัน ด้วยความเมตตาต่อกันทั้งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ทั้งในที่แจ้ง และในที่ลับ เข้ากันได้ดังนมสดและน้ำ

เมื่อตรัสเตือนแล้วไม่ฟัง ก็ควรทรงแสดงธรรมกับผู้ฟังจะเป็นประโยชน์กว่า จึงได้เสด็จไปถึงที่อยู่ของท่านพระภาค และที่อยู่ของท่านพระอนุรุธ ท่านพระนันทิยะ และท่านพระกิมพิละ





๑๕๕๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๒๙



เรื่องของการหลงลืมสติ ขาดสติ เป็นอันตรายจริง ๆ ทำให้ภิกษุบางรูปขาดใจกับภิกษุบางรูป และยังมีภิกษุที่มาดร้ายต่อพระผู้มีพระภาค ไม่ใช่กับภิกษุด้วยกัน

**อรรถกถา มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ สีนหาทวรรค มธูปินทิกสูตร**  
มีข้อความที่แสดงถึงความขาดสติของท่านพระเทวทัต เป็นเหตุให้กระทำการต่าง ๆ ที่เห็นผิดเป็นชอบ แม้ในการที่ท่านบวช บางท่านอาจจะมีความเห็นถูกในการบวช แต่สำหรับท่านพระเทวทัต ท่านไม่ได้พิจารณาธรรมตามควรแก่ธรรม เพราะว่าสติไม่เกิด ไม่เป็นโสภณธรรม ไม่ใช่กุศลจิตในขณะนั้น เนื่องจากท่านมีความเห็นว่าพระผู้มีพระภาคทรงมีเวรกับตระกูล ไม่ทรงหวังความเจริญแก่พระนางยโสธราพิมพา ซึ่งควรที่จะได้เป็นพระมเหสี ไม่ทรงยินดีกับความเจริญของตระกูลของท่าน เมื่อให้ท่านพระราหุลบวช

นี่คือความคิดของคนที่ขาดสติ ซึ่งย่อมจะพิจารณาในสิ่งที่ตรงกันข้าม คือเห็นผิดเป็นชอบ และเมื่อท่านพระราหุลผู้เป็นหลานของท่านบวชแล้ว ท่านก็ไม่เห็นความเจริญของการเป็นฆราวาสอีกต่อไป ท่านจึงได้บวชตาม

นี่คือการที่ท่านบวช และระหว่างบวชนั้นท่านมีความคิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงมีเวรกับตระกูลของท่าน แม้ว่าบวชในสำนักของพระผู้มีพระภาคแล้ว ก็ยังไม่หมดทิฏฐิ คือ ความเห็น ความคิดอย่างนั้น

ท่านคิดว่าตั้งแต่วันที่ท่านบวช พระผู้มีพระภาคไม่ได้ทรงมองดูท่าน แม้ผู้บวชอย่างนี้ด้วยพระเนตรตรง ๆ และแม้เมื่อตรัสในท่ามกลางบริษัทก็เหมือนประหารด้วยคำเท็จมากมาย เช่น ตรัสว่าเทวทัตเป็นสัตว์อเบาบย ดังนั้นนอกจากท่านจะยุยงภิกษุด้วยกันแล้ว ท่านยังยุยงพระเจ้าอชาตศัตรูด้วย



แสดงให้เห็นว่า จิตวิจิตรมาก ไม่ว่าจะเป็นทางฝ่ายกุศล หรือทางฝ่ายอกุศล แม้แต่พระผู้มีพระภาค ท่านพระเทวทัตก็กลับเห็นว่า พระผู้มีพระภาคไม่ทรงมองดูท่าน แม้ผู้บวชอย่างนี้ด้วยพระเนตรตรง ๆ แสดงว่า ไม่เห็นในพระมหากรุณา ไม่เห็นในพระบริสุทธิ์คุณ และพระปัญญาคุณของพระผู้มีพระภาคตามความเป็นจริง

และมีข้อความที่กล่าวว่า

พระผู้มีพระภาคย่อมไม่ทรงทะเลาะกับชาวโลก แต่ชาวโลกทะเลาะกับพระผู้มีพระภาค

ฟังดูเป็นธรรมดา ใช่มั้ย สำหรับพระอรหันต์ซึ่งหมดจดจากกิเลสแล้ว เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ทรงทะเลาะกับชาวโลก และเป็นธรรมดาอีกเหมือนกันที่ แต่ชาวโลกทะเลาะกับพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะพระผู้มีพระภาคตรัสความจริงว่า ไม่เที่ยง แต่ชาวโลกก็กล่าวว่า เที่ยง พระผู้มีพระภาคตรัสความจริงว่า ทุกข์ แต่ชาวโลกก็กล่าวว่า สุข พระผู้มีพระภาคตรัสความจริงว่า อนัตตา แต่ชาวโลกก็กล่าวว่า อัตตา พระผู้มีพระภาคตรัสความจริงว่า ไม่งาม แต่ชาวโลกก็กล่าวว่า งาม

เพราะฉะนั้น แล้วแต่ว่า กำลังทะเลาะกับพระผู้มีพระภาคหรือเปล่า สำหรับชาวโลกที่ยังเห็นว่า เที่ยง เป็นสุข และเป็นอัตตา

นี่คือความละเอียดที่จะต้องพิจารณารวมด้วยสติ

ขอกล่าวถึงข้อความในพระไตรปิฎก ซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะของผู้ที่หลงลืมสติ ขาดสติ เพราะว่าแต่ละท่านถ้าไม่เป็นผู้ที่เจริญกุศลทุกประการ และรู้ว่าเมื่อใดสติเกิด เมื่อนั้นเป็นกุศล แต่หลงลืมสติ และมุ่งจะเจริญสติปฏิฐานอย่างเดียว ก็เป็นไปไม่ได้ เพราะสติมีหลายขั้นตามเหตุตามปัจจัย ตามกาละ ตามเทศะ ในชีวิตประจำวันจริง ๆ

ถ้าเป็นผู้ที่ไม่พิจารณาทุกอย่างด้วยสติ หลงลืมสติ และเป็นผู้ที่เห็นผิดเป็นชอบ และไม่ขัดเกลากิเลสเลย อกุศลทั้งหลายย่อมเจริญจนปรากฏลักษณะของความเป็นผู้ที่หลงลืมสติ ถึงขั้นของความขาดสติ



มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ จุฬาสัจจกสูตร ข้อ ๓๔๒ มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ภูฏาคารศาลาป่ามหาวัน เขตเมืองเวสาลี

ท่านที่มีโอกาสได้ไปพระนครเวสาลี จะได้ทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นครั้งหนึ่งในสมัยที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน

ครั้งนั้นแล สัจจกนิครนถ์ผู้เป็นนิคัณถบุตร อาศัยอยู่ในเมืองเวสาลี เป็นนักโต้ตอบ พุดยกตนว่าเป็นนักปราชญ์

นี่คือลักษณะของความขาดสติ

ชนเป็นอันมากยอมยกกว่าเป็นผู้มีความรู้ดี เขากล่าววาจาในที่ประชุมชนในเมืองเวสาลีอย่างนี้ว่า เราไม่เห็นสมณะหรือพราหมณ์ที่เป็นเจ้าหนู เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ แม้ที่ปฎิญาณตนว่าเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ปรารภได้ตอบวาทะกับเราจะไม่พึงประหม่า ไม่สะทกสะท้าน ไม่หวั่นไหว ไม่มีเหงื่อไหลจากรักแค้นแม้แต่คนเดียวเลย หากเราปรารภได้ตอบวาทะกะเสาที่ไม่มีเจตนา แม้เช่นนั้น ปรารภได้ตอบวาทะกับเรา ก็ต้องประหม่า สะทกสะท้าน หวั่นไหว จะป่วยกล่าวไปไปถึงมนุษย์เล่า

มีจริง ๆ บุคคลอย่างนี้ ไม่ใช่ไม่มี เพราะว่าเป็นข้อความที่แสดงไว้ในพระไตรปิฎก นอกจากนั้นท่านผู้นี้ยังกลัวว่าท้องจะแตกเพราะเต็มไปด้วยปัญญา ท่านถึงกับเอาแผ่นเหล็กคาดท้องเที่ยวไป

ครั้งนั้น ในเวลาเช้า ท่านพระอัสสชิห่มสบงแล้วถือบาตรจีวรเข้าไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลี สัจจกนิครนถ์เดินเที่ยวยัดแข้งขาอยู่ในเมืองเวสาลีได้เห็นท่านพระอัสสชิเดินอยู่แต่ที่ไกล ครั้นเห็นแล้วจึงเข้าไปหาท่านพระอัสสชิ ได้ปราศรัยกับท่าน ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้ถามท่านพระอัสสชิว่า



ดูกร ท่านอัสสชิผู้เจริญ ก็พระสมณโคดมแนะนำพวกสาวกอย่างไร และ คำสั่งสอนของพระสมณโคดมมีส่วนอย่างไร ที่เป็นไปมากในพวกสาวก

ท่านพระอัสสชิบอกว่า

ดูกร อัคคิเวสสนะ พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำสาวกทั้งหลายอย่างนี้ และ คำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคมีส่วนอย่างนี้ที่เป็นไปมากในสาวกทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง รูปไม่ใช่ตน เวทนาไม่ใช่ตน สัญญาไม่ใช่ตน สังขารทั้งหลายไม่ใช่ตน วิญญาณไม่ใช่ตน สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ตน ธรรมทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ตน

ดูกร อัคคิเวสสนะ พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำสาวกทั้งหลายอย่างนี้ และ คำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคมีส่วนอย่างนี้ที่เป็นไปมากในสาวกทั้งหลาย

ทุกกาลสมัยจะไม่พ้นจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่เที่ยง ใครเคยได้ยินได้ฟังมาแล้วที่เมืองเวสาลี ที่พระวิหารเชตวัน และมีโอกาสจะได้ฟังอีก แต่ยังไม่ประจักษ์รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง ก็ต้องฟังต่อไป เพื่อให้สติเกิดระลึกได้และศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ จนกว่าจะประจักษ์แจ้ง แต่จะไม่พ้นไปจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่เพียงเลย

สัจจกนิครนถ์กล่าวว่า

ดูกร ท่านอัสสชิผู้เจริญ ข้าพเจ้าได้ฟังว่า พระสมณโคดมมีวาตะอย่างนี้ เป็นอันว่า ข้าพเจ้าได้ฟังไม่ดีแล้ว ถ้ากระไรบางที่ข้าพเจ้าจะพบกับพระสมณโคดม ผู้เจริญนั้น จะได้สนทนากันบ้าง ถ้ากระไรข้าพเจ้าจะพึงช่วยปลดเปลื้อง พระสมณโคดมเสียจากความเห็นที่เลวทรามนั้นได้

ครั้งนั้น เจ้าลิจจวีประมาณ ๕๐๐ องค์ ประชุมกันอยู่ในอาคารเป็นที่ประชุม ด้วยกรณีกิจบางอย่าง สมัยนั้น สัจจกนิครนถ์เข้าไปหาพวกเจ้าลิจจวีเหล่านั้น ครั้นเข้าไปแล้วได้กล่าวว่า ขอเจ้าลิจจวีทั้งหลายจงไปด้วยกัน ขอเจ้าลิจจวีทั้งหลาย



จงไปด้วยกัน วันนี้ข้าพเจ้าจักสนทนากับพระสมณโคดม ถ้าพระสมณโคดมจักตั้งอยู่ตามคำที่ภิกษุชื่ออัสสชิซึ่งเป็นสาวกรูปหนึ่งที่มีชื่อเสียงยืนยันแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจักอุดกระชากลากถ้อยคำพระสมณโคดมมาด้วยคำข้าพเจ้า ให้เป็นเหมือนบุรุษที่มีกำลังจับแกะอันมีขนยาวที่ขนแล้วลากมาลากไป ฉะนั้น หรือให้เป็นเหมือนคนที่ทำงานในโรงสุราซึ่งมีกำลัง วางเสื่อลำแพนสำหรับรองเบี่ยงสุราผืนใหญ่ในห้วงน้ำลึก แล้วจับที่มุมชักลากพัดพาไปมา ฉะนั้น ข้าพเจ้าจักสลดพัดพาถ้อยคำพระสมณโคดมเสีย ให้เป็นเหมือนบุรุษที่มีกำลังซึ่งเป็นนักเลงสุราจับถ้วยที่หูแล้วสลดไปมา ฉะนั้น ข้าพเจ้าจักเล่นงานพระสมณโคดมเหมือนอย่างที่คุณเขาเล่นกีฬาสีสาธโรวิก ให้เป็นเหมือนช้างที่มีวัยล่วงหกสิบปี จึงจะถอยกำลัง ลงสู่สระโบกขรณีมีลำน้ำลึก แล้วเล่นกีฬานิดที่ชื่อว่าสาธโรวิก ฉะนั้น ขอเจ้าลิจฉวีทั้งหลายจงไปด้วยกัน ขอเจ้าลิจฉวีทั้งหลายจงไปด้วยกัน วันนี้ข้าพเจ้าจักสนทนากับพระสมณโคดม

ท่านผู้ฟังอยากไปด้วยไหม ถ้ามีเหตุการณ์อย่างนั้นจริง ๆ คงจะไปแน่ ๆ จะได้ฟังสังขจนิครนถ์สนทนาธรรมกับพระผู้มีพระภาค คงไม่ละเว้นโอกาสนั้นเป็นแน่

ในบรรดาเจ้าลิจฉวีเหล่านั้น บางพวกกล่าวว่า เหตุอะไรพระสมณโคดมจักยกถ้อยคำของท่านสังขจจะได้ ที่แท้ท่านสังขจจะกลับยกถ้อยคำของพระสมณโคดมเสีย

คนที่เห็นอย่างนี้ก็มี คือ เห็นว่าสังขจนิครนถ์สามารถทำให้พระผู้มีพระภาคตามคำของสังขจนิครนถ์ได้

บางพวกกล่าวว่า ท่านสังขจจะเป็นอะไรจึงจักยกถ้อยคำของพระผู้มีพระภาคได้ ที่แท้พระผู้มีพระภาคกลับจักยกถ้อยคำของท่านสังขจจะเสีย

ครั้งนั้นแล สังขจนิครนถ์มีเจ้าลิจฉวีประมาณ ๕๐๐ ห้อมล้อมแล้ว เข้าไปยังภูฏาคาศาลาป่ามหารวัน

นับว่าเป็นคนกล้ามาก เพราะว่าบางคนพูดว่าจะไปเฝ้า แต่ถึงเวลาจริง ๆ ไปไม่ได้ ตัวสั่น ไม่สามารถแม้ที่จะขยับเขยื้อน แม้มีคนบอกว่า ท่านเคยบอกว่า ท่านจะไป ท่านต้องไป ก็ยังไม่สามารถที่จะไปได้ แต่สำหรับสังขจนิครนถ์เป็นคนที่มีความเชื่อมั่นในความเห็นของตนเองมาก



สมัยนั้น ภิกษุมากด้วยกันจงกรมอยู่ ณ ที่แจ้ง สัจจกนิครนถ์เข้าไปหา แล้วถามว่า

ท่านผู้เจริญ เดียวนี้พระสมณโคดมมันอยู่ที่ไหน พวกข้าพเจ้าปรารถนาจะพบ พระสมณโคดมมัน

ภิกษุทั้งหลายนั้นบอกว่า

ดูกร อัคคิเวสสนะ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเสด็จเข้าไปสู่ป่ามหาวັນ ประทับ พักกลางวันโคนต้นไม้แห่งหนึ่ง

ข้อความในอรรถกถาแสดงว่า พระผู้มีพระภาคทรงทราบความคิดและคำพูด ของสัจจกนิครนถ์ จึงได้เสด็จเข้าไปสู่ป่ามหาวัน เพราะว่าในพระวิหารมีที่นั่งไม่พอ เพื่อความสะดวกจึงได้เสด็จเข้าไปสู่ป่ามหาวัน

ลำดับนั้น สัจจกนิครนถ์พร้อมด้วยพวกเจ้าลิจฉวีมีจำนวนมาก เข้าไปสู่ป่า มหาวันจนถึงที่ที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ แล้วทูลปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

แม้เจ้าลิจฉวีทั้งหลายนั้น บางพวกถวายนอภิวาท บางพวกทูลปราศรัย บางพวกประนมมือ บางพวกประกาศชื่อและโคตรของตนในสำนักพระผู้มีพระภาค บางพวกก็นั่งอยู่ ครั้นแล้วต่างก็นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ก็น่าดู น่าเห็น มีการกระทำต่าง ๆ กัน เพราะว่าใจมนุษย์ต่าง ๆ กัน ไม่เหมือนกันเลย แม้แต่การที่จะได้พบได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค

ในอรรถกถาอธิบายว่า

พวกเจ้าลิจฉวีที่อัญชลี คือ ไหว้พระผู้มีพระภาคนั้น มีความคิดอย่างนี้ว่า ถ้าพวกสัจจกนิครนถ์ท้วงว่า ไหว้พระสมณโคดมทำไม ก็จะต้องว่า ไหว้อะไรกัน เพียงประนมมือเท่านั้น

นี่คือความคิดของคน กลัวคนอื่นจะมองในแง่ไหน จะคิดในแง่ไหน จะเป็นมิตร ในแง่ไหน จะเข้าใจในแง่ไหน จะติจะชมในแง่ไหน ถ้าเป็นความเห็นที่ไม่ถูก แม้แต่



การที่จะแสดงความอ่อนน้อมความเคารพโดยสถานหนึ่งสถานใดย่อมทำได้ แต่แม้กระนั้นผู้ที่หวั่นไหวด้วยอกุศลก็ยังคงคิดว่า ถ้าไหว้แล้วพวกสังฆิกนิครนถ์ทั้งวงว่า ไหว้พระสมณโคดมทำไม ก็จะตอบว่า ไหว้อะไรกัน เพียงประนมมือเท่านั้น

ถ้าเป็นพวกที่นอบน้อมในพระผู้มีพระภาคท้วงว่า ทำไมท่านไม่ถวายบังคม พระผู้มีพระภาคเล่า เขาก็จะตอบว่า ทำไมการถวายบังคมจะต้องศิระจรดพื้นแล้ว เพียงอัญชลีกรรมก็เป็นการถวายบังคมมิใช่หรือ

นี่แสดงถึงความหวั่นไหว แม้แต่การที่จะถวายบังคม

ผู้ที่ประกาศชื่อและผู้ที่ประกาศโคตร ก็คิดที่จะให้ผู้ที่อยู่ในหมู่ชนนั้นรู้ว่าเป็นบุตรของตระกูลเก่า ส่วนพวกที่นิ่งนิ่ง บางพวกก็คิดว่า ถ้าสนทนากันแม้เพียง ๒ คำ ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้คุ้นเคยกัน เมื่อคุ้นเคยกันอยู่ จะไม่ถวายภิกษาสักหนึ่งหรือสองทัพพี ก็ไม่ควร เพื่อที่จะให้ตนพ้นจากความคุ้นเคยนั้น จึงพากันนิ่งนิ่ง

ส่วนพวกที่นิ่งนิ่งอีกพวกหนึ่งนั้น ก็นิ่งเพราะไม่รู้ว่าควรจะทำอย่างไร

แสดงให้เห็นถึงจิตใจที่ต่างกันไป ทุกกาลสมัย

ข้อความต่อไปมีว่า

สังฆิกนิครนถ์พอนั่งแล้ว ได้ทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

ข้าพเจ้าขอถามพระโคดมสักหน้อยหนึ่ง ถ้าพระโคดมจะทำโอกาสเพื่อแก้ปัญหาแก่ข้าพเจ้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อัคคิเวสสนะ ท่านประสงค์จะถามปัญหาใด ก็ถามเถิด

สังฆิกนิครนถ์ทูลว่า

พระโคดมแนะนำพวกสาวกอย่างไร และคำสั่งสอนของพระโคดมมีส่วนอย่างไร ที่เป็นไปมากในพวกสาวก

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า



ดูกร อัคริเวสสนะ เราแนะนำสาวกทั้งหลายอย่างนี้ และคำสั่งสอนของเรา มีส่วนอย่างนี้ที่เป็นไปมากในสาวกทั้งหลายว่า รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง รูปไม่ใช่ตน เวทนาไม่ใช่ตน สัญญาไม่ใช่ตน สังขารทั้งหลายไม่ใช่ตน วิญญาณไม่ใช่ตน สังขารทั้งหลายทั้งปวง ไม่ใช่ตน ธรรมทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ตน ดังนี้

ดูกร อัคริเวสสนะ เราแนะนำสาวกทั้งหลายอย่างนี้ และคำสั่งสอนของเรา มีส่วนอย่างนี้ที่เป็นไปมากในสาวกทั้งหลาย

เมื่อสัจจนิกครนถ์ได้ฟังก็เข้าใจว่า ตัวเองเป็นผู้ที่เก่งกว่าพระผู้มีพระภาค จึงขอโอกาสที่จะอุปมา และได้ทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ท่านพระโคตม ขออุปมาจงแจ่มแจ้งแก่ข้าพเจ้า

คือ ขอโอกาสที่จะอุปมา

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร อัคริเวสสนะ อุปมานั้นจงแจ่มแจ้งแก่ท่านเถิด สัจจนิกครนถ์ทูลว่า

พระโคตม เหมือนพืชพันธุ์ไม้เหล่าใดเหล่าหนึ่งที่ถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ พืชพันธุ์เหล่านั้นทั้งหมด ต้องอาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่ในแผ่นดิน จึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ได้ หรือเหมือนการงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่ต้องทำด้วยกำลังอันบุคคล ทำอยู่ การงานเหล่านั้นทั้งหมด บุคคลต้องอาศัยแผ่นดิน ต้องตั้งอยู่บนแผ่นดิน จึงทำกันได้ ฉันทิ ปุริสบุคคลนี้มีรูปเป็นตน มีเวทนาเป็นตน มีสัญญาเป็นตน มีสังขารเป็นตน มีวิญญาณเป็นตน ต้องตั้งอยู่ในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จึงได้ประสบผลบุญ ผลบาป ฉันทัน





๑๕๕๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๖๔



ถ้าใครคิดอย่างนี้ เดียวนี้สะสมไป ไม่เห็นว่า รูป เวทนาไม่ใช่ตน ก็อาจจะมี  
ความเห็นอย่างสัจจนิกรณก็ได้ ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อัคริเวสสนะ ข้อนั้นท่านกล่าวอย่างนี้ว่า รูปเป็นตนของเรา เวทนาเป็น  
ตนของเรา สัญญาเป็นตนของเรา สังขารทั้งหลายเป็นตนของเรา วิญญาณเป็น  
ตนของเรา ดังนี้ มิใช่หรือ

สัจจนิกรณทัฬหว่า

พระโคตม ข้าพเจ้ากล่าวอย่างนั้น ประชุมชนเป็นอันมากก็กล่าวอย่างนั้น

ยังยืนยันในความคิดเห็น แทนที่จะกราบทูลถามพระผู้มีพระภาคให้ทรงแสดง  
ธรรมโดยละเอียด

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อัคริเวสสนะ ประชุมชนเป็นอันมากจักทำอะไรแก่ท่าน ดูกร  
อัคริเวสสนะ เชิญท่านยืนยันถ้อยคำของท่านเถิด

คือ ไม่จำเป็นต้องอ้างคนอื่นว่า ใคร ๆ ก็เห็นอย่างนี้ ทุกคนก็เห็นอย่างนี้  
พระผู้มีพระภาคไม่ได้กล่าวถึงความคิดเห็นของคนอื่น แต่ให้สัจจนิกรณมีความแน่ใจ  
ว่า เฉพาะสัจจนิกรณเองคิดอย่างนั้นจริง ๆ หรือเปล่า จึงได้ตรัสถามอีกครั้งหนึ่ง

สัจจนิกรณทัฬหว่า

พระโคตม เป็นความจริง ข้าพเจ้ากล่าวอย่างนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อัคริเวสสนะ เราจักสอบถามท่านในข้อนี้แหละ ท่านเห็นควรอย่างไร  
ท่านพึงแก้อย่างนั้น ดูกร อัคริเวสสนะ ท่านจะสำคัญความข้อนี้เป็นไฉน อานาจ



**แนวทางเจริญวิปัสสนา เล่ม ๑๕๖ ตอนที่ ๑๕๕๑ - ๑๕๖๐**

ของพระราชาหากษัตริย์ผู้ได้มรรคาภิเษกแล้ว เช่น พระเจ้าปเสนทิโกศล หรือ พระเจ้ามคธชาตศัตถุเวเทหิบุตร อาจฆ่าคนที่ควรฆ่า ภิราชบาตรคนที่ไม่ควร ภิเนรเทศคนที่ควรเนรเทศ พึงให้เป็นไปได้ในพระราชอาณาเขตของพระองค์มิใช่หรือ

ซึ่งสัจจนิกคนนั้นก็ถูกรับว่าเป็นความจริงอย่างนั้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อัครศิเวสสนะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ข้อที่ท่านกล่าวว่า รูปเป็นตนของเรา อำนาจของท่านเป็นไปในรูปนั้นว่า รูปของเราจะเป็นอย่างนั้นเกิดอย่าได้เป็นอย่างนี้เลย ดังนี้หรือ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้แล้ว สัจจนิกชนก็นิ่งเสียถึงสองครั้ง  
ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อัครเวสสณะ กาลบัดนี้ท่านจงแก้ ไม่ใช่กาลที่ท่านควรนิ่ง ดูกร  
อัครเวสสณะ ผู้ใดอันตถาคตถามปัญหาที่ชอบแก่เหตุแล้วถึงสามครั้งมิได้แก้  
ศีรษะของผู้นั้นจะแตกเป็นเจ็ดเสี่ยงในที่เช่นนั้น

ขณะนั้นเทวดาท่านหนึ่งถือกระบองเพชรลูกเป็นไฟรู้งเรื่องลอยอยู่ในท้องฟ้า ณ เบื้องบนศีรชะสัจจกนิครนถ์ ประกาศว่า ถ้าสัจจกนิครนถ์ไม่แก้ปัญหานี้ จักผาศีรชะสัจจกนิครนถ์นั้นเจ็ดเสี่ยงในที่นี้แน่ละ

สำหรับเทวดาท่านนั้น เฉพาะพระผู้มีพระภาคกับสัจจกนิครนถ์เท่านั้นเห็น  
ในทันใดนั้น สัจจกนิครนถ์ตกใจกลัวจนขนชัน แสวงหาพระผู้มีพระภาคเป็นที่ต้านทาน  
ป้องกันเป็นที่พึ่ง ได้ทูลว่า

พระโคตมผู้เจริญ ขอจงทรงถามเถิด ข้าพเจ้าจักแก้ ณ บัดนี้

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามซ้ำ และสัจจนิกชนก็ได้ตอบว่า

ข้อนี้เป็นไปไม่ได้เลย พระโคตมผู้เจริญ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อัคคิเวสสนะ ท่านจงทำในใจเกิด ครั้นทำไว้ในใจแล้วจึงกล่าวแก่ (ทำในใจ หมายความว่าพิจารณาไตร่ตรอง) เพราะคำหลังกับคำก่อน หรือคำก่อนกับ



คำหลังของท่านไม่ต่อกัน ดูกร อัคคิเวสสนะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน  
รูป เวทนา สัญญา สังขารทั้งหลาย และวิญญาณ เที่ยง หรือไม่เที่ยง

สัจจกนิครนถ์ทูลว่า

ไม่เที่ยง พระโคตมผู้เจริญ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ หรือเป็นสุข

สัจจกนิครนถ์ทูลว่า

สิ่งนั้นเป็นทุกข์ พระโคตมผู้เจริญ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือจะตามเห็น  
สิ่งนั้นว่า นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นตนของเรา

สัจจกนิครนถ์ทูลว่า

ข้อนั้นไม่ควรเลย พระโคตมผู้เจริญ

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า คำที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับสัจจกนิครนถ์ ก็คือ  
ในขณะนี้เอง ได้ยินไม่เที่ยง เกิดขึ้นและดับไปแล้วจะยังเป็นของใคร ขณะที่กำลัง  
ได้ยิน รู้สึกเหมือนกะว่าเราได้ยิน แต่ได้ยินก็ดับ ดับแล้วก็ดับเลย ไม่กลับมาอีก  
เพราะฉะนั้น สิ่งที่ดับไปแล้วนั้นจะเป็นของใคร ถ้าสัจจกนิครนถ์พิสูจน์และ  
พิจารณาธรรมในขณะนั้น ย่อมจะเห็นธรรมตามความเป็นจริงตามที่พระผู้มีพระภาค  
ตรัสถามว่า ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือจะตาม  
เห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นตนของเรา ซึ่งสัจจกนิครนถ์ก็ทูลว่า  
ข้อนั้นไม่ควรเลย พระโคตมผู้เจริญ

รูปของทุกท่าน ในขณะที่นั่งลงแล้วเริ่มฟัง กับในขณะนี้ ก็ต่างกันมากแล้ว  
รูปเกิดแล้วก็ดับไป เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ๆ เวทนา ความรู้สึก ก็ต่างกันมาก เกิดขึ้นแล้ว  
ก็ดับไป ๆ แม้แต่สัญญา หรือสังขารขันธ์ หรือวิญญาณขันธ์ จิตทุกขณะเกิดขึ้นแล้ว  
ก็ดับไป ๆ ถ้าพิจารณาถึงความดับ ความสิ้นไปของรูป ของเวทนา ของสัญญา  
ของสังขาร ของวิญญาณ จะรู้ได้ว่า ไม่ควรที่จะยึดถือว่าเป็นของเรา แม้รูปชั่วขณะ



เดียวที่ดับ แม้นามขณะเดียวที่ดับ ไม่ว่าจะเป็นเห็น หรือได้ยิน หรือคิดนึก หรือความรู้สึกเป็นสุขเป็นทุกข์ก็ตามที่ดับไปแล้ว ไม่ควรที่จะยึดถือว่าเป็นของเรา ฉันทิรูปที่กำลังปรากฏ หรือนามที่กำลังรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนี้ ก็ไม่ควรที่จะยึดถือว่าเป็นของเรา เพราะว่ายังไม่ทันไรก็ดับไปเสียแล้ว

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร อัคริเวสสนะ เปรียบเหมือนบุรุษมีความต้องการแก่นไม้ เสาหาแก่นไม้ แสวงหาแก่นไม้อยู่ ถือเอาผืนที่คมเข้าไปสู่ป่า เขาเห็นต้นกล้วยใหญ่ต้นหนึ่งในป่านั้น มีต้นตรง ยังกำลังรุ่ม ไม่คด เขาจึงตัดต้นกล้วยนั้นที่โคนต้น แล้วตัดยอด รีดใบออก เขาไม่พบแม้แต่กระพี้ แล้วจะพบแก่นได้แต่ที่ไหน แม้ฉันทิ ดูกร อัคริเวสสนะ ท่านอันเราชักใช้ไล่เลี้ยง สอบสวนในถ้อยคำของตนเอง ก็เปล่า ว่าง แพ้ไปเอง ท่านได้กล่าววาจาในที่ประชุมชนในเมืองเวสาลีว่า เราไม่เห็นสมณะหรือพราหมณ์ ที่เป็นเจ้าหมู่ เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ แม้ที่ปฏิญญาตนว่าเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปรารภได้ตอบว่าทะกับเรา จะไม่พึงประหม่า ไม่สะทกสะท้าน ไม่หวั่นไหว ไม่มีเหงื่อไหลจากรักแค้นแม้แต่คนเดียวเลย หากเราปรารภได้ตอบว่าทะกะเสาที่ไม่มีเจตนา แม้เสานั้นปรารภได้ตอบว่าทะกับเรา ก็ต้องประหม่า สะทกสะท้าน หวั่นไหว จะป่วยกล่าวไปไปถึงมนุษย์เล่า ดังนี้

ดูกร อัคริเวสสนะ หยาดเหงื่อของท่านบางหยาดหยดจากหน้าผากลงยังผ้าห่ม แล้วตกที่พื้น ส่วนเหงื่อในกายของเราในเดี๋ยวนี้ ไม่มีเลย

ดังนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงเปิดพระกาย มีพระฉวีดังทองในบริษัทนั้น

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สัจจกนิครนถ์นั่งนิ่งอั้น เกื้อเขิน คอดก ก้มหน้า ชบเซา หมดปฏิภาณ

ในลำดับนั้น เจ้าลิจฉวีผู้มีนามทุมมุขะ ทราบว่าสัจจกนิครนถ์นั่งนิ่งอั้น เกื้อเขิน คอดก ก้มหน้า ชบเซา หมดปฏิภาณ จึงทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค อุปมาย่อมแจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า



ดูกร ทูมมุขะ อุปมานั้นจึงแจ่มแจ้งแก่ท่านเกิด

คือ ท่านขอโอกาสที่จะอุปมา

เจ้าลิจฉวีนั้นทูลถามว่า

เปรียบเหมือนในทีไถ่บ้านหรือนิคม มีสระโบกขรณีอยู่สระหนึ่ง ในสระนั้นมีปูอยู่ตัวหนึ่ง พวกเด็กชายหญิงเป็นอันมากออกจากบ้านหรือนิคมนั้นไปถึงสระโบกขรณีนั่นแล้ว ก็ลงจับปูขึ้นจากน้ำ วางไว้บนบก ปูนั้นจะส่ายก้ามไปข้างไหน เด็กเหล่านั้นก็คอยต่อยก้ามปูนั้นด้วยไม้บ้าง ด้วยกระเบื้องบ้าง เมื่อปูนั้นก้ามหักหมดแล้ว ก็ไม่อาจลงสู่สระโบกขรณีนั่นเหมือนก่อนได้ ฉันทิ ทิฏฐิอันเป็นเสี้ยนหนาม เข้าใจผิด กวัดแกว่ง บางอย่าง ๆ ของสัจจนิกครนถ์ พระองค์หักเสียแล้ว แต่นี้ไปสัจจนิกครนถ์ไม่อาจเข้ามาไถ่พระองค์ด้วยความประสงค์จะได้ตอบอีก ก็ฉันทินั้นแหละ

เมื่อเจ้าลิจฉวีทูมมุขะกล่าวอย่างนี้แล้ว สัจจนิกครนถ์ก็พูดว่า

เจ้าทูมมุขะ ท่านหยุดเถิด ๆ ท่านพูดมากนัก ข้าพเจ้าไม่ได้พูดกับท่าน ข้าพเจ้าพูดกับพระโคตมต่างหาก

ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้วก็ทูลว่า

ข้าแต่พระโคตม ข้อที่พูดนั้นเป็นของข้าพเจ้า และของพวกสมณพราหมณ์ เหล่าอื่น ยกเสียเถิด เป็นแต่คำเพ้อ พูดเพ้อกันไป

ตอนนี้มีสติระลึกได้ นี่คือผลของการฟังด้วยการพิจารณาด้วยสติจริง ๆ แม้แต่สัจจนิกครนถ์ยังสามารถระลึกได้ว่า คำที่พูดแล้ว เป็นแต่คำเพ้อ พูดเพ้อกันไป

ถ. สมัยพุทธกาล ใครมาได้ถึงกับพระผู้มีพระภาค จะมีเทวดาคอยถือกระบอง ผมอ่านพบในหลายสูตร ถ้าสมัยนี้มีก็ดี สมัยนี้ไม่มีจึงถึงเอาสี่ข้างเข้าถูบ้าง ไม่เอาเหตุผลเข้าว่ากัน ทำไมเทวดาไม่ถือกระบองมาหวดเสียบ้าง

สุ. ไม่ใช่กาลสมัย และไม่มีใครเห็น ขณะนั้นมีแต่พระผู้มีพระภาคกับสัจจนิกครนถ์เท่านั้นที่เห็น เพราะฉะนั้น เทวดามีจริง ใครไม่เห็นก็ไม่เห็น ไม่จำเป็นต้องคิดว่า เทวดาถือกระบองอยู่หรือเปล่าเดี๋ยวนี้ เมื่อไม่เห็นก็ไม่เห็น แต่อาศัยพระธรรมที่มีเหตุผลที่ทรงแสดง และพิจารณาด้วยสติ



เมื่อได้ทราบเรื่องอาการของสติ ๑๗ ประการแล้ว คงพอที่จะรู้ลักษณะของสติที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้นอีกได้ ซึ่งแต่ก่อนนี้อาจจะไม่ได้สังเกต เพราะเวลาที่มีศรัทธา คือ มีสภาพของจิตที่ผ่องแผ้ว ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ ก็ค่อย ๆ รู้ว่านั่นเป็นสภาพลักษณะของโสภณธรรม เป็นศรัทธาเจตสิก ซึ่งทำให้ธรรมที่เกิดขึ้นร่วมกันในขณะนั้นเป็นสภาพที่ผ่องแผ้วผ่องใส แต่ว่าศรัทธาก็ไม่ได้ปรากฏอาการของศรัทธาโดยตรงตลอด ในการกุศลแต่ละครั้ง บางครั้งอย่างในเวลาที่ท่านผู้ฟังอาจจะอ่านจดหมายหรือได้รับจดหมายจากท่านที่ได้รับประโยชน์จากธรรม ขณะนั้นก็เกิดความปิติผ่องแผ้ว เป็นลักษณะของศรัทธา แต่เวลาอื่นนอกจากนั้น ลักษณะของศรัทธาไม่ปรากฏ แต่การกระทำกิจการใด ๆ ก็ตามที่เป็นไปในการกุศล ในขณะนั้นแม้ศรัทธาจะไม่ปรากฏ ลักษณะของสติก็ยังปรากฏได้ ถ้ารู้เรื่องของสติ เช่น อาการ ๑๗ ประการของสติ

อย่างท่านผู้หนึ่ง ท่านบอกว่า แต่ก่อนนี้เวลาที่เห็นใครที่มีรูปร่างลักษณะเหมือนบิดามารดาของท่าน ทำให้ท่านคิดถึงเมื่อครั้งที่ท่านได้อยู่กับมารดาบิดา และมีความสัมพันธ์ มีความผูกพันกับมารดาบิดาอย่างไรบ้าง แต่เมื่อได้ฟังเรื่องของสติแล้ว ก็รู้ว่า ในขณะที่กำลังคิดถึงด้วยความผูกพันนั้น เป็นอกุศลจิต เพราะฉะนั้น แทนที่จะคิดเป็นอกุศลจิต ก็กระทำการที่เป็นประโยชน์ โดยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว และถ้ามีกิจใด ๆ ก็ตามที่เป็นกุศลที่จะกระทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้บุพพการีได้ ก็กระทำ ซึ่งในขณะนั้นเป็นลักษณะอาการของสติ แม้ว่าลักษณะของศรัทธาไม่ปรากฏ แต่ลักษณะของสติที่ระลึกได้ ย่อมปรากฏได้

หรือบางท่านไม่เคยคิดเพิ่มความเมตตาขึ้น คือ ไม่เคยสังเกตการกระทำทางกาย หรือคำพูดทางวาจา แต่เมื่อได้ฟังเรื่องของสติแล้ว ก็เกิดระลึกได้ แทนที่จะพูดคำที่ทำให้คนฟังไม่พอใจ เช่น เวลาพูดย้อนไป ก็อาจจะระลึกได้ว่าไม่ควรที่จะพูดอย่างนั้น เพียงเท่านี้ แม้แต่คำพูดซึ่งอาจจะเคยเป็นผู้พูดย้อนคนอื่น ก็ทำให้เกิดสติระลึกได้ว่า ไม่ควรที่จะทำอย่างนั้นอีก



นี่เป็นลักษณะอาการของสติ ซึ่งแม้ในขณะนั้นลักษณะของศรัทธาไม่ปรากฏ แต่ลักษณะของสติก็ปรากฏ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการกระทำทางกาย และคำพูดทางวาจา แสดงให้เห็นว่า สติระลึกได้ในขณะนั้น จึงเปลี่ยนจากที่เคยคิดด้วยความไม่ถูกต้อง ไม่แยบคายที่เป็นอกุศล ให้เป็นกุศลได้

หรือสติอาจจะเกิดเวลาที่ระลึกได้ เมื่อมีภาระผูกพัน และอาจจะหลงลืม ซึ่งขณะนั้นไม่เป็นกุศล เช่น บางท่านอาจจะมีภาระผูกพันที่จะอุปถัมภ์หรืออุปการะญาติพี่น้อง หรือผู้ที่ควรอุปการะแม้ไม่ใช่ญาติพี่น้อง ถ้าสติไม่เกิด แม้ว่าตั้งใจไว้ก็หลงลืมไป แต่เมื่อคิดถึงภาระขึ้นมาได้ ซึ่งความจริงไม่ใช่ภาระทางโลก แต่เป็นภาระความผูกพันทางกุศลซึ่งได้ตั้งใจไว้ ก็ทำให้ขณะนั้นระลึกเป็นไปในกุศลได้ เพราะว่าผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือในยามทุกข์ยากย่อมมี และท่านก็อาจจะช่วยบ้าง แม้เล็ก ๆ น้อย ๆ นิด ๆ หน่อย ๆ แต่ก็ยังเป็นประโยชน์กับคนอื่น บางคนตั้งใจจะช่วยแต่วันเดือนปีก็ผ่านไป อาจจะหลายวัน หลายเดือน เมื่อถึงหลายเดือนเกิดระลึกได้ก็ยังดี เพราะว่าในขณะที่ระลึกที่จะอุปการะช่วยเหลือผู้ที่กำลังทุกข์ยาก ในขณะนั้นเป็นสติที่ระลึกได้ แม้ลักษณะของศรัทธาในขณะนั้นคงจะไม่ปรากฏว่าเป็นสภาพที่ผ่องใส แต่ลักษณะอาการของสติปรากฏ

เพราะฉะนั้น การฟังพระธรรม และการได้เข้าใจลักษณะของธรรม ไม่ใช่จะไปสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้เกิดขึ้นเพื่อจะรู้ แต่ตั้งแต่เกิดจนตายเป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง ซึ่งมีปัจจัยปรุงแต่งเกิดขึ้นเป็นไปต่าง ๆ บางครั้งบางขณะก็เป็นกุศล บางครั้งบางขณะก็เป็นอกุศล ก็ล้วนอยู่ที่ตัวของแต่ละท่านซึ่งเกิดแล้ว เป็นแล้ว ตามปกติ

พระธรรม ทำให้ท่านสามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่มีปัจจัยเกิดขึ้นเป็นไปอย่างเช่น เรื่องของกุศล บางท่านอาจจะไม่รู้เลยว่าขณะนั้นเป็นสติ ไม่ใช่ตัวท่านเลย สติเกิดระลึกได้ จึงเป็นไปในกุศลประเภทนั้น อย่างนั้น ในวันนั้น แต่เมื่อได้ฟังพระธรรม ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ไม่ใช่เรา ก็จะได้รู้ได้ว่า แม้ในขณะนั้นก็เป็นสตินั่นเองที่เกิดขึ้น ทำให้สามารถเข้าใจสภาพธรรมที่เคยยึดถือว่าเป็นเราเป็นตัวตน เป็นสัตว์บุคคลได้ถูกต้องว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมแต่ละอย่าง ตามความเป็นจริง



จะเห็นได้ว่า ทุกคนมีอกุศลมาก ซึ่งทุกคนก็บอกไม่ถูกว่ามากสักแค่ไหน ถ้าสติเกิดระลึกได้จริง ๆ ก็จะได้รู้ว่า อกุศลมีมาก แต่ถ้าสติไม่เกิด ไม่มีทางที่จะรู้ได้ ไม่มีทางที่จะพิจารณาได้ว่า ขณะนั้นสิ่งใดเป็นสิ่งที่ถูกที่ควร และสิ่งใดเป็นสิ่งที่ไม่ถูกไม่ควรที่จะต้องละเว้น เพราะฉะนั้น จึงเห็นได้จริง ๆ ว่า สติจำปรารภในสิ่งที่ทั้งปวง ถ้าสติไม่เกิด ใครก็เจริญกุศลไม่ได้ ไม่ใช่ว่ามีใครสามารถเจริญกุศลได้โดยสติไม่เกิด

ถ. ผมจะขอเรียนถามเกี่ยวกับสติในเวลานอนหลับ ผมเคยฟังเทปอาจารย์ว่า สติสามารถเกิดได้ในเวลานอนหลับ รู้สึกตัวเองมีความอยาก ความต้องการให้สติเกิดในเวลานอนหลับ ก็พยายามฟังบทวนศึกษาหลาย ๆ ครั้ง ก็ไม่เกิด จนกระทั่งผมหลงลืมไปนานแล้ว แต่ประมาณ ๒ อาทิตย์ที่แล้วมานี้เอง ผมนอนผิดที่ ปกติแล้วผมตั้งนาฬิกาปลุก ๐๕.๔๐ น. เพื่อล้างหน้า แปรงฟัน หกโมงเช้าจะได้เปิดวิทยุฟังอาจารย์ แต่เมื่อนอนผิดที่หลับไป ตื่นขึ้นมาประมาณตีสองตีสาม นอนไม่หลับ ก็คิดอะไรต่ออะไรเรื่อยไป หลับอีกทีประมาณตีห้า และหลับเพลินไปเลยจนกระทั่งใกล้เวลาที่มีลักษณะคล้ายกับฝันไปว่า กำลังทำอะไรวุ่นวายอยู่ และในขณะนั้นก็รู้สึกว่าได้เวลาจะฟังอาจารย์แล้ว คือ ๐๖.๐๕ น. ผมก็ลุกขึ้นกระวีกระวาดเปิดวิทยุฟังทันเวลาพอดี ซึ่งขณะนั้นเข้าใจว่า สติเกิดในเวลานอนหลับ คงจะเป็นลักษณะอย่างนี้เอง เรียนถามอาจารย์ว่า ลักษณะอย่างนี้เป็นสติหรือเปล่า





๑๕๕๖

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๒๙



ส. ทุกท่านที่ตื่นแต่เช้าฟังพระธรรม ถ้าสติไม่เกิดที่จะฟังพระธรรม กุศลจิตก็ไม่มี และไม่ฟังแน่ เพราะบางท่านตื่นมาก็ไม่ฟัง ไข่มุข ขอให้เปรียบเทียบดู ระหว่างท่านที่ตื่นแล้วฟัง กับท่านที่ตื่นแล้วไม่ฟัง ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล แต่ขณะนั้นคือสตินั่นเองที่ระลึกได้ที่จะฟังพระธรรม

ถ. พี่งวนบอกว่า อาจจะเป็นสัญญาก็ได้ ความทรงจำ

ส. สัญญา คือ ความจำ เกิดกับจิตทุกดวง ไม่ว่าจะจำอะไรก็เป็นสัญญา ทั้งนั้น ทั้งกุศลและอกุศล แต่สัญญาที่จำที่จะฟังพระธรรม สัญญานั้นต้องเป็นกุศล ก็เป็นเรื่องของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นกับชีวิตประจำวัน แต่ถ้าพระผู้มีพระภาค ไม่ได้ทรงแสดงไว้โดยละเอียด จะไม่ทราบเลยว่า แม้ขณะนั้นก็เป็นสติ

เพราะฉะนั้น เรื่องของธรรม เป็นเรื่องที่ละเอียดขึ้น ๆ แม้จะรู้ว่า ขณะตื่น เพื่อจะฟังพระธรรม กระวีกระวาด ขณะนั้นก็เป็นสติที่จะฟังพระธรรม แต่ก็ยังไม่พอ เพราะขณะนั้นรู้จากการฟังว่าเป็นสติ แต่ลักษณะของสติจริง ๆ ที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ต้องเป็นปัญญาอีกระดับหนึ่งหรืออีกขั้นหนึ่ง คือ ขั้นสติปฏิฐาน เพราะฉะนั้น สติจะต้องเจริญขึ้น ๆ จากการค่อย ๆ อบรมไป ในการเจริญกุศลทุกประการ รวมทั้งการฟังพระธรรมด้วย และเมื่อรู้ว่าเป็นขณะนั้นเป็น สติขึ้นฟัง ก็ทำให้เกิดการฟังด้วยสติต่อไป

เพราะว่าแม้ในขณะที่กำลังฟังนี้ ถ้าสติไม่เกิดขึ้นพิจารณาความละเอียด ก็เพียงแค่ฟังแล้วผ่านไป อย่างบางท่านได้ยินคำว่า นามธรรมและรูปธรรมอยู่เสมอ ขอให้พิจารณาจริง ๆ ว่า เข้าใจอรรถของคำว่านามธรรมและรูปธรรมแค่ไหน และเข้าใจเพิ่มขึ้นอีกไหม และการเข้าใจในลักษณะที่ว่าเป็นขั้นคิดไตร่ตรองลักษณะ ของธาตุรู้ อากาเรู้ ก็ต้องในขณะที่กำลังเห็น ในขณะที่กำลังได้ยิน ในขณะที่กำลัง



ได้กลิ่น ในขณะที่กำลังลิ้มรส ในขณะที่กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ในขณะที่เอง ในขณะที่กำลังคิดนึก ก็อาจจะมีการไตร่ตรองถึงลักษณะของนามธรรม โดยสติตัดถึง เรื่องลักษณะอาการที่เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ และก็เป็นสังขารขั้นที่จะปรุงแต่งให้สติ ระลึกได้ตรงอาการรู้ ซึ่งไม่ใช่รูปธรรมที่ปรากฏทางตา

การฟังพระธรรมต้องละเอียดขึ้น ๆ บางท่านกล่าวว่า ท่านฟังแล้ว และ ท่านก็คิดว่าท่านเข้าใจแล้ว แต่เมื่อฟังอีก ฟังอีก ก็เพิ่มความเข้าใจอีก และทราบ ว่า ที่คิดว่าเข้าใจแล้วนั้น ความจริงยังไม่พอ ยังต้องมีการรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ ได้ยินได้ฟังโดยสติระลึกศึกษาจนกว่าจะประจักษ์แจ้งจริง ๆ ในลักษณะของ สภาพธรรมนั้น เพราะว่าลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนี้ ประจักษ์แจ้ง โดยความขาดจากกันหรือยังว่า รูปธรรมไม่ใช่นามธรรม

ถ. เวลานอนหลับสนิท สติเกิดได้ไหม

ส. สำหรับคนที่เกิดเป็นมนุษย์และไม่พิการแต่กำเนิด ปฏิสนธิจิตจะเป็น มหาวิบากญาณวิปยุตต์ หรือญาณสัมปยุตต์ ซึ่งแม้ว่าเป็นวิบากญาณวิปยุตต์ ก็มีสติเจตสิกเกิดร่วมด้วย แต่โดยชาติเป็นวิบาก สำหรับผู้ที่ปฏิสนธิด้วย มหาวิบากญาณสัมปยุตต์ คือ ประกอบด้วยปัญญา ซึ่งโดยชาติก็เป็นวิบากเหมือนกัน เพราะว่าไม่มีการรู้อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ และ ในขณะนั้นไม่ได้ฝัน แต่ขณะที่ฝัน ก็แล้วแต่ว่าจะฝันด้วยกุศลจิต หรือฝันด้วยอกุศลจิต

ความฝันก็มีทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล ใช่มั้ย ถ้าฝันแล้วตกใจกลัว ขณะนั้นก็เป็นอกุศลจิตที่ฝัน แต่ถ้าฝันแล้วจิตใจผ่องใสเป็นกุศล ขณะนั้นก็เป็นกุศลจิต ความต่างกันของสิ่งที่เราเรียกว่าฝัน หรือไม่ฝัน คือ ธรรมชาติของภวังคจิตไม่ใช่วิถิจิต ไม่มีการรู้อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่สำหรับวิถิจิต คือ ขณะที่รู้อารมณ์โดยอาศัยทวารหนึ่งทวารใด แต่ก็มีภวังคจิตคั่นแต่ละวาระ ที่รู้อารมณ์ทางทวารหนึ่งทวารใด เช่น ในขณะนี้ หลังจากที่ยกขุทวารวิถิจิตดับแล้ว ภวังคจิตเกิดขึ้น ก่อนที่จะมีวิถิจิตทางหูที่ยกขึ้นเสียง



เพราะฉะนั้น ความต่างกันของฝันกับไม่ฝัน คือ ในขณะที่ที่ภวังคจิตเกิด แต่ก็มีอารมณ์จริง ๆ กระทบทางตา กระทบทางหู กระทบใจที่ทำให้ทางมโนทวารเกิดขึ้น นี่ก็คิดเรื่องราวต่าง ๆ แต่ในขณะที่ฝัน ซึ่งเป็นเพราะการสะสมของสิ่งที่เคยเห็นบ้าง เคยได้ยินบ้าง เป็นสุข เป็นทุกข์กับสิ่งที่เคยเห็นบ้าง ได้ยินบ้าง ทำให้อารมณ์นั้น กระทบกับมโนทวาร คือ ภวังคูปัจเจตนะ และมโนทวารารวชชนจิตก็เกิดขึ้นนี้ถึงเรื่องหนึ่งเรื่องใดเป็นความฝัน แต่เป็นช่วงระยะที่ต้องสั้นมาก

และในขณะที่ฝัน จะมีภวังคจิตเกิดคั่นกับวิถิจิต โดยที่ไม่มีรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะจริง ๆ กระทบ แต่ในขณะที่ไม่ฝัน จะมีรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะจริง ๆ กระทบ เพราะฉะนั้น เวลาตื่นขึ้นก็รู้ได้ว่า ขณะนั้นเป็นความฝัน เพราะว่าไม่ใช่มีรูปกระทบตาจริง ๆ ไม่ใช่มีเสียงกระทบหูจริง ๆ ไม่ใช่มีกลิ่น มีรส มีโผฏฐัพพะกระทบจริง ๆ

ถ. เป็นกุศลหรืออกุศล

ส. ถ้าเป็นกุศลจิต ต้องมีสติเจตสิกเกิดร่วมด้วย

ถ. ที่ว่าเป็นบุญ เป็นบาป

ส. ไม่เป็นอกุศลกรรมบถ เพราะคำว่าอกุศลกรรมบถก็ดี กุศลกรรมบถก็ดี คำว่า ปถ แปลว่า ทาง เพราะฉะนั้น เมื่ออกุศลนั้นถึงความเป็นทางที่จะไปสู่ คติหนึ่งคติใด หรือทำให้วิบากจิตเกิด จึงจะครบองค์ แต่ในขณะที่ฝันนั้นไม่ครบองค์ จึงเป็นแค่อกุศลจิต หรือกุศลจิต

ถ. ตอนนอนหลับสนิท สติเกิดได้ไหม

ส. ตอนหลับสนิทไม่ใช่วิถิจิต คือ ไม่ได้อาศัยตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รู้อารมณ์ ถ้าขณะนั้นเป็นผู้ที่ปฏิสนธิด้วยมหาวิบากญาณวิปยุตต์ก็ดี หรือมหาวิบากญาณสัมปยุตต์ก็ดี ขณะนั้นต้องมีสติเจตสิกเกิดร่วมด้วย แต่เป็นชาติวิบากเกิดขึ้นเพราะกรรมเป็นปัจจัย ทำให้ดำรงภพชาติความเป็นบุคคลซึ่งไม่พิจารณาแต่กำเนิด หรือทำให้ดำรงภพชาติความเป็นบุคคลที่มีปัญญาเจตสิกเกิดในขณะที่กำลังเป็นวิบาก



เป็นพื้นฐานของจิตที่จะทำให้ปัญญาสามารถเจริญเติบโตขึ้น เมื่อได้มีโอกาสอบรมเจริญต่อไป

สติเกิดกับโสภณจิต แม้วิบากจิตซึ่งเป็นโสภณ เป็นมหาวิบากจิต ก็เป็นการมาจรโสภณจิต แต่โดยชาติ สติเป็นชาติวิบาก สติเป็นสภาพธรรมที่ระลึก เพราะฉะนั้น เมื่อเกิดขึ้นแม้โดยสภาพที่เป็นวิบาก ก็ระลึกในอารมณ์ของมหาวิบากนั่นเอง

ถ. ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พระองค์ก็บรรทมหลับ แต่หลับด้วยสติก็โดยนัยนี้ ใช่ไหม

ส. หมายความว่าพร้อมที่จะลุกขึ้นด้วยสัมปชัญญะ ไม่เหมือนกับคนที่หลงลืมสติตื่น หลงลืมสติหลับ เพราะฉะนั้น อาศัยนั้นมีโทษมาก เมื่อไม่รู้ แต่มีประโยชน์มาก เมื่อสติเกิด

ต่อไปนี้ขณะใดที่กุศลจิตเกิด ก็คงจะสังเกตลักษณะสภาพของสติที่ระลึกเป็นไปในกุศลในขณะนั้น ๆ ได้ ซึ่งบางท่านอาจจะสงสัยว่า ทำไมทำอย่างนี้ เช่น เดินไปหยิบหนังสือพระไตรปิฎกมาอ่าน แต่ที่แท้ไม่ใช่ใครเลย เป็นสติทั้งนั้นที่เกิดขึ้นระลึก จึงทำให้การกระทำทางกายเป็นไปในทางกุศล

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นการกระทำในการช่วยเหลือบุคคลหนึ่งบุคคลใด กระทำกิจในพระธรรมโดยการศึกษา โดยการอ่าน โดยการสนทนา โดยการเกื้อกูลบุคคลหนึ่งบุคคลใดก็ตาม ขณะนั้นเป็นสติทั้งนั้น เพราะถ้าสติไม่เกิด การกระทำอย่างนั้น ๆ ก็เกิดไม่ได้

การศึกษาพระธรรม ถ้าพิจารณาแต่ละพยัญชนะโดยละเอียดจริง ๆ ไม่ข้าม จะทำให้การอบรมเจริญปัญญาเป็นไปโดยถูกต้อง ไม่ผิดเลย

มีท่านที่ถามว่า สติเกิดเมื่อไร สติมีลักษณะอย่างไร และสติระลึกอะไร เวลากระทบแข็งซึ่งเคยผ่านไป ๆ โดยไม่ได้สังเกต แต่ขณะใดก็ตามที่แข็ง และสังเกตพิจารณา ศึกษาลักษณะของแข็งในขณะนั้นว่า ไม่ใช่สภาพที่รู้แข็ง ในขณะนั้น คือสติที่ระลึกได้ ที่จะไม่ให้แข็งผ่านไป ๆ ทั้งวัน ๆ ซึ่งจับนั้นกระทบนี้อยู่ตลอดเวลา



ตั้งแต่เข้าตื่นมาหยิบอะไรบ้าง แปรงสีฟัน ยาสีฟัน แข็งแล้ว ไซ้ไหม แต่สติไม่ได้เกิด แต่เวลาที่สติเกิด คือ ในขณะที่กระทบสัมผัส และระลึกศึกษาลักษณะสภาพที่กำลังปรากฏทางกายบ้าง ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง นั่นคือขณะที่สติเกิดตามปกติ

การศึกษารวมต้องพิจารณาให้ละเอียด และสอดคล้องตั้งแต่เบื้องต้นทีเดียว รูปใดที่เกิดปรากฏ และสติไม่ระลึก รูปนั้นก็ดับไปแล้ว

ถ. สติปัฏฐาน คำว่า ปุฏฐาน หมายความว่าอะไร

ส. ที่ตั้ง สติปัฏฐาน คือ ที่ตั้งของสติที่สติดะลึก สติกำลังระลึกที่ลักษณะใด ลักษณะนั้นก็เป็นปัฏฐาน คือ ที่ตั้งที่สติดะลึกในขณะนั้น เพราะว่าสติเป็นสภาพที่ระลึก

ในวันหนึ่ง ๆ สภาพธรรมตามความเป็นจริง คือ สติปัฏฐานไม่ได้เกิดตลอดเวลา เพราะฉะนั้น ไม่ควรที่จะหวังอยากจะมีสติมาก ๆ หรือมีสตินาน ๆ เพราะว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ถ้าคิดถึงเหตุผลตามความเป็นจริงว่า เคยสะสมอวิชชา ความไม่รู้และความหลงลืมสติมาก เพียงแต่ให้ทราบว่ามีปัจจัยให้สติเกิดขณะใด สติก็ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น ชั่วขณะสั้น ๆ เท่านั้นเอง เพราะว่าสิ่งที่สติดะลึกก็ดับ และสติก็ดับ เพราะฉะนั้น ก็แล้วแต่ว่าสติจะเกิดระลึกใหม่ จะระลึกที่ลักษณะของสภาพธรรมใด และกีดดับไปทั้งรูปธรรมและนามธรรมในขณะนั้น

นี่ก็จะเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน และรู้ตามความเป็นจริงว่า สติปัฏฐานไม่ได้เกิดตลอดเวลา ซึ่งในวันหนึ่ง ๆ จะมีปัจจัยที่จะให้สติปัฏฐานเกิดหรือไม่เกิดก็เป็นเรื่องของสังขารขันธ์ แต่แม้ว่าสติปัฏฐานจะไม่เกิด สติในการฟังพระธรรมก็เกิด เมื่อมีสติในการฟังพระธรรม ในการพิจารณาพระธรรม ก็เป็นปัจจัย เป็นสังขารขันธ์ที่จะปรุงแต่งให้สติปัฏฐานเกิดในขณะใด ก็เป็นสติปัฏฐานในขณะนั้น

เพราะฉะนั้น ในวันหนึ่ง ๆ ก็มีสติหลายขั้นในชีวิตประจำวัน



ขุททกนิกาย อังกุฎกนิบาตชาดก อินทริยชาดก ข้อ ๑๑๗๕ กล่าวถึงลักษณะของผู้ที่มีสติในชีวิตประจำวัน ซึ่งไม่จำเป็นต้องเอ่ยคำว่า เป็นผู้ที่มีสติ แต่ไม่ว่าชีวิตของใครในวันไหนจะเป็นอย่างไร ผู้ที่เข้าใจเรื่องของสติปฏิฐานแล้ว สติปฏิฐานย่อมเกิดบ้างในวันหนึ่ง ๆ

ข้อความใน อินทริยชาดก ข้อ ๑๑๗๕ มีว่า

ความขยันของคฤหบดีผู้ครองเรือน ดีชั้นหนึ่ง การแบ่งปันโภคทรัพย์ให้แก่สมณพราหมณ์ผู้ตั้งอยู่ในธรรมแล้วบริโภควัตถุด้วยตนเอง ดีชั้นสอง เมื่อได้ประโยชน์ไม่ระเริงใจด้วยความมัวเมา ดีชั้นสาม เมื่อเวลาเสื่อมประโยชน์ไม่มีความลำบากใจ ดีชั้นสี่

เป็นเรื่องของสติทั้งหมด ในชีวิตประจำวันจริง ๆ

บางคนอาจจะ เป็นคฤหบดีผู้ครองเรือนผู้ขยัน แต่ไม่ได้เจริญสติก็มี และผู้ขยันผู้เป็นคฤหบดีผู้ครองเรือนและเจริญสติปฏิฐานด้วยก็มี เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ว่าสติปฏิฐานจะแยกจากชีวิตประจำวัน แต่ให้ทราบว่า เรื่องของการอบรมเจริญกุศลนั้น จะเจริญขึ้นในทุก ๆ ด้าน แม้แต่ในเรื่องของความขยัน ในทางโลกยังไม่ขยัน แต่ในทางธรรมจะขยันบ้างไหม หรือบางท่านอาจจะเป็นผู้ที่ขยันมากในทางธรรม แต่ไม่ขยันเท่าไรในทางโลกก็เป็นไปได้ ซึ่งต้องแล้วแต่อัธยาศัยจริง ๆ แต่จะเห็นได้ว่าพระผู้มีพระภาคไม่ได้ทรงให้ผู้ที่เป็นพุทธบริษัททั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตเป็นผู้ที่ไม่กระทำกิจการงานใด ๆ เพราะว่าแม้ชีวิตของบรรพชิตจะละอาคารบ้านเรือน จะสละหลายสิ่งหลายอย่างซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้คับแคบ ทำให้ไม่สะดวกในการเจริญกุศล เช่น บรรพชิตไม่ต้องบริโภคอาหารในเวลาวิกาล นี่ก็เป็นความสะดวกสบายอย่างมากแล้ว ใช่ไหม แต่บรรพชิตก็ต้องเป็นผู้ที่ขยันในการดูแลสถานที่อยู่ ในเรื่องของจีวร หรือในเรื่องของการต้อนรับอาคันตุกะ แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ การเป็นผู้ที่ดำรงชีวิตด้วยความขยันในทางที่ถูกต้อง และเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปฏิฐานดีชั้นหนึ่ง



การแบ่งปันโภคทรัพย์ให้แก่สมณพราหมณ์ผู้ตั้งอยู่ในธรรมแล้วบริโภควัตถุด้วยตนเอง ดีชั้นสอง

นี่ก็ต้องเป็นสติที่ระลึกได้ ไซ้ใหม่ ที่จะมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ละคลายความเห็นแก่ตัว หรือความยึดมั่นในตัวตนลงได้ โดยการที่ แบ่งปันโภคทรัพย์ให้แก่สมณพราหมณ์ผู้ตั้งอยู่ในธรรมแล้วบริโภควัตถุด้วยตนเอง

เรื่องของพระศาสนาก็เป็นเรื่องที่เช่นเดียวกับสมณพราหมณ์ เพราะว่าสมณพราหมณ์ก็กระทำการกิจของพระศาสนา เพราะฉะนั้น ถ้ามีผู้ที่แบ่งปันโภคทรัพย์ในการทะนุบำรุงพระศาสนาแล้วบริโภควัตถุด้วยตนเอง นี่ก็เป็นดีชั้นสอง สติต้องเกิด ไซ้ใหม่ มิฉะนั้นกุศลก็เกิดไม่ได้

เมื่อได้ประโยชน์ไม่ระเวงใจด้วยความมัวเมา ดีชั้นสาม

ต้องเจริญขึ้นอีก เวลาที่ได้ลาภ ได้ทรัพย์สมบัติ ได้ยศ ได้สรรเสริญ ได้สุข เมื่อได้ประโยชน์ ไม่ระเวงใจด้วยความมัวเมา

เพราะฉะนั้น ต้องเป็นผู้ที่เจริญสติ หรือเป็นผู้ที่ฟังพระธรรม จนกระทั่งสามารถเข้าใจความไม่แน่นอน ความไม่เที่ยงของสภาพธรรมทุกอย่าง แม้แต่สิ่งที่จะเกิดขึ้นแต่ละขณะก็ไม่มีใครสามารถรู้ได้ว่าจะเป็นอย่างไร เพียงวันนี้แข็งแรงดี พรุ่งนี้จะเป็นอย่างไรก็ย่อมเป็นได้ตามเหตุตามปัจจัย เมื่อได้ประโยชน์ไม่ระเวงใจด้วยความมัวเมา แสดงว่า ต้องเป็นลักษณะของสติ

เมื่อเวลาเสื่อมประโยชน์ไม่มีความลำบากใจ ดีชั้นสี่

ก็เป็นตัวของท่านเองที่จะพิจารณา เพราะว่าชีวิตในแต่ละวัน ทั้งชีวิตของท่านเอง ของญาติพี่น้อง ของเพื่อนสนิทมิตรสหาย ย่อมมีทั้งในขณะที่เป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง และบางครั้งอาจจะทุกข์จนกระทั่งยากต่อการพิจารณาได้ว่าจะทำอย่างไร แต่สำหรับผู้ที่มีสติ เมื่อเวลาเสื่อมประโยชน์ ไม่มีความลำบากใจ เพราะทุกอย่างทุกขณะไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา เป็นไปตามกรรมซึ่งแต่ละคนสะสมมา ไม่ว่าจะเป็นขณะที่เห็น ขณะที่ได้ยิน ขณะที่ได้กลิ่น ขณะที่ลิ้มรส ขณะที่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ขณะที่คิดนึก



๑๕๕๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๒๙



หลายท่านได้อ่านพระไตรปิฎก ชาบซึ่งในคำสุภาษิต ในพระพุทธพจน์ แต่  
ต้องไม่ลืมว่า ปัญญาจะต้องอบรมเจริญตามต่อไปอีกจนกว่าจะถึงกาลที่จะดับกิเลสได้  
เพราะว่าพระธรรมที่ได้ยินได้ฟังนี้เป็นเครื่องเกื้อกูล เป็นเครื่องส่องทางให้รู้ว่า ไม่มีสิ่งใด  
ที่สามารถจะดับกิเลสได้นอกจากปัญญา และปัญญาก็มีหลายระดับชั้น เพราะฉะนั้น  
เมื่อได้ฟังเรื่องของผู้ที่สติเกิดและสามารถเป็นอุบาสกอุบาสิกาผู้รู้แจ้งอริยสัจธรรม หรือ  
เป็นบรรพชิตผู้รู้แจ้งอริยสัจธรรมก็ตาม ก็จะต้องเริ่มจากการฟังและซาบซึ่งในเหตุในผล  
ของพระธรรม และอบรมเจริญปัญญาตามไปจนกว่าจะถึงการรู้แจ้งอริยสัจธรรม  
ดับกิเลสได้

ผู้ที่เป็นปุณฺณมีโลภะทุกคน ซึ่งบางท่านก็เจริญสติ บางท่านก็ไม่เจริญสติ  
ไม่ใช่ทำให้ไปทำอะไรกับโลภะเลย เพียงแต่ให้รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่มีปัจจัยเกิดขึ้น  
ในขณะนั้นตามความเป็นจริง เพราะขณะที่สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม ไม่ว่า  
จะเป็นกุศลธรรมหรืออกุศลธรรมก็ตาม ขณะนั้นเป็นมัชฌิมาปฏิบัติ เป็นทาง  
สายกลาง เพราะไม่มีการหันไปสู่อารมณ์อื่น หรือต้องการอารมณ์อื่นที่ยังมาไม่ถึง  
ไม่มีอภิชฌาที่ต้องการอารมณ์อื่น และไม่มีโทมนัสในอารมณ์ที่กำลังปรากฏ

ข้อความในพระไตรปิฎกแสดงให้เห็นว่า วันหนึ่ง ๆ สติจะเกิดพิจารณาความ  
ถูกต้องและความจริงของสภาพธรรมแม้ในทางโลกอย่างไรบ้าง เพราะว่าทุกคนยังอยู่  
ในโลก ยังพันโลกไปไม่ได้เลย ยังมีเพื่อนสนิทมิตรสหาย ยังมีการที่จะต้องเกี่ยวข้องกับ  
สัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ แต่ว่าจิตที่ระลึกเป็นไปแต่ละขณะในขณะที่เกี่ยวข้องกับ  
บุคคลอื่น หรือว่าพิจารณาความถูกต้องความจริงของสภาพธรรมในขณะนั้นอย่างไร



แม้แต่ในเรื่องของเพื่อน พระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแสดงข้อความที่ทำให้ทุกท่านได้พิจารณาว่า สติเกิดระลึกเป็นไปในเรื่องของมิตรสหายในชีวิตประจำวันอย่างไรบ้าง ซึ่งใน **ขุททกนิกาย ทวารทสนีบาตชาดก มิตตามิตตชาดก ข้อ ๑๗๑๓ – ๑๗๒๔** มีข้อความว่า

บุรุษผู้เป็นบัณฑิตมีปัญญา ได้เห็น และได้ฟังซึ่งบุคคลผู้ทำกรรมอย่างไร จึงจะรู้ว่า ผู้ที่ไม่ใช่มิตร วิญญูชนจะพึงพยายามอย่างไรเพื่อจะรู้ว่า ผู้ที่ไม่ใช่มิตร

เรื่องของมิตรเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะว่าการคบสมาคมกับบุคคลหนึ่งบุคคลใด อาจจะนำความเจริญอย่างมากมาให้ หรืออาจจะนำความเสื่อมอย่างมากมาให้ ซึ่งความเสื่อมอย่างมาก คือ ความเสื่อมโดยเห็นผิดในข้อประพฤติปฏิบัติในธรรม

ข้อความต่อไปมีว่า

บุคคลผู้มีไม่ใช่มิตร เห็นเพื่อน ๆ แล้วไม่ยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่ร่าเริงต้อนรับเพื่อน ไม่แลดูเพื่อน กล่าวคำย่อนเพื่อน

เพียงแค่นี้ก็เตือนสติได้แล้ว ไซ้ไหม ถ้าขณะใดที่นึกย้อน หรือพูดย้อนเพียงนิดเดียว ขณะนั้นไม่ใช่เพื่อน เพราะฉะนั้น ท่านที่จะเป็นเพื่อนของใคร หรือใครจะเป็นเพื่อนกับใคร ก็สามารถพิจารณาสภาพของจิตในขณะนั้นได้จริง ๆ ว่า ลักษณะของผู้ที่เป็นมิตร และผู้ที่ไม่ใช่มิตรนั้น ต่างกันอย่างไร

บุคคลผู้มีไม่ใช่มิตร คบหาศัตรูของเพื่อน ไม่คบหามิตรของเพื่อน ห้ามผู้ที่กล่าวสรรเสริญเพื่อน สรรเสริญผู้ต่่าเพื่อน

ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพานก็มีท่านพระเทวทัต และยังมีพระภิกษุซึ่งมีความเห็นผิด มีการปฏิบัติผิดอีกหลายท่าน

บุคคลผู้มีไม่ใช่มิตร ไม่บอกความลับแก่เพื่อน ไม่ช่วยปกปิดความลับของเพื่อน ไม่สรรเสริญการงานของเพื่อน ไม่สรรเสริญปัญญาของเพื่อน

เป็นเรื่องสติหรือเปล่า เป็นชีวิตจริง ๆ ที่จะรู้ว่าสติเกิดในขณะใด และสติไม่เกิดในขณะใด บางสิ่งบางอย่างเป็นสิ่งที่ไม่มีประโยชน์เลยที่จะกล่าวถึง เพราะว่าทำให้ผู้ที่



ได้รับฟังเกิดอกุศลจิต ก็ไม่พูดจะดีกว่า หรือในเรื่องเดียวกัน ถ้าเป็นสิ่งที่ประโยชน์ ก็พูด หมายความว่าต้องพิจารณาก่อน ซึ่งในขณะนั้นเป็นสติ เพราะฉะนั้น แม้ในชีวิตประจำวันก็จะเห็นได้ว่า ขณะใดเป็นกุศล และขณะใดเป็นอกุศล

บุคคลผู้มีໄໝີมิตร ยินดีในความพินาศของเพื่อน ไม่ยินดีในความเจริญของเพื่อน ได้อาหารที่มีรสอร่อยมาแล้วก็มีได้นึกถึงเพื่อน ไม่ยินดีอนุเคราะห์เพื่อนว่า อยา่งไรหนอเพื่อนของเราพึงได้ลาภจากที่นี้บ้าง

บุคคลผู้มีໄໝີมิตร ยินดีในความพินาศของเพื่อน

เพื่อนหรือไม่ใช่เพื่อนก็ตาม ถ้ายินดีในความพินาศของใคร ในขณะนั้น สติควรจะระลึกถึงลักษณะสภาพของจิตได้แล้ว แต่ถ้าสติไม่เกิด ขอให้พิจารณาจิต ในขณะที่ย่านหนังสือพิมพ์ จะเป็นเครื่องพิสูจน์ได้เลยว่า สติเกิดหรือไม่เกิดในขณะใด เพราะไม่ว่าจะเป็นเพื่อนหรือไม่เป็นเพื่อนก็ตาม ถ้ายินดีในความพินาศของบุคคลใด ก็ตาม ในขณะนั้นเป็นอกุศลจิต และถ้า ไม่ยินดีในความเจริญของเพื่อน ก็เป็นอกุศลจิต รวมทั้ง ได้อาหารที่มีรสอร่อยมาแล้วก็มีได้นึกถึงเพื่อน ไม่ยินดีอนุเคราะห์เพื่อนว่า อยา่งไรหนอเพื่อนของเราพึงได้ลาภจากที่นี้บ้าง

บันทึกได้เห็น และได้ฟังแล้ว พึงรู้ว่าไม่ໄໝີมิตรด้วยอาการเหล่านี้ อาการดังกล่าวมา ๑๖ ประการนี้ มีอยู่ในบุคคลผู้มีໄໝີมิตร

วิธีที่จะทราบว่ ท่านเป็นมิตรของใคร และไม่ໄໝີมิตรของใคร ก็คงพอที่จะรู้ได้จากจิตที่เกิดขึ้นตามเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน

บันทึกมีปัญหา ได้เห็นและได้ฟังบุคคลผู้กระทำการมอยา่งไรจึงจะรู้ได้ว่า ผู้นี้เป็นมิตร วิญญูชนจะพึงพยายามอยา่งไรเพื่อจะรู้ได้ว่า ผู้นี้เป็นมิตร

บุคคลผู้เป็นมิตรนั้น ย่อมระลึกถึงเพื่อนผู้อยู่ห่างไกล ย่อมยินดีต้อนรับเพื่อนผู้มาหา ถือว่่าเป็นเพื่อนของเราจริง รักใคร่จริง ทักทายปราศรัยด้วยวาจาอันไพเราะ คนที่เป็นมิตร ย่อมคบหาผู้ที่เป็นมิตร์ของเพื่อน ไม่คบหาผู้ที่ไม่ໄໝີมิตรของเพื่อน ห้ามปรามผู้ที่ด่าตีเตียนเพื่อน สรรเสริญผู้ที่พรรณนาคุณความดีของเพื่อน



ถ้าท่านผู้ฟังอยากจะเจริญแต่เมตตา อยากจะมีเมตตามาก ๆ แต่เวลาที่พูดถึงเพื่อน เกี่ยวข้องกับเรื่องเมตตาหรือเปล่า เพราะว่าเมตตาคือความเป็นมิตรอย่างจริงใจ เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ที่ท่านคิดว่าท่านจะเจริญเมตตาโดยขาดการพิจารณาบุคคลที่เป็นเพื่อนของท่านในชีวิตประจำวัน หรือแม้แต่การเป็นเพื่อนของท่านต่อบุคคลอื่นจริง ๆ

ถ้าท่านเป็นเพื่อนแท้ของบุคคลใด ก็แสดงว่า ท่านเป็นผู้ที่มีเมตตาต่อบุคคลนั้น และก็รู้ได้ว่าถ้าหวังร้ายต่อใคร หรือว่ายินดีในความพินาศของใครในขณะใด ขณะนั้น ท่านไม่ได้เจริญเมตตา ไม่ต้องไปแผ่ไปให้ไกลมาก เพียงแต่ผู้ที่ท่านรู้จักคุ้นเคย และท่านเกิดความไม่พอใจในความเจริญของบุคคลนั้น หรือว่ายินดีในความพินาศของบุคคลนั้น ก็ชื่อว่าท่านไม่ได้เจริญเมตตาในขณะนั้น

เพราะฉะนั้น ข้อความในพระไตรปิฎกทั้งหมด จะส่งไปถึงสภาพของธรรม แม้แต่ส่วนที่ท่านคิดว่าท่านต้องการเจริญ เช่น เมตตา แต่ถ้าท่านไม่อยากจะฟังเรื่องของเพื่อน ท่านจะรู้จักตัวของท่านได้อย่างไรว่า มีเมตตาจริง ๆ หรือเปล่า

ข้อความต่อไปมีว่า

คนที่เป็นมิตร ย่อมบอกความลับแก่มิตร ปิดความลับของเพื่อน สรรเสริญการงานของเพื่อน สรรเสริญปัญญาของเพื่อน

คนที่เป็นมิตร ย่อมยินดีในความเจริญของเพื่อน ไม่ยินดีในความเสื่อมของเพื่อน ได้อาหารมีรสอร่อยมาย่อมระลึกถึงเพื่อน ยินดีอนุเคราะห์เพื่อนว่า อย่างไรหนอเพื่อนของเราจะพึงได้ลาภจากที่นี้บ้าง

บันทึกได้เห็นแล้ว ได้ฟังแล้ว ฟังรู้ว่าเป็นมิตรด้วยอาการเหล่านี้ อาการดังกล่าวมา ๑๖ ประการนี้ มีอยู่ในบุคคลผู้เป็นมิตร

จบ มิตตามิตตชาดกที่ ๑๐

ไม่เคยคิดที่จะนับ ๑๖ ประการเพื่อที่จะทดสอบความเป็นเพื่อน ใช่ไหม ก็ไม่จำเป็น แต่เวลามีเหตุการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดเกิดขึ้น หรือระลึกถึงบุคคลหนึ่ง บุคคลใดก็พิจารณาจิตว่า ในขณะนั้นเป็นไปด้วยความเป็นมิตร ด้วยความเมตตา



หรือไม่ หรือว่าต่อไปนี้จะต้องรีบไปบอกความลับให้เพื่อนทราบหมดทุกอย่าง นั่นก็ไม่ถูกอีก คือ เรื่องของสติ ต้องเป็นไปในทางที่ถูกต้อง ในทางที่สมควร เพราะข้อความในชาดกตอนหนึ่งมีว่า

*ไม่ควรให้มิตรเฝ้ารู้ความลับ*

อะไรก็ตามที่จะเป็นเหตุให้อุกุศลจิตเจริญมากมาย จากบุคคลหนึ่งสู่อีกบุคคลหนึ่ง จากบุคคลหนึ่งต่อ ๆ ไปอีกบุคคลหนึ่ง ถ้าเป็นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ก็ไม่จำเป็น ส่วนในเรื่องของความลับที่จะพิสูจน์ว่าเป็นเพื่อนหรือไม่ คือ เมื่อสามารถที่จะเกื้อกูลได้ ช่วยเหลือได้ ก็ควรที่จะบอก แต่ไม่ใช่บอกให้บุคคลอื่นเกิดความ เป็นห่วง ความทุกข์ร้อน หรือว่าความกังวลใจ

เป็นเรื่องของสติจริง ๆ ในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าท่านจะพูด หรือจะทำอะไร แม้แต่ในเรื่องที่ท่านคิดว่าเป็นความลับ ก็ต้องมีสติที่จะรู้ว่าบอกเพื่ออะไร และไม่บอกเพื่ออะไร

สำหรับท่านที่เห็นประโยชน์ของสติ และรู้ว่าสติที่เจริญสมบูรณ์ถึงขั้น สติปัฏฐานสามารถทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท แต่ก็ไม่ใช่ว่า สติปัฏฐานจะเกิดได้ตลอดเวลา เพราะฉะนั้น ควรที่จะได้เข้าใจว่า อะไรเป็นอาหาร ของสติ เพราะว่าทุกอย่างที่จะเจริญขึ้น จะต้องมีการอาหาร ซึ่งข้อความบางตอนใน **อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ตัณหาสูตร** มีว่า

*ก็อะไรเป็นอาหารของสติปัฏฐาน ควรกล่าวว่า สุขจิต ๓*

เพื่อที่จะไม่ให้ขาดสติและประพฤติดุจจริต เพราะถ้ากิเลสยังมีกำลังแรง เป็นผู้ ที่กระทำทุจริตอยู่เสมอ และหวังที่จะให้สติปัฏฐานเกิด ก็ย่อมเป็นไปไม่ได้ เพราะ สติปัฏฐานเป็นสติขั้นที่สูงกว่าสติทั่ว ๆ ไป

*ก็อะไรเป็นอาหารของสุขจิต ๓ ควรกล่าวว่า การสำรวมอินทรีย์ ก็อะไรเป็น อาหารของการสำรวมอินทรีย์ ควรกล่าวว่า สติสัมปชัญญะ ก็อะไรเป็นอาหารของ สติสัมปชัญญะ ควรกล่าวว่า การทำไว้ในใจโดยแยบคาย (คือ การพิจารณาโดย แยบคาย) ก็อะไรเป็นอาหารของการพิจารณาโดยแยบคาย ควรกล่าวว่า ศรัทธา*



ก็จะไรเป็นอาหารของศรัทธา ควรกล่าวว่า การฟังสัทธรรม ก็จะเป็นอาหารของการฟังสัทธรรม ควรกล่าวว่า การคบหาสัปปุริส

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการดังนี้ การคบหาสัปปุริสที่บริบูรณ์ย่อมยังการฟังสัทธรรมให้บริบูรณ์ การฟังสัทธรรมที่บริบูรณ์ย่อมยังการพิจารณาโดยแยบคายให้บริบูรณ์ การพิจารณาโดยแยบคายที่บริบูรณ์ย่อมยังสติสัมปชัญญะให้บริบูรณ์ สติสัมปชัญญะที่บริบูรณ์ย่อมยังการสำรวมอินทรียให้บริบูรณ์ การสำรวมอินทรียที่บริบูรณ์ย่อมยังสุจริต ๓ ให้บริบูรณ์ สุจริต ๓ ที่บริบูรณ์ย่อมยังสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ ที่บริบูรณ์ย่อมยังโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ ๗ ที่บริบูรณ์ย่อมยังวิชาและวิมุตติให้บริบูรณ์ วิชาและวิมุตตินี้มีอาหารอย่างนี้ และบริบูรณ์อย่างนี้ ฯ

ต้องค่อย ๆ เจริญไป อบรมไปเรื่อย ๆ และจะค่อย ๆ สังเกต รู้ลักษณะของสติ ในขณะที่กุศลจิตเกิด

วันนี้ทุกคนคงจะแปลกใจที่จะได้พบคุณอัลลัน ไดรเวอร์ (Allan Driver) เพราะดิฉันทราบว่า แต่ละคนที่มีความรู้ความเข้าใจในธรรมด้วยการศึกษา ด้วยการปฏิบัติของตนเอง ย่อมจะพูดจากความรู้ความเข้าใจของตัวเอง ซึ่งคำพูดของแต่ละท่านมีประโยชน์จริง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคุณศุกล คุณธนิต หรือใครก็ตามแต่ที่ได้ศึกษาแล้วได้เข้าใจแล้ว คำที่พูดและการช่วยอธิบายให้คนอื่นฟัง ก็จะเหมาะแก่จริตอัธยาศัยของอีกหลาย ๆ ท่าน ซึ่งแต่ละคนก็แต่ละแบบ แต่ว่าธรรมทั้งหมดมีประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นจากใครหรือแบบไหน

ควรจะเป็นโอกาสดีที่สุด ที่จะได้ฟังความคิด ความเห็น ความเข้าใจของท่านผู้อื่น ซึ่งก็คือธรรมที่แต่ละท่านมีวิธีที่จะอธิบายและช่วยให้คนอื่นเข้าใจ เท่าที่ดิฉันได้รับฟังมา ดิฉันชื่นชมและอนุโมทนาในความคิดความเข้าใจของทุกท่านที่ได้ช่วยเหลือบุคคลอื่น อย่างเช่น คุณธนิต คุณศุกล เป็นต้น รวมทั้งคุณอัลลันด้วย

ขอเชิญคุณอัลลันช่วยตอบด้วย



อ. รู้สึกว่า คนที่มาวันนี้ หลายคนหวังที่จะได้ยินอาจารย์พูด ถ้าผู้ใดต้องการถามอาจารย์ อาจารย์ก็ตอบ ถ้าถามผม ผมก็ตอบ จะดีกว่า

ณ. เวลาเรารับประทานอาหารไปคำแรกแล้ว กลืนอาหารลงไปแล้ว ไม่มีสติระลึกได้ เมื่อกลืนลงไปแล้วจึงระลึกได้ว่า เมื่อกลืนระลึกรสอาหาร ก็มาตั้งต้นว่า อาหารคำที่สองนี้ เราจะระลึกที่รส อย่างนี้เป็นสติใหม่

อ. ผมไม่ค่อยเข้าใจ คือ ตอนที่กินอาหาร ตอนนั้นก็คงยังเห็นอยู่ ไซ้ไหม สียังปรากฏอยู่ตอนที่กินข้าว ไซ้ไหม ไม่ใช่ว่าสียหายไปหมด กำลังเห็นอยู่ตอนที่กินข้าว และบางที่อาจจะมีเสียงปรากฏทางหูบ้าง อาจจะมีความคิดต่าง ๆ เกิดขึ้น ไม่ทราบว่าจะทำไมจึงจำเป็นต้องรู้รสในขณะนั้น คิดว่ารู้อะไรที่กำลังปรากฏก็ดีแล้ว บางที่อาจจะรู้ทางตาก็ได้ตอนที่กำลังกินข้าว ผมไม่เห็นมีความจำเป็นที่จะต้องระลึกรู้ตรงที่รส

อะไรก็ได้ที่กำลังปรากฏในขณะนั้น เป็นนามธรรมและรูปธรรมทั้งหมดเลย ไม่มีอย่างอื่นที่เกิดขึ้นและดับไปตอนนั้นที่สามารถจะรู้ได้ ถ้าคิดว่าควรจะรู้รูปนี้หรือนามนั้นในขณะนี้หรือขณะนั้น รู้สึกว่าจะไขว่ไขว่ไปแล้ว เพราะแทนที่จะรู้สิ่งที่ปรากฏโดยไม่ได้ตั้งใจ ก็ไปตั้งใจที่จะระลึกตรงนี้ ตรงนั้น คิดว่าการตั้งใจที่จะระลึก จะทำให้ไขว่ไขว่ได้ง่าย

คิดวาก็ต้องรู้ทางลิ้นบ้างเป็นครั้งเป็นคราว โดยที่ไม่ต้องตั้งใจว่าจะรู้ในขณะนั้น ขณะนั้น คิดว่าจะค่อย ๆ รู้ได้เอง ถ้าระลึกรู้สิ่งที่กำลังปรากฏเดี๋ยวนี้ ไม่ว่าจะเป็นทางไหน ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ไม่สำคัญ ไม่ทราบว่าคุณคิดอย่างไร

ณ. เข้าใจว่า สติที่จะให้เกิดนี้ คงไม่ต้องตั้งใจให้เกิด

อ. ถึงจะตั้งใจสักเท่าไรก็ไม่ช่วย เพราะเหตุปัจจัยที่จะทำให้เกิด ไม่ใช่ความตั้งใจของเรา ไม่ใช่ความตั้งใจที่จะให้เกิด คือ ต้องอาศัยความเข้าใจมากกว่าว่าสติคืออะไร ไม่มีสติเป็นอย่างไร มีสติเป็นอย่างไร นามและรูปมีลักษณะอย่างไร การเจริญสติมีประโยชน์มากน้อยแค่ไหน คำนวณสักแค่ไหน นี่เป็นเหตุปัจจัยที่จะ



ให้สติเกิดขึ้นได้ แต่ไม่ใช่การตั้งใจที่จะให้สติเกิดขึ้น รู้ประโยชน์ดีกว่า รู้ประโยชน์ของสติจะเป็นสิ่งที่ทำให้สติเกิดขึ้นได้ รู้ประโยชน์กับตั้งใจ ไม่เหมือนกัน

ถ. ขณะที่เราเห็นบุคคลอื่นซึ่งได้รับความทุกข์ อย่างเช่น เขาอาจจะเจ็บทางกาย เช่น เป็นแผลที่น่องแล้ว รู้สึกสงสารหรือเวทนาเขา เรามีความรู้สึกเกิดขึ้นแล้ว บางครั้งก็สงสารเขา สติที่เกิดขึ้นอาจจะเป็นการคิดนึกถึงเรื่องที่ได้ยินได้ฟังมา ยังไม่ค่อยเข้าใจคำว่า เวทนา ขอให้ช่วยอธิบายคำว่า เวทนาด้วย ในเรื่องของกรเจริญสติ คือ หมายถึงว่าขณะที่เราเห็นบุคคลอื่นได้รับความทุกข์ เป็นสิ่งที่ปรากฏ และเราคิดนึกขึ้นมาในขณะนั้น ความรู้สึกที่เกิดขึ้น ผมยังไม่ค่อยเข้าใจ





๑๕๕๘

ที่กรุน้อย ราชบุรี

วันเสาร์ที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๒๙



ส. โดยมากคำถามทั้งหลายมักจะเป็นเหตุการณ์หนึ่งเหตุการณ์ใดและเกิดสงสัยขึ้น แต่ถ้าคิดว่าสภาพธรรมที่มีจริงมี ๒ อย่าง คือ นามธรรมและรูปธรรม และทำไมต้องรู้ว่าสภาพธรรมมีเพียง ๒ อย่าง คือ นามธรรมและรูปธรรม ก็เพราะว่าไม่ใช่ตัวตน จะต้องมาถึงคำว่า ไม่ใช่ตัวตน

ยอดของพระธรรมในพระพุทธศาสนา คือ สภาพธรรมทั้งหลายไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะฉะนั้น ก่อนที่จะไปคิดถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ เรื่องต่าง ๆ แทนที่จะคิดอย่างนั้น ขณะนี้ แทนที่จะเป็นเวทนาของคุณที่นั่งอยู่ข้าง ๆ นี่เป็นอย่างไร นั่งมานานแล้วจะปวดจะเมื่อยหรือเปล่า หรือท่านที่ต้องนั่งคุกเข่า เวทนาจะเป็นอย่างไร นั่นคือเรื่องคิด แต่ความคิดก็เกิดขึ้น ยับยั้งไม่ได้ ทุกคนมีสิทธิคิดตามเหตุตามปัจจัย บังคับว่าไม่ให้คิด ก็ยอมไม่ถูก เพราะว่าสภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา

เพราะฉะนั้น แทนที่จะคิดถึงว่า ถ้าเห็นคนเจ็บป่วย ซึ่งขณะนั้นอาจจะเป็นอย่างหนึ่ง หรือเร็ว ๆ นี้ ยังคงพยายามที่จะรู้ว่า ขณะนั้นเวทนาเป็นอย่างไร ก็ลืมเสียเถิด เพราะว่าผ่านไปแล้ว และขณะนี้ก็ไม่ใช่ว่าคนป่วยคนเจ็บ แต่จะเรียกว่าไม่ป่วยไม่เจ็บก็ไม่ได้ ถ้าเขาเกิดเมื่อย ก็เหมือนกัน คือ ให้เข้าใจว่า ทุกเหตุการณ์เหมือนกันหมด ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน กำลังเห็นจริง ๆ หรือกำลังอ่านเรื่องความปวดเจ็บของคนอื่น ๆ หรือถึงแม้ว่าจะไม่ใช่ความเจ็บปวดขั้นนั้น เพียงแต่ระลึกนึกถึงความเจ็บปวด ก็ย่อโลกที่กว้างใหญ่เต็มไปด้วยคนต่าง ๆ เหตุการณ์ต่าง ๆ ลงมาถึงขณะเดียว คือ เดียวนี้



กำลังคิดถึงคนป่วย ต้องเข้าใจว่า จุดเริ่มต้นหรือจุดที่ปรากฏของความคิดหรือของเรื่องราวอยู่ที่ไหน ถ้าไม่มีจิตซึ่งเป็นนามธรรมที่คิด จะมีเรื่องของคนป่วย ความรู้สึกของเขาเป็นอะไรไม่ได้

นี่คือความคิดซึ่งเดินไปไกลแล้ว คือ จากขณะที่กำลังเห็นอย่างนี้ กำลังนั่งคุยกันอย่างนี้ แต่ความคิดไปถึงคนปวดเจ็บ และอยากจะรู้ว่าเวทนาเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้น ก็ไม่พ้นจากความคิดนี้ ก็ไม่ว่าจะคิดนึกเรื่องอะไร ต้องย้อนกลับมาที่ลักษณะของสภาพจิต เพราะว่าคำตอบทั้งหมดต้องอยู่ที่ขณะนี้ ถ้าขณะนี้ไม่สามารถรู้ความจริงว่าเป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรม จะไม่สามารถรู้ได้ เพราะเหตุการณ์อื่น ๆ เรื่องอื่น ๆ จะมีมาอีก และเราก็ต้องไปนั่งคิดยาว เป็นเรื่องซึ่งความคิดไปไกลกว่าในขณะนี้

เพราะฉะนั้น สภาพธรรมในขณะนี้จริง ๆ ที่จะตัดปัญหาอื่น ๆ ได้ทั้งหมด ถ้าสามารถรู้ความจริงของขณะนี้ได้ว่า แท้ที่จริงแล้วก็คือขณะที่กำลังคิด ถ้าจิตที่คิดเรื่องนั้นดับ เรื่องนั้นก็ไม่มี กำลังเห็น เดียวนี้ เรื่องนั้นไม่มีแล้ว

เพราะฉะนั้น การที่จะรู้จักโลก รู้จักตัวเองตามความเป็นจริง ไม่พ้นจากขณะนี้ ที่จะต้องรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งนามธรรมเป็นสภาพรู้ เป็นสภาพคิด ส่วนเรื่องราวต่าง ๆ เป็นแต่เพียงความนึกคิดจากการที่เคยเห็น เคยได้ยิน เท่านั้นเอง และไม่ใช่ของจริง คือ ไม่ใช่ปรมัตถธรรม เพราะว่าขณะนี้ไม่มี

ขณะนี้ไม่มีกำลังปรากฏทางตา ทุกคนปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นของจริง ไม่ได้มีคนป่วยเจ็บอะไรที่ไหนเลย ไข้ไหม เพราะฉะนั้น ก็รู้ความจริงในขณะที่กำลังเห็น ถ้าเกิดจะคิดขึ้นมาอีกถึงคนเจ็บป่วยก็รู้ว่า ขณะที่คิดไม่ใช่ขณะที่กำลังเห็น ก็เป็นสภาพนามธรรมชั่วขณะหนึ่ง ๆ ซึ่งเกิดดับสลับไป ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง และขณะใดที่เป็นสมมติสัจจะ ก็คือขณะที่ไม่ได้สังเกตพิจารณาลักษณะของสภาพปรมัตถธรรมที่ปรากฏ ซึ่งไม่ใช่เรื่องราว แต่มีลักษณะจริง ๆ แท้ ๆ ที่กำลังปรากฏทางหนึ่งทางใด เช่น สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา



ในขณะนี้ เป็นปรมาตถธรรม ในขณะที่ไม่ใช่เรื่องราว ไม่ใช่มีคนนั้นคนนี้กำลังนั่งอยู่ที่นี้ กำลังทำอย่างนั้นอย่างนี้ ถ้าเป็นในลักษณะนั้นแสดงว่า นั่นคือโลกของสมมติแล้ว

โลกของปรมาตถธรรมจริง ๆ ไม่ใช่เรื่องราว ให้รู้วาทะใดที่ไม่ใช่เรื่องราว และมีลักษณะของสภาพธรรมปรากฏ ซึ่งสติสามารถระลึกจนกว่าจะรู้ชัดในลักษณะของปรมาตถธรรมนั้น จึงจะเป็นวิธีที่ทำให้รู้วาทะชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ไม่มีอะไรเลย นอกจากนามธรรมและรูปธรรม และสามารถจะแยกมโนทวาร ความคิดนึก ออกจากสิ่งที่ปรากฏจริง ๆ ได้ ซึ่งความคิดนึกก็มีจริง และสติจะต้องระลึกด้วยว่า เป็นชั่วขณะหนึ่งที่คิด ไม่ใช่ขณะที่เห็น ไม่ใช่ขณะที่ได้ยิน

ถ้าสติระลึกลักษณะของสภาพธรรมได้ทั้ง ๖ ทวารเมื่อไร ความยึดถือในสิ่งต่าง ๆ ว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน จะค่อย ๆ ละคลายลง แต่ว่าเป็นไปอย่างน้อยมากตามลำดับขั้นของปัญญา ตราบใดที่ยังเห็นและรู้ว่าเป็นความคิดนึกเข้ามาเจือเพราะเห็นเป็นคนทันที ก็แสดงว่า ปัญญาจะต้องอบรมเจริญอีกมาก โดยอาศัยการฟัง แต่ไม่ใช่ด้วยอาศัยวิธีที่จะทำว่า ตอนรับประทานอาหารจะอย่างไร ตอนอาบน้ำจะอย่างไร ตอนเดินจะอย่างไร ตอนเขียนหนังสือจะอย่างไร นั่นเป็นเรื่องจะทำ ไม่ใช่เป็นเรื่องเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น ปัญญาไม่ใช่จะทำได้ แต่ปัญญาจะต้องพัฒนา หรืออบรมจากขั้นของความเข้าใจในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนี้ ถ้าเป็นในขณะนี้ เรื่องอื่นจะไม่ถามอีกแล้ว ใช่ไหม ความเจ็บไข้ได้ป่วย เวทนาของคนอื่น ขณะนั้นเป็นเรื่องคิดนึกทั้งนั้น

ถ. ผมอยากจะทราบวาทะปสาทตาเป็นสิ่งที่ควรระลึกด้วยหรือเปล่า

ส. ข้อสำคัญที่สุดที่จะต้องเข้าใจ คือ สภาพธรรมทุกอย่างที่เกิดขึ้นปรากฏ สิ่งนั้นสติควรระลึก และอย่างเร็วด้วย เพราะว่าดับไปอีกแล้ว ใช่ไหม ไม่รอเลย ไม่ใช่เรื่องที่ว่า เมื่อสิ่งใดไม่ปรากฏ ก็พยายามที่จะไปสร้าง พยายามที่จะไปทำเพื่อรู้สิ่งนั้น ซึ่งเป็นการเสียเวลา ในเมื่อสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้เกิดแล้ว เพราะเหตุปัจจัยตามความเป็นจริง คือ เกิดและดับไปอย่างรวดเร็วที่สุด นี่เป็นเหตุ



ที่ทุกท่านที่หวังผลกล่าวว่า ไม่ทันใจเลย เมื่อไรจะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ นั่นก็เพราะไม่รู้ว่านามธรรมและรูปธรรมเกิดเร็ว ดับเร็ว และสติก็ไม่ได้ระลึก แต่มานั่งคิดว่า เมื่อไรจะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ไซ้ใหม่

ถ้ารู้ว่านามธรรมและรูปธรรมเกิดและดับไปอย่างรวดเร็ว และก็เกิดอีกและก้ดับไปอย่างรวดเร็วอีก เพราะฉะนั้น สติ คือ สิ่งใดเกิดขึ้นปรากฏ ระลึกละสิ่งนั้นไม่ใช่ให้ใครเลือกเลยว่า สิ่งนั้นจะต้องรู้ใหม่ สิ่งนี้จะต้องรู้ใหม่

สิ่งที่จะต้องรู้ คือ สิ่งที่กำลังปรากฏ ไม่ว่าจะเป็นทางหนึ่งทางใดใน ๖ ทาง

ถ. ผมไม่ค่อยเข้าใจเรื่องสัมมาสมาธิ คนต่างจังหวัดโดยมากไม่ค่อยทราบมีอาจารย์นั้นมาสอนให้ทำอย่างนั้น อาจารย์นี้มาสอนให้ทำอย่างนี้ สอนในวิชานั้นบ้างวิชานี้บ้าง อะไรอย่างนี้ แต่ก็ไม่ค่อยเข้าใจว่า สมาธินั้นจะเป็นสัมมาสมาธิหรือมิจฉาสมาธิ ซึ่งอาจารย์เคยกล่าวว่า มีทั้งมิจฉาสมาธิกับและสัมมาสมาธิ สัมมาสมาธิที่อาจารย์เคยสอนไว้นั้นคืออย่างไร

อ. ถ้าเป็นสัมมาสมาธิ ต้องเป็นสมาธิที่ถูกต้องที่เกิดกับกุศลจิต ไม่ว่าจะเป็นกุศลจิตขั้นไหน เพราะว่าทุกครั้งที่ถูกกุศลจิตเกิดขึ้นต้องมีสมาธิเกิดขึ้น และเป็นสัมมาสมาธิในขณะนั้น ถ้าพูดถึงการเจริญสติปัฏฐาน ก็ขณะที่สติเกิดขึ้นระลึกถึงสิ่งที่กำลังปรากฏ ในขณะนั้นก็มีสมาธิเหมือนกันที่เป็นสัมมาสมาธิ เป็นสมาธิที่เป็นกุศลขั้นเจริญสติปัฏฐาน

คนที่อยากเจริญสติปัฏฐาน ต้องมุ่งถึงสติและปัญญา สำหรับสัมมาสมาธิจะเกิดขึ้นเอง ถ้าเข้าใจถูกต้องในเรื่องลักษณะของสติและลักษณะของปัญญา สมาธิจะเกิดขึ้นเองในขณะนั้นซึ่งต้องเกิดอยู่แล้ว และเป็นสัมมาสมาธิด้วย สำหรับคนที่สนใจอยากจะเจริญสมถภาวนาซึ่งเป็นคนละแนว ก็ต้องศึกษามากจริง ๆ และเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เพราะว่าคนที่เจริญสมถภาวนาไม่รู้เรื่องการเจริญสติปัฏฐานก็เป็นได้ และผลที่เขาจะได้ คือ การเจริญความสงบอย่างเดียว แต่คนนั้นไม่สามารถละกิเลสได้ เพราะเขายังไม่รู้หนทางเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งเป็นหนทางเดียวที่จะละกิเลสได้



เพราะฉะนั้น สิ่งที่สำคัญกว่าการที่จะรู้เรื่องของสมาธิ คือ รู้เรื่องของสติว่า ลักษณะของสติเป็นอย่างไร เพราะถ้าเข้าใจแล้วว่าสติเป็นอย่างไร เข้าใจถูกต้อง ในลักษณะของสติ และศึกษานามธรรมและรูปธรรมในลักษณะต่าง ๆ ก็สามารที่จะเจริญสติปฏิฐานได้แล้วในชีวิตประจำวัน จะเร็วหรือช้าก็อีกเรื่องหนึ่ง ขึ้นอยู่กับแต่ละคนว่า เขาเคยสะสมมาในอดีตชาติและในชาตินี้มากน้อยแค่ไหน

ถ. จากการติดตามฟังเทปของท่านอาจารย์มา ๒ ปีแล้ว เมื่ออาจารย์มาคราวที่แล้ว ตอนนั้นผมยังใหม่ มาคราวนี้พอจะรู้เรื่องบ้างนิด ๆ หน่อย ๆ แต่ติดใจอยู่ คำหนึ่งในเทปของท่านอาจารย์ ที่พูดเป็นภาษาบาลีว่า อาตปปี สัมปชาโน สติมา ซึ่งฟังครั้งแรกก็รู้สึกฟังไปเรื่อย ๆ เมื่อได้ศึกษาต่อมา ๆ ที่ผมเข้าใจอย่างนี้จะถูกหรือเปล่าไม่ทราบ คือ อาตปปี แปลว่า ความเพียร ความเพียรชนิดที่เฝ้ากิเลสเลย เพียรจริงจัง เพียรกันอย่างโบราณ อย่างสมัยที่ดาบสเขาเพียรกัน คือ เอาจริง และต่อมาก็สัมปชาโน คือ การเกิดความรู้สึกตัวหรือปัญญา และตัวสุดท้าย คือ สติ

ทั้ง ๓ ตัวนี้ ผมรู้สึกว่า ถ้าหากเราจะเสริมสร้างกำลังใจที่จะปฏิบัติต่อไป ผมว่ามีประโยชน์มาก แต่ผมสารภาพได้เลยในขณะนี้ว่า ตัวเพียรนี้ยังไม่เข้าขั้น อย่างฟังเทปท่านอาจารย์ ผมก็ทำตามอย่างขนาดหนัก ขนาดว่าขณะที่เปิดเทปก็เตรียมสมุดขึ้นมาย่อ แต่ยังไม่ทันครึ่งหน้าก็มีอันเป็นไป มันเหงา ๆ ง่วง ๆ ปวดศีรษะบ้าง อะไรบ้าง จึงต้องฟังอย่างเดียว ขอให้อาจารย์วิจารณ์ทีไร ผมจะไปรอดไหม

สุ. โดยมาก ทุกอย่างอยู่ในตำรา และการเรียนนี้บางทีเรียนแบบข้ามไป ถึงจุดสุดยอดเลย ใช่มั้ย อย่าง อาตปปี แปลว่า ความเพียรเฝ้ากิเลส ก็อยากจะเฝ้าเสียเดี๋ยวนี้เลย แต่ว่าสอบถามความคิด ความถูกต้องหรือเปล่าว่า จะเฝ้าอะไร ถ้ายังไม่ได้พิจารณาโดยละเอียดจริง ๆ ไม่ได้เฝ้า เพราะว่าเฝ้าไม่ถูก ไม่รู้จะเฝ้าอะไรที่ไหน เพราะฉะนั้น คำตอบต้องมาแต่ตอนต้น

ผู้อบรมเจริญปัญญาต้องมีปัญญา คือ เหตุผล ตั้งแต่ขั้นต้น ถ้าจะเฝ้า ไม่ใช่ให้นั่งเพียรกัน หรือทำความเพียรกันเป็นการใหญ่ เพราะคิดว่านั้นคือการเฝ้า แต่ต้องเข้าใจว่า จะเฝ้าอะไร



- ถ. ที่อาจารย์ตอบมานี้ ความคิดผมคงยังไม่ถึงขั้นนั้น
- ส. ก็ยังทำไม่ได้
- ถ. แต่บังเอิญไปฟังที่อาจารย์กล่าว ก็นำมาพิจารณาดู และมาเรียนถาม แต่ตามเนื้อหาที่เราปฏิบัติทุกวันนี้ ก็เพียรไปพอสมควร
- ส. เพียรทำอะไร
- ถ. ก็ฟัง
- ส. เพื่้ออะไร
- ถ. เพื่อกความเข้าใจ
- ส. ข้อนี้นึกต้อง
- ถ. เรื่องการปฏิบัติ ที่จะให้รู้สึกว่าการมีสติหรือการหลงลืมสตินั้น ต่างกันอย่างไร ผมก็พยายามทำอย่างนั้น แต่จะนอกลุ่มนอกทางหรือเปล่าไม่ทราบ คือ ผมคิดว่า คำว่า สติ เมื่อยุ่งมากัด หรือมดมากัด จะเกิดสติขึ้นมาว่า มีความรู้สึกเกิดขึ้น
- ส. ทำไมจะต้องยุ่งกัด มดกัด ก็จะกลายเป็นยุ่งกัดมดกัดเป็นเรื่องดี เวลานี้กำลังมีสิ่งที่กำลังปรากฏ ทางตาที่เห็น ทางหูที่ได้ยิน แต่รู้เลยว่าหลงลืมสติ จนกว่าสติจะเกิด และที่เรารู้ว่าสติเกิด คือ อารมณ์กำลังปรากฏตามปกติ ยุ่งจะกัด มดจะกัด หรือยังไม่กัด ก็ไม่เป็นไรเลย เพราะว่าสิ่งที่กระทบกายก็อ่อนหรือแข็ง อย่างปกติ เย็นหรือร้อนตามปกติ ถ้าจะมีการตึงหรือไหว ก็ตามปกตินั่นเอง
- ทางตาก็คงตามปกติอย่างนี้ ทางหูก็เสียงตามปกติอย่างนี้ ทางจมูก ทางลิ้น โดยนัยเดียวกัน แต่ขณะที่สติไม่เกิด สภาพธรรมมีปัจจัยเกิดขึ้นแล้วดับไปเลย ไม่คอยใคร เกิดขึ้นแล้วดับไป ๆ เพราะฉะนั้น ขณะที่สติไม่เกิดจึงไม่ได้ศึกษา ไม่ได้สังเกต ไม่ได้พิจารณาลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ
- เวลานี้ถ้าสติจะเกิด ก็หมายความว่า เห็นตามปกติ แต่ว่าเริ่มพิจารณา อ่อนแข็งตรงไหน อย่างกระทบสัมผัสแล้วคิดเรื่องอื่นไปเลย นั่นคือขณะที่สติไม่เกิด ก็อ่อนก็แข็งตามธรรมดา จับถ่วงแก้ว จับซ่อนส้อมธรรมดา แต่ขณะที่สติเกิด คือ



ตรงแข็งนั้น ซึ่งแข็งอย่างปกติเหมือนทุกวันที่เคยจับซ้อนล้อยม แต่กำลังระลึกตรงนั้น เพื่อที่จะรู้ลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน โดยรู้ว่าลักษณะที่แข็ง ไม่ใช่ลักษณะที่รู้แข็ง แข็งจะปรากฏไม่ได้เลยถ้าไม่มีอาการรู้แข็ง ลักษณะรู้แข็ง ซึ่งทุกคนก็กำลังรู้แข็งขณะที่จับ แต่เป็นเราที่กำลังรู้แข็ง

เพราะฉะนั้น สติเกิด คือ แข็งอย่างเดิม รู้อย่างเดิม แต่เริ่มสังเกตรู้ตรงแข็ง เพื่อที่จะพิจารณาว่า แข็งนั้นไม่ใช่สภาพที่รู้แข็ง

เป็นปกติจริง ๆ แต่ลักษณะของสติ คือ ระลึกตรงสภาพที่กำลังปรากฏ โดยที่ถ้าไม่มีการคิดนึกมาก่อนว่าจะทำอย่างนี้ จะทำอย่างนั้น หรือจะรู้สิ่งนั้น จะรู้สิ่งนี้ โดยนัยนี้จะเห็นความเป็นอนัตตาของสติ แม้ในขณะนี้เอง แข็งมี ระลึกตรงนั้นเมื่อไร เริ่มที่จะใส่ใจตรงนั้นเมื่อไรเพื่อที่จะรู้ในสภาพที่เป็นอาการรู้ว่าไม่ใช่สิ่งที่แข็ง ขณะนั้น คือ การเริ่มต้นของสติปัฏฐาน

ถ. คำว่า โยนิโสมนสิการในรูป ในเสียง เขาโยนิโสกันอย่างไร

สุ. ตำราทั้งหมดเลย จะต้องเข้าใจว่า ตามความเป็นจริงแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัย พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้เพื่อให้เราพิจารณา แต่ถ้าเราไปติดอยู่ที่คำ เราก็เข้าใจยากหน่อย

มนสิการ คือ การพิจารณา โยนิโส คือ ด้วยความถูกต้อง ด้วยความแยบคาย เพราะฉะนั้น ขณะใดที่เป็นอกุศล ก็เพราะขณะนั้นไม่ได้ใส่ใจพิจารณาด้วยความแยบคาย แต่ไม่ใช่ว่ามีเราเป็นอีกคนหนึ่งที่จะไปทำการพิจารณาให้แยบคายขึ้น ไม่ใช่อย่างนั้นเลย แต่เป็นการที่ทุกสิ่งทุกอย่างตั้งแต่เกิดจนโต จนตาย ก็คือสภาพธรรม

เพราะฉะนั้น ขณะใดที่เป็นอกุศล ขณะนั้นเป็นโยนิโสมนสิการ และขณะใดที่เป็นกุศล ขณะนั้นเป็นโยนิโสมนสิการ ใครจะรู้หรือไม่รู้ สภาพธรรมก็ทำกิจของสภาพธรรมไปแต่ละอย่าง ๆ จิตแต่ละประเภท เจตสิกแต่ละชนิด วิริยะ อิศรา มัจฉริยะ หรือปัญญา หรือสติ หรือศรัทธา มีปัจจัยเกิดขึ้นเมื่อไรก็เป็นไป ไม่ใช่ว่ามีใครต้องไปทำขึ้นมา แต่เป็นการรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ตามความเป็นจริง มีแล้ว เกิดแล้ว



ถ้าขณะใดที่จิตเป็นกุศลเกิดขึ้น คิดช่วยเหลือใครขณะใด ต้องมานั่งคิดใหม่ โยนิโสมนสิการมีลักษณะอย่างไร ในเมื่อขณะนั้นเป็นกุศล เพราะโยนิโสมนสิการเกิด จึงเป็นกุศล ถ้าโยนิโสมนสิการไม่เกิดก็ไม่เป็น ไม่ใช่ทำให้เราไปทำโยนิโสมนสิการ เพียงแต่ให้เข้าใจว่า ขณะใดเป็นโยนิโส ขณะใดเป็นอโยนิโส คือ ขณะใดเป็นอกุศลจิต ขณะนั้นอโยนิโสเกิดแล้ว ทำหน้าที่ของมนสิการโดยไม่ถูกต้อง โดยไม่แยบคายแล้ว และขณะใดที่กุศลจิตเกิด ขณะนั้นก็โยนิโส เช่น ขณะที่จะฟังธรรม หรือขณะที่ กำลังพิจารณาแล้วเกิดความเข้าใจ ขณะนั้นไม่ต้องไปนั่งทำอีก เลิกเรื่องจะทำ แต่ เริ่มเรื่องการเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยที่กำลังปรากฏ

หายสงสัยหรือยัง คือ โดยมากคิดว่า ธรรมทั้งหมดจะต้องไปทำกันใหม่ หรือว่าต้องไปทำ แต่ความจริงไม่ใช่ เป็นเรื่องการเริ่มเข้าใจสิ่งที่มีอยู่เป็นอยู่ตามปกติ ตามธรรมดาในชีวิตประจำวัน ขณะใดที่เป็นกุศล ขณะนั้นโยนิโสมนสิการทำกิจของ โยนิโสมนสิการเสร็จสรรพเรียบร้อยแล้ว ไม่ต้องมีใครไปคิดจะทำอะไรอีก





๑๕๕๙

ที่กรุน้อย ราชบุรี

วันเสาร์ที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๒๙



ถ. จากเทปของท่านอาจารย์ เรื่องการแผ่เมตตา คือ หลังจากผมสวดมนต์ไหว้พระ ในตอนท้ายก็ถนัดกันอย่างมากที่ว่า พุดเป็นคำบาลีว่า สัพเพ สัตตา ... จนจบ แต่เมื่อฟังท่านอาจารย์บรรยายทางวิทยุ ผมจับความได้เพียงว่า การแผ่เมตตาไปยังสรรพสัตว์ทั้งหลายหรืออะไรก็ตามแต่ ตัวเองยังไม่มีอะไรแก่กล้าที่จะแผ่เมตตาไปได้ เพราะฉะนั้น ถ้าหากผมซึ่งยังไม่มีอำนาจอะไรต่าง ๆ นานา แต่ยังต้องทำ ก็พุดเป็นภาษาไทยโดยนึกในใจ คือ ขอให้ความปรารถนาดีของผมเท่าที่ผมได้สวดมนต์ไหว้พระ ปฏิบัติธรรมมาบ้าง ถ้าหากเป็นไปได้ที่จะเป็นกุศลหรือประโยชน์แก่ผู้มีพระคุณ หรือสรรพสัตว์ทั้งหลาย ถ้าท่านได้รับทราบ ก็ขอให้ประโยชน์แก่ท่านด้วย ผมพุดทำนองนี้ ถ้าพุดภาษาบาลีก็เหมือนท่อง ฟังไม่รู้เรื่อง ขอเรียนถามว่าหลังจากสวดมนต์แล้ว จะมีวิธีปฏิบัติอย่างไรในการแผ่เมตตา

สุ. ถ้าจะแผ่ส่วนกุศล อุทิศส่วนกุศลให้ก็ดี คือ ต้องเข้าใจว่า เมตตานี้หมายความว่าถึงความเป็นมิตร ความไม่ใช่ศัตรู ขณะใดที่หวังเกื้อกูล คิดถึงประโยชน์ของคนอื่น ขณะนั้นเป็นจิตที่เมตตา ซึ่งเมื่อจิตเมตตาเกิดขึ้นแล้ว เวลาที่กุศลจิตเกิดย่อมมีทางของกุศล คือ กายบ้าง วาจาบ้าง ขณะที่เมตตาเกิดจริง ๆ กายจะเป็นกุศลจริง ๆ ช่วยเหลือได้ทันที ไม่อดเอื้อน หรือไม่รู้สึกลัวไม่ใช่ธุระ หรืออะไรอย่างนั้นหรือทางวาจาที่เมตตา คำพุดก็จะต่างกับขณะที่ไม่เมตตา เป็นคำพุดที่คำนึงถึงผู้ฟังไม่ทำให้เขาเกิดความเสียใจ

พระธรรมนี้จะละเอียดมาก แม้แต่การเพียงที่จะย่อนเพื่อน ขณะนั้นก็รู้ว่าที่กำลังย่อนนั้นไม่ใช่เพื่อน คนละขณะกับที่เป็นเพื่อนแล้ว จิตขณะนั้นเป็นอกุศลปราศจากเมตตาแล้ว เพราะฉะนั้น การที่ได้ศึกษาธรรมโดยละเอียด จะทำให้กายวาจาเพิ่มความระมัดระวัง และเป็นกุศลขึ้นที่ประกอบด้วยเมตตา



ถ้าวันหนึ่ง ๆ โกรธคนอื่น และเต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว มีวาจาที่บาดหูคนฟัง แต่เวลาค่ำ ๆ ก็ท่องเที่ยวเมตตา ก็เป็นสิ่งที่ไม่เป็นความจริงใจ เป็นเพียงแต่การคิดว่าเป็นกุศล ก็อยากจะได้ จะต้องทำ เหมือนกับว่าทำแล้วจะได้กุศล แต่ลืมว่าจริง ๆ แล้ว กุศล คือ จิตใจที่ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ

วันหนึ่ง ๆ ทุกคนต้องคิดถึงคนอื่นบ้าง ไซ้ใหม่ ญาติก็มี พี่น้องก็มี คนที่ตกทุกข์ได้ยากก็มี คนเจ็บไข้ได้ป่วยก็มี คนที่สุขสบายก็มี และจิตขณะที่เกิด ถ้าสติเกิดก็จะรู้ว่า คิดด้วยความเมตตา หรือคิดที่จะเบียดเบียน ไม่ต้องท่องเลย แต่รู้ลักษณะของจิต และอบรมเจริญเมตตา โดยการที่ขณะใดที่จิตไม่ได้ประกอบด้วยเมตตา เมื่อสติระลึกได้ ก็รู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควร เกิดหิริ ความละอาย ความรังเกียจในสภาพที่เป็นอกุศล และมีเมตตาต่อบุคคลที่คิด

เวลาอ่านหนังสือพิมพ์เห็นชัด ไซ้ใหม่ เป็นเครื่องสอบเมตตา ห้วนไหวไปกับเรื่องราวต่าง ๆ คนนั้นทำดี คนนี้ทำชั่ว ขณะที่คิดว่าคนนั้นทำไม่ดี จิตเป็นอย่างไร ยังไม่ต้องไปแค้นที่ไหนเลย เพียงเรื่องที่รับรู้ได้ อ่าน ได้พบ ได้เห็น ได้พูดถึง จิตในขณะนั้นประกอบด้วยเมตตาหรือเปล่า นี่คือการที่จะอบรมเจริญกุศล

ถ. หลังจากสวดมนต์แล้ว ...

ส. อุทิศส่วนกุศลดีที่สุด เมตตาไม่ต้องมานั่งพูด ทำเลย จะเมตตาใครก็ทำเลย จะพูดกับใครก็พูดด้วยเมตตาเลย จะช่วยใครก็ช่วยเลย ไม่ต้องมานั่งท่องกัน

ถ. ถือบปฏิบัติมา ครูบาอาจารย์บอกต่อ ๆ มา ก็ทำตาม ...

ส. เวลาจะช่วยคนอื่นนี้ต้องท่องใหม่ สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ ... และถึงจะช่วยเหลือเปล่า ก็ไม่เลย

ถ. มีในบทเมตตาที่พระผู้มีพระภาคทรงสอนว่า ให้ภิกษุเจริญเมตตาแม้เพียงลัดนิ้วมือเดียว ที่มีกล่าวว่า เป็นผู้ไม่ว่างจากฌาน เป็นผู้ทำตามคำสอน จะกล่าวไปถึงการเจริญเมตตาให้มากแล้ว อยากทราบว่าการเจริญเมตตานี้เท่ากับเจริญสติปัฏฐานหรือเปล่า



ส. ถ้าขณะนี้ไม่มีเมตตา ก็ควรมี นั่นคือตรงกับคำสอน เป็นผู้เจริญเมตตา คือ ขณะนี้มีหรือเปล่า ถ้าขณะนี้ไม่มีเมตตา ก็มีเมตตาเดี๋ยวนี้ เพื่อที่จะเจริญให้มากขึ้น ไม่ใช่ไปคอยทอ้ง เห็นคนแปลกหน้า ขณะนั้นมีเมตตาหรือเปล่า นั่นคือเจริญจริง ๆ ไม่ใช่นั่งทอ้ง ขณะได้กลิ่นไม่สะอาด มีเมตตาได้ไหม หรือว่ามีความดูหมิ่น ดูถูก อาหารรสไม่อร่อย มีเมตตาได้ไหม หรือโกรธทันทีว่า เอาอาหารอย่างนี้มาไว้รับประทาน นี่คือการเจริญเมตตา ถ้าไม่มี ก็มีเดี๋ยวนี้ ในขณะที่ทางตาเห็น ทางหูได้ยิน ทางจมูกได้กลิ่น ทางลิ้นลิ้มรส ทางกายรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่รังเกียจ

ถ. พระผู้มีพระภาคเป็นผู้ที่มีพระมหากรุณาสูงส่ง ถ้าบุคคลหนึ่งไม่มีผ้านุ่งมาขอจีวรพระผู้มีพระภาคที่กำลังห่มอยู่ พระองค์จะทรงทำอย่างไร

ส. เรื่องสมมตินี้ไม่บังควรจริง ๆ เพราะสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นได้อย่างไร และถ้าเหตุการณ์จะเกิดขึ้นจริง ๆ ก็ต้องมีทางที่เหมาะสมสมควร ไม่ใช่ว่าจะคิดคาดคะเนเอาเอง

ถ. ที่ถามเมื่อกี้ว่า การเจริญเมตตา คือ การเจริญสติปัฏฐาน อันเดียวกันหรือเปล่า

ส. มิได้ สติปัฏฐานหมายความว่าถึงขณะที่ศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏเพื่อเข้าใจว่าลักษณะนั้นเป็นนามธรรมหรือรูปธรรม เพื่อที่จะไม่มีตัวเรา ไม่มีตัวตนในขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังลิ้มรส กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส กำลังคิดนึก นั่นคือสติปัฏฐาน แต่ขณะที่ไม่รู้รู้อย่างนี้ เป็นกุศลขั้นอื่นได้

ถ. ถ้าอย่างนั้นการเจริญเมตตา หมายความว่าเพียงกุศลขั้นหนึ่ง

ส. ทุกขั้นควรเจริญ ไม่ใช่ว่าคนเจริญสติปัฏฐานแล้วไม่ทำอะไรเลย ไม่มีแม้แต่เมตตาก็ไม่ใช่ ขณะที่กำลังเป็นเมตตา สติก็ระลึกได้ว่าขณะนั้นไม่ใช่เรา เป็นลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นเมตตา

ถ. ผมอ่านหนังสือของท่านอาจารย์ ติดอยู่คำหนึ่ง คือ คำว่า สหคต



ส. เป็นภาษาที่ทางธรรมใช้ ซึ่งใช้กันมาแต่โบราณ เข้าใจว่าไม่ใช่ภาษาบาลี คงเป็นภาษาสันสกฤต เพราะภาษาบาลีใช้คำว่า สหคตัง มากกว่า แต่ท่านนิยมที่จะเขียนคำว่า สหคต ซึ่งก็เหมือนกับความหมายของสหคตัง คือ เกิดร่วมกัน นี่ก็เป็นเรื่องของภาษาที่นิยมที่จะเขียนอย่างนั้น

ถ. ขอทราบลักษณะของสติ

ส. สติเป็นสภาพที่ระลึกได้ ขณะนี้มีสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาบ่อย สลับกับทางหูที่ได้ยิน สลับกับทางใจที่คิดนึก ขณะนี้สิ่งที่ปรากฏทางตาก็ปรากฏ ระลึกได้ไหม ที่จะศึกษาพิจารณาลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ถ้าระลึกได้เมื่อไร ขณะนั้นไม่ใช่เรา แต่เป็นสติเกิดจึงระลึก เพราะลักษณะของสติเป็นสภาพที่ระลึก วันหนึ่ง ๆ ทุกคนตื่นมาก็มีแต่ความพอใจต้องการที่จะทำอย่างนั้นอย่างนี้ ขณะใดที่เกิดกุศลที่เป็นทาน ขณะนั้นคือระลึกได้ เป็นสติที่ระลึกเป็นไปในทาน ไม่ใช่เรา เป็นลักษณะของสภาพที่ระลึกเป็นไปในกุศลธรรม

ถ. เหตุที่จะให้สติระลึก

ส. ถ้าเป็นสติปฏิฐานก็หมายความว่าถึงสิ่งที่กำลังปรากฏ แต่ต้องอาศัยหลายอย่าง อาศัยการฟัง อาศัยการสอบถาม อาศัยการพิจารณา นั่งอยู่เฉย ๆ อย่างไร สติก็ไม่เกิดแน่ ต้องมีการเข้าใจเรื่องลักษณะของสติ ถ้าเป็นในขั้นสติปฏิฐาน

ถ. ดิฉันเพิ่งหันมาสนใจ ก็เลยยังง ๆ อยู่

อ. มีโอกาสฟังบ้าง มีโอกาสอ่านหนังสือบ้าง ฟังแล้วพิจารณา อ่านแล้วพิจารณาหรือเปล่า หรือว่าฟังเฉย ๆ อ่านเฉย ๆ

ถ. เมื่อได้อ่าน ได้ฟัง แต่ทำไมจึงไม่มีสติเท่าที่ควร คือ เกิดบ่อย ๆ

อ. เมื่อก็บอกเองว่าเพิ่งเริ่มต้น ใช่มั้ย และก็พูดว่า น่าจะมีมากกว่านี้ เพราะอะไรจึงคิดว่า ควรจะมีมากกว่านี้ หรือจำเป็นต้องมีมาก ๆ ทำไมคิดอย่างนั้น

ถ. เพราะคิดว่าเป็นสิ่งที่ดี อ่านบ้างและฟังบ้าง ก็คิดว่าการมีสติจะทำให้เรารู้สึกหรือระลึกอยู่ตลอดเวลา แต่เราก็ไม่ค่อยจะมีบ่อย ๆ



๑. อยากมี แต่อยากไม่ใช่เหตุปัจจัยที่ทำให้สติเกิดขึ้นได้ ไม่เกี่ยว ถ้าอยากตลอดเวลา สติยังไม่มีโอกาสเกิดเลย เพราะมีแต่อยาก ๆ อยากให้มีมาก ทุกครั้งที่นึกว่า ทำไมไม่มี ควรจะมีมากกว่านี้ ตลอดเวลานั้นที่กำลังอยากมี ก็ไม่มีสติ เพราะมีแต่อยาก คือ มีสิ่งที่สามารถระลึกได้ตลอดเวลา เดียวนี้มีสติปรากฏทางตา เช่นเคย ทุกครั้งที่อยากให้สติเกิดขึ้น มีสติตรงหน้านั้นเองที่ยังไม่ได้ระลึก รู้ แทนที่จะหวังว่า ให้มีสติมากกว่าที่เคยมี ก็ระลึกรู้ตรงสิ่งที่ปรากฏทางตาจะดีกว่าไหม

และที่อยากได้ อยากได้ก็ไม่ใช่ตัวตนที่อยากได้ อยากได้เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ที่ไม่สามารถจะระงับไม่ให้เกิดขึ้นเลยได้ ถ้ามีเหตุปัจจัยทำให้เกิดอยาก อยากก็ต้องเกิด แต่เมื่ออยากเกิดแล้วควรรู้ว่า สภาพอยากก็เป็นสภาพธรรม ไม่ใช่เรา เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ที่มีสติเกิดขึ้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ควรจะระลึกได้ว่า ไม่ใช่ตัวตน เป็นลักษณะของนามธรรมชนิดหนึ่ง เป็นจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานในขณะนั้น แทนที่จะหวัง แทนที่จะเสียใจที่ไม่มีสติเกิดขึ้น ก็ระลึกรู้ทันที่ว่านั้นคือนามธรรม มีสติได้ในขณะนั้นเอง ถ้ากล้า ถ้าเห็นประโยชน์จริง ๆ จะไม่ลังเล จะไม่นั่งหวัง นั่งอยากอยู่ แต่จะเจริญแทน เพราะว่าเข้าใจพอแล้วที่จะเจริญแทน

คิดว่า คงฟังอยู่ อ่านอยู่ ก็ดี แต่ต้องนาน ต้องบ่อย ต้องมีขันติ รู้สึกว่า เรื่องของการเจริญสติปัฏฐานเป็นเรื่องของขันติจริง ๆ ต้องอดทนมาก ๆ

๓. คือ ไม่มีวิธีทำอย่างอื่น

๑. มี เช่น สนทนาธรรมหรือสอนพระธรรม

๓. เราไม่มีความรู้ที่จะสอนใคร

๑. แต่เรากำลังสนทนากันตรงนี้ ไม่ต้องฟังอย่างเดียว ถามได้ หรือพยายามอธิบายให้คนอื่นฟัง เพราะว่าคนที่เริ่มต้นก็น่าจะช่วยเหลือคนที่ยังไม่ได้เริ่มต้น ได้บ้าง นิด ๆ หน่อย ๆ แนะนำให้ฟังรายการ แนะนำหรืออธิบายประโยชน์ที่ตัวเอง ได้มาจากการเจริญสติปัฏฐาน หรืออธิบายประโยชน์ของกุศลขั้นต่าง ๆ ที่ตัวเอง เข้าใจดีแล้ว นี่ก็ช่วยได้มาก และการเจริญกุศลทุกขั้นทุกประเภทก็มีประโยชน์มาก ๆ ในการเจริญสติปัฏฐาน เป็นการอุดหนุนให้สติเกิดขึ้นได้



การรักษาศีล การให้ทาน ไม่ว่าจะเป็ฃนกุศลชั้นไหน สามารถช่วยให้สติเกิดขึ้นได้ถ้าหากเราเริ่มเข้าใจลักษณะของสติแล้ว แต่ถ้าเราไม่สนใจที่จะฟัง ที่จะอ่าน ที่จะพิจารณา จะให้ทานสักเท่าไรก็คังไม่ได้ช่วยให้สติเกิด เพราะว่าตัวเองยังไม่ได้สนใจ ยังไม่ได้รู้เรื่องของสติ แต่ถ้ารู้เรื่องแล้ว ฟังต่อ ฟังเรื่อย ๆ พิจารณาต่อไปเรื่อย ๆ การเจริญกุศลทุกชั้นย่อมสามารถช่วยให้สติเกิดขึ้นได้

ถ. ต้องใช้ขันติมาก ๆ

อ. ไม่ทราบว่เราสามารถใช้ขันติได้หรือไม่ แต่ถ้ามีขันติ ก็รู้สึกว่ค่อยยังชั่วหน่อย

ถ. ความจริง อย่างโลกก็เป็ฃนอกุศล ใช่มัฃ แต่ถ่าเราโลกในสิ่งที่ดี จะเป็ฃนอกุศลหรือเปล่า

อ. คิดว่ แทนที่จะโลกในสิ่งที่ดี ก็ทำสิ่งที่ดี พูดสิ่งที่ดี และคิดสิ่งที่ดีดีกว่า แทนที่จะโลกอย่างนั้น เพราะใคร ๆ ก็โลกได้ แต่ไม่ทราบว่โลกแล้วจะได้สิ่งที่ดีหรือไม่ ถ้าไม่เข้าใจว่สิ่งนั้นมีประโยชน์มากน้อยแค่ไหนและเหตุปัจจัยที่จะทำให่สิ่งนั้นเกิดขึ้น ก็คังได้แต่โลกเฉย ๆ คงไม่ช่วยเลย ก็โลกไปเรื่อย ๆ แต่ไม่ได้สักที

ถ. โลกในการศึกษาด้านธรรมอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ จะเป็ฃนอกุศลไหม

อ. จะต้องมึโลภะก่อนจึงจะศึกษาธรรมหรือ

ถ. ดิฉันรู้สึกว่ ดิฉันมีความโลกในการศึกษา คือ อยากจะทราบโนนทราบนี้ อย่างนี้เป็นโลภะหรือเปล่า

อ. อยากจะทราบ ถาม และก็ฟัง ก็ดี แต่ถ้าอยากแล้วไม่ถาม อยากแล้วไม่ฟัง ไม่ดี ข้อสำคัญอยู่ที่โลกแล้วถามหรือเปล่า โลกแล้วฟังหรือเปล่า ถ่าถามแล้วฟังแล้ว ก็ o.k

ที่ถามว่เป็ฃนอกุศลหรือเปล่า ตัวเองเท่านั้นที่รู้ คนอื่นบอกไม่ได้ว่มีโลภะหรือเปล่า

ถ. ก็ตัวเองไม่ทราบ



อ. ไม่ใช่ตัวเอง คือ ปัญญาเกิดขึ้นทราบ รู้จักลักษณะของโลกะ เพราะโลกะเกิดขึ้น บางทีตัวเองรู้ใช่ไหม ปัญญาเกิดขึ้นรู้ รู้ว่ายังไม่เคยรู้ลักษณะของโลกะเลยตลอดชีวิต แต่เคยสังเกตบ้างแล้วใช่ไหมว่าเป็นโลกะ และไม่สงสัยว่าเป็นหรือไม่เป็น คือ เป็นบางครั้งก็เห็นชัดว่าเป็นโลกะ

ก. ไม่กระจ่างแน่นอนลงไปว่า โลกอย่างนี้เป็นกุศลหรืออกุศลกันแน่ ดิฉันเพิ่งเริ่มศึกษา เพราะฉะนั้น ก็ยังไม่รู้ลึกซึ้ง

อ. เห็นแก่ตัว เคยสังเกตบ้างไหม สังเกตบ้างหรือยัง ลักษณะเห็นแก่ตัวนั่นก็โลกะ ใช่ไหม โลกเจตสิก ก็รู้ลักษณะของโลกเจตสิกบ้างแล้ว เมื่อรู้บ้างแล้ว ก็เป็นเหตุปัจจัยที่จะทำให้รู้ชัดขึ้น ๆ เรื่อย ๆ ได้ หรือถ้าสนใจโลกะมาก ๆ ก็ควรจะศึกษาเรื่องของโลกะในพระไตรปิฎก เพราะว่ามีมากเหมือนกันว่าโลกะเกิดขึ้นเพราะอะไร เป็นอย่างไร มีโทษอย่างไร สามารถทำให้ปัญญาเกิดขึ้นระลึกรู้และเข้าใจลักษณะของโลกะดีขึ้นเรื่อย ๆ แต่ไม่มีคนอื่นบอกได้ว่าเป็นหรือไม่เป็น ตัวเองต้องมีสติเกิดขึ้นในขณะนั้น รู้ลักษณะของโลกะในขณะนั้น แต่ความจริงไม่จำเป็นต้องรู้เฉพาะลักษณะของโลกะ รู้อย่างอื่นด้วย อะไรก็ได้ทั้งนั้น เพราะว่าสิ่งที่ปรากฏต้องเป็นความจริงทั้งนั้น

ก. เมื่อก็ดิฉันถามว่า มีวิธีทางใดบ้างที่จะทำให้เกิดสติ แต่คุณถามว่ามีโลกะไหม จึงต้องย้อนถามว่า ความโลภนั้นคืออะไร

อ. โลกก็มีหลายขั้น

ก. ถ้าเช่นนั้นก็ถือว่าดิฉันโลก

อ. ดิฉันโลก หรือว่าเป็นโลกะที่มีลักษณะอย่างนั้น เพราะว่าความโลภก็เป็นนามธรรมชนิดหนึ่งที่ไม่รูปร่าง เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยทำให้เกิดขึ้น และต่างกับลักษณะของสภาพธรรมอื่น ๆ ด้วย ซึ่งสามารถที่จะระลึกรู้ได้





๑๕๖๐

ที่กรุน้อย ราชบุรี

วันเสาร์ที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๒๙



ถ. มีผู้ถามว่า ในขณะที่เห็น มักจะท่องว่า นี่กำลังเห็น หรืออาจจะท่องว่า เห็น เห็น เวลาเห็นอีกก็ท่องว่า เห็น ท่องไปเรื่อย ๆ อบรมไปอย่างนี้เรื่อย ๆ บ่อย ๆ จนกระทั่งต่อมาขณะที่เห็น ไม่ต้องท่องก็รู้ว่ากำลังเห็นอยู่ อยากจะขอคำชี้แนะเกี่ยวกับการอบรมเจริญสติอย่างนี้ว่า ถูกต้องไหม อย่างไร

อ. ทุกคนรู้ว่า กำลังเห็นอยู่ ใช่หรือเปล่า ทุกคนรู้ว่ากำลังเห็นอยู่ ไม่ต้องบอกตัวเองว่า เตือนนี้ผมกำลังเห็นอยู่นะ ก็รู้อยู่แล้ว ใช่หรือไม่ใช่ หรือว่าต้องบอกกับตัวเองว่า เตือนนี้กำลังเห็นอยู่ คงไม่จำเป็นหรอก ใช่ไหม ทุกคนรู้ว่ากำลังเห็นอยู่ แต่สิ่งที่ไม่รู้ คือ ที่กำลังเห็นอยู่นั้นเป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ไม่ใช่ตัวเอง ไม่ใช่รูปร่างที่ กำลังนั่งอยู่ที่เก้าอี้ เพราะว่าร่างกายไม่สามารถรู้อะไรทางตาได้

เพราะฉะนั้น สิ่งที่ต้องรู้ คือ ไม่ใช่เรากำลังเห็น แต่สภาพเห็นเป็นอย่างไร สภาพเห็นก็ต่างกับสภาพอื่น ๆ มากมายที่เกิดขึ้น สภาพเห็นไม่เหมือนกับสภาพรูปธรรมที่ปรากฏทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย และสภาพเห็นไม่เหมือนกับสภาพคิดที่รู้ว่าสิ่งที่เห็นคืออะไร หรือเอาไปทำอะไร หรือมีประโยชน์อย่างไร นั่นเป็นความคิด หรือรู้ชื่อของสิ่งนั้น ซึ่งนั่นเป็นความคิด ไม่ใช่สภาพเห็น

ที่จะรู้ลักษณะของสภาพเห็นได้ ต้องพิจารณาตรงสภาพเห็น พิจารณาลักษณะของสภาพเห็น จะเรียกว่าสภาพเห็น หรือจะเรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า seeing หรืออะไรก็ได้ แต่นั่นไม่ได้ช่วย เพราะเป็นแค่คำ ใครจะคิดคำนึงก็ได้ จะรู้เรื่องไม่รู้เรื่อง ก็คิดได้ เด็กเล็ก ๆ ก็สามารถพูดคำนี้ออกมาได้ เด็กเล็ก ๆ สามารถพูดกับตัวเองว่า



กำลังเห็นอยู่ หรือนี่คือการเห็น ไม่รู้ว่าอย่างนี้จะช่วยได้อย่างไร เพราะเพียงคิดใช้คำว่า นี่คือการเห็น ๗ แต่เห็นคืออะไร ที่บอกว่าเป็นการเห็น

เห็นคืออะไร มันมีลักษณะของมันเอง เกิดขึ้นรู้ลักษณะทางตาทางเดียว รู้ลักษณะทางอื่นไม่ได้ เพราะฉะนั้น จะทรงแสดงเท่าไร บ่อยสักแค่ไหน คงไม่ช่วยเลยสักนิดเดียว แต่ถ้าจะคิดถึงคำสอนเกี่ยวกับการเห็นว่าการเห็นคืออะไร และพยายามที่จะเข้าใจความหมาย นี่มีประโยชน์มาก ๗ เพราะกำลังพิจารณา ไม่ใช่ว่าพูดคำออกมาเฉย ๆ หรือนึกขึ้นมาเฉย ๆ ว่า นี่คือการเห็น

ต้องถามตัวเองบ่อย ๆ ว่า การเห็นคืออะไรแน่ เดียวนี้การเห็นกับสิ่งที่ต่างกันอย่างไรแน่ สื่อก็มี แต่ถ้าไม่มีการเห็นสิ่งจะปรากฏไม่ได้ ถ้าอย่างนั้นก็ต้องมีการเห็นด้วย มีทั้งการเห็นด้วย มีทั้งสิ่งที่ปรากฏ ก็ถามตัวเองบ่อย ๆ และถามถึงสิ่งที่กำลังปรากฏเดี๋ยวนี้ ไม่ใช่เป็นการเห็น ๗ ถ้าตัวเองรู้แล้วว่าเห็นเป็นอย่างไร ไม่ต้องบอกว่าเป็นการเห็น เพราะว่าเข้าใจชัดเจนแล้ว ไม่ต้องบอกตัวเองว่าเป็นการเห็น รู้แล้วว่าเห็นคืออะไร ไม่ต้องพูดอะไร ไม่ต้องคิดอะไร ไม่ต้องใช้คำอะไรสักคำเลย

๓. เป็นการอบรมให้สังเกตในสิ่งที่เห็น เวลาที่เห็น บ่อย ๆ เนื่อง ๗

๔. อบรมให้เข้าใจ ไม่ใช่สังเกตเฉย ๆ ใคร ๆ ก็สังเกตได้ว่า ตัวเองกำลังเห็นอยู่ ถามใครก็ได้ จะเป็นคนศาสนาไหน จะเป็นคนสนใจเจริญสติปัฏฐานหรือไม่สนใจ ถามเขาว่า สังเกตหรือยังว่าตัวเองกำลังเห็นอยู่ เขาก็จะตอบว่า ก็สังเกตเหมือนกัน

ไม่เห็นมีประโยชน์อะไร ไม่ใช่สังเกตเฉย ๆ แต่ต้องเข้าใจว่า สิ่งที่สังเกตนั้นคืออะไร เป็นนามธรรมหรือว่าเป็นเรา สิ่งที่สังเกตนั้นกำลังนั่งอยู่หรือเปล่า ถ้าเป็นการเห็น มันนั่งอยู่ไม่ได้ มันไม่มีรูปร่าง และนี่ก็คิดอะไรไม่ได้ รู้อย่างอื่นนอกจากสภาพสิ่งที่ปรากฏทางตาไม่ได้ เพราะฉะนั้น สังเกตเฉย ๆ ไม่พอ ต้องพิจารณาศึกษาค่อย ๆ เข้าใจขึ้นในขณะที่การเห็นกำลังเกิดขึ้นปรากฏ ในขณะที่สิ่งที่กำลังเกิดขึ้นปรากฏทางตา มีวิธีเดียว



รู้สึกว่าการสังเกตแล้วว่าการเห็นมี นอกจากคนตาบอดก็คงไม่ได้สังเกต คนอื่นเขาสังเกตแล้วว่าการเห็นมีอยู่ สังเกต แต่ไม่เข้าใจว่าการเห็นนั้นไม่ใช่ตัวตน เป็นนามธรรม ต่างกับรูปธรรม เพราะฉะนั้น ไม่ต้องเป็นห่วงว่าจะสังเกตหรือไม่สังเกต แต่เมื่อสังเกต เข้าใจหรือยัง ศึกษาและพิจารณาพอหรือยัง หรือว่าสังเกตเฉย ๆ และนึกในใจว่า นี่คือการเห็นเฉย ๆ เพราะฉะนั้น คงไม่ใช่หนทาง เพราะว่า ยังไม่ได้พิจารณา ยังไม่ได้ศึกษา

ถ. การอบรมให้มีการรู้ตัวในเวลาที่ทำอะไรอยู่ ซึ่งเป็นการอบรมให้มีสัมปชัญญะ ถ้าการรู้ตัวมีมากขึ้นเพิ่มขึ้นแล้ว จะเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มีการระลึกในสิ่งที่ปรากฏได้หรือไม่

อ. ทุกคนก็ทำอะไรอยู่ตลอดเวลา ไม่นั่งก็ยืน ไม่ยืนก็นอน ไม่นอนก็เดิน ไม่พูดก็เงิบ ทุกคนกำลังทำอะไรอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้น ไม่ต้องบอกว่า ถ้ากำลังทำอะไร เพราะกำลังทำอะไร ที่ใช้คำว่ากำลังทำอะไรอยู่ ความจริงเป็นภาษาพูดที่เราเข้าใจกันได้ แต่ที่เราเรียกว่า กำลังทำอะไรอยู่ นั้นไม่ใช่ตัว นี่เป็นหลักของพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่สุด ไม่ใช่ตัว แต่มีนามธรรมและรูปธรรมต่าง ๆ นานาชนิดที่เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป

ถ. ขณะที่อยู่ในอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ให้มีการรู้ตัว

อ. รู้ตัว อยากทราบว่า ตัวเป็นอย่างไร

ถ. รู้ว่าขณะนั้น เดินก็รู้ นั่งก็รู้

อ. คิดว่า ทุกคนในห้วงนี้รู้ว่าการกำลังนั่งอยู่ ถ้าไม่รู้ก็แย่ คือ รู้อยู่แล้วว่าการกำลังนั่งอยู่ ถ้าเจริญสติปัฏฐานก็ต้องมากกว่านี้หน่อย รู้ตัวเป็นการอบรมอย่างไร เพราะตัวคืออะไร

ถ. ตัวนี้อาจจะเป็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

อ. แล้วทางตาเป็นตัวไหม หรือว่าเป็นสี สิ่งที่เห็นคือสีใช่ไหม และทางหูเป็นตัวหรือว่าเป็นเสียง

ถ. เป็นเสียง



อ. รู้ตัวทำแบบไหนไม่รู้ คิดว่าการเจริญสติปัฏฐานต้องรู้สี่ รู้เสีย ซึ่งไม่ใช่ตัว ต้องรู้แข็งซึ่งแข็งไม่ใช่ตัว เพราะแข็งเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นที่นี้ได้ ที่ไหนก็ได้ ไม่ใช่จะต้องรู้เฉพาะตอนที่เกิดขึ้นที่ร่างกายที่อาจจะเรียกว่าตัว ต้องรู้ขณะที่เกิดขึ้นที่เก้าอี้ ซึ่งไม่ใช่ตัว ต้องรู้สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเกิดที่ไหน เมื่อไร เป็นนามธรรมเป็นรูปธรรม

ที่รู้ตัวนี้ ไม่ทราบว่าได้แก่นามธรรมด้วยหรือเปล่า เพราะนามธรรมไม่ใช่ตัวแน่ๆ นามธรรมไม่มีรูปธรรมปนอยู่เลยสักนิดเดียว ถ้าจะรู้เฉพาะรูปธรรมก็ไม่พอ ต้องรู้นามธรรมด้วย

ก. ที่อบรมนี้ อบรม เห็นก็รู้

อ. เห็นที่ไม่ใช่ตัว และสิ่งที่ไม่ใช่ตัว

ก. จับแข็ง ก็รู้วากำลังสัมผัสแข็ง

อ. ไม่ใช่กำลัง รู้สึกว่าเร็วกว่านั้น กำลัง คล้าย ๆ กับว่า อยู่นาน ๆ อาจจะมีแป๊บเดียว และรู้อย่างอื่นต่อ ไม่มีใครรู้ว่า..

ก. แข็งก็รู้แข็ง เย็นก็รู้เย็น อบรมรู้อย่างนี้บ่อย ๆ เนือง ๆ

อ. ยิ่งบ่อยยิ่งดี แต่บางทีไม่บ่อย บางทีนาน ๆ ที่ แต่ช่วยไม่ได้ มันผ่านไป แล้ว

ก. ถ้ามีบ่อย ๆ มากขึ้น รู้สิ่งที่มากระทบ จะเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สติระลึกในสิ่งที่ปรากฏเร็วขึ้นได้หรือไม่

อ. ถ้าปฏิบัติถูกต้อง ก็ต้องมีสติบ่อยขึ้น ถ้าปฏิบัติไม่ถูกต้อง สติก็ไม่ค่อยเกิด แค่นั้นเอง

ก. ขณะที่อบรมการรู้สึกตัว การเจริญสติ ขณะที่สัมผัสหรือจับน้ำแข็ง เราก็รู้ว่าเย็นกระทบ แต่เมื่อเราเอามือออกจากน้ำแข็งแล้ว เย็นก็ยังปรากฏ ไม่ทราบว่ามันจะนิ่งนึ่กเอา หรือว่าเย็นมีจริง ๆ



อ. ถ้าเย็นปรากฏจริง ๆ ก็เป็นเย็น ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ น้ำแข็ง ไม่ใช่ น้ำ ถ้าไม่ปรากฏก็ระลึกรู้ตรงสภาพเย็นไม่ได้ แต่ถ้านึกถึงสภาพเย็นว่า เป็นเย็นหรือไม่เป็นเย็น ก็ควรจะระลึกรู้ว่า สภาพที่กำลังนึกถึงเรื่องเย็นก็เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง

เย็นมีลักษณะที่พอจะรู้ได้ ไม่ต้องถามตัวเองว่า นี่นึกหรือมีสภาพเย็นปรากฏ

ถ. คือ เมื่อเอามือออกจากน้ำแข็ง เย็นก็ยังติดมืออยู่ ขณะนั้นถือว่าเย็นยังกระทบอยู่หรือเปล่า

อ. เย็นปรากฏหรือเปล่า ก็คุณตอบปัญหาของคุณเองอยู่แล้ว ถ้าเย็นปรากฏ ก็ไม่ใช่อย่างอื่น

ถ. ที่เย็นติดมือ คือ นามหรือ ...

อ. ไม่รู้ เพราะไม่ใช่นักวิทยาศาสตร์ แต่รู้ว่าถ้าเย็นปรากฏ ก็ปรากฏ และไม่ใช่ว่าตัวตน และไม่ใช่ น้ำแข็ง แต่เป็นสภาพเย็น เป็นรูปธรรมชนิดหนึ่งที่เรายังไม่สามารถจะสร้างขึ้นด้วยความคิดได้ เพราะต้องเกิดขึ้นโดยมีเหตุปัจจัยของมันเอง

ถ. ตอนเจ็บป่วย บางครั้งรู้สึกเย็นมาก

อ. ไม่ใช่ตัวเอง ไข้ไหม

ถ. ไม่ใช่ตัวเอง และความร้อนก็ปรากฏอีก ขณะนั้นหมายความว่า เป็นเวทนาเกิดขึ้น ไข้ไหม ไม่ใช่สิ่งที่กระทบจริง ๆ

อ. หมายถึงว่า ถ้าเป็นเย็นก็เป็นรูปธรรม ถ้าเป็นร้อนก็เป็นรูปธรรม และความรู้สึกที่เกิดขึ้นในขณะนั้นก็เป็นนามธรรม อาจารู้สึกเป็นทุกข์ หรือเป็นสุข ก็ได้แล้วแต่

ถ. ทั้งเย็นและร้อนนี้เป็นทุกข์ทั้งคู่ คือ เย็นมากก็ไม่พอใจ ร้อนก็ไม่พอใจ

อ. คนละขณะ ไข้ไหม

ถ. ขณะนั้นเป็นเวทนา ไข้ไหม ไม่ถือว่ามีการกระทบ เพราะไม่ได้กระทบอะไร แต่เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้น

อ. ถ้ารู้ทางกายจะต้องมีการกระทบ และเย็นต้องรู้ทางกายก่อนที่จะรู้ทางใจ ก็ต้องกระทบ แต่ไม่น่าจะต้องเป็นห่วงว่า กระทบหรือไม่กระทบ เพราะว่า



ปรากฏแล้ว เมื่อปรากฏแล้วก็ควรที่จะรู้ว่าสิ่งที่ปรากฏนั้นเป็นรูปธรรม ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของร่างกาย ไม่ใช่ห้าขันธ์

ถ. และไม่ต้องจำแนกว่าเป็นอะไร ใช่ไหม

อ. คุณมีสิทธิที่จะจัด ถ้าอยากจะทำ แต่อยากให้ทราบว่า เป็นจิตที่จัด ไม่ใช่เรา

ถ. ถ้าเราปวดท้อง ปวดเป็นรูป หรือเป็นเวทนา

อ. รู้สึกเจ็บ รู้สึกปวด ถ้าไม่มีรูปธรรมที่ไม่ดีเกิดขึ้นก็คงไม่เจ็บ คงไม่ปวด ใช่ไหม ต้องมีรูปธรรมที่แข็งมาก หรือที่ร้อนมาก จึงจะรู้สึกว่าเจ็บหรือปวด ถ้าพอดี ๆ ก็ไม่เรียกว่าปวด

ถ. ปวดท้อง สมมติว่าปวดกระเพาะ ความรู้สึกปวดนี้เป็นรูป หรือเป็นเวทนา

อ. ถ้าไม่มีรูปจะไม่ปวด ใช่ไหม

ถ. ใช่ ถ้าไม่มีร่างกายก็ไม่ปวด

อ. ก็ต้องมีรูปปรากฏทางร่างกายจึงจะเจ็บปวดได้ ลักษณะของรูปจะว่าเป็นทุกข์เป็นสุขก็ได้ ไม่ใช่ เป็นเรื่องของเวทนา

ถ. ปวดนี้ก็ต้องทุกข์เวทนา

อ. เวทนาเป็นเวทนา รูปเป็นรูป ต้องมีทั้ง ๒ อย่าง ต้องมีรูปด้วย รูปที่ร้อนมาก เป็นต้น และต้องมีความรู้สึกร้อนด้วย ต้องมีจิตที่รู้ร้อน และเวลาที่จิตรู้ร้อน ก็ต้องมีความรู้สึกเกิดขึ้นพร้อมกับจิตนั้น ซึ่งถ้าร้อนมากความรู้สึกที่เกิดขึ้นพร้อมกับจิตที่รู้ร้อนต้องเป็นความรู้สึกเป็นทุกข์ แต่ความรู้สึกเป็นทุกข์ไม่สามารถจะรู้ทางกายได้เลย ไม่เหมือนความร้อน เฉพาะสภาพร้อนที่ร้อน แต่ความรู้สึกไม่ใช่สภาพร้อน จำแนกออกจากกันได้ เพราะร้อนเป็นร้อน จะร้อนสักเท่าไรก็เป็นร้อน และสามารถที่จะรู้ได้ทางกาย แต่ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในขณะนั้นที่เป็นความรู้สึกเป็นทุกข์ นั้นไม่ใช่สภาพร้อน เป็นนามธรรม รู้ได้ทางใจ ไม่ใช่รู้ทางกาย สามารถที่จะแยกออกจากกันได้



ถ. อย่างที่ผมยกตัวอย่างว่า ปวดท้อง ก็ต้องเนื่องด้วยรูป ต้องมีรูปก่อน  
จึงจะปวดได้ เมื่อปวดท้อง จิตก็รู้มันปวด ผมก็สงสัยว่า ปวดนี้เป็นรูปขันธ์ หรือ  
เวทนาขันธ์

อ. ผมอยากทราบว่า ตอนที่ปวดท้อง ความร้อนหรือรูปปรากฏบ้างหรือ  
เปล่า

ถ. ความร้อนไม่ปรากฏ ปวดท้องอย่างเดียว มันปวด

อ. อาจารย์ช่วยหน่อย

สจ. หมายความว่า เวลาที่ปวดเกิดแล้ว อยากจะทราบใช่ไหมว่า  
เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม แต่ไม่ใช่ตำราบอกและเราจะได้ออกว่า อ้อ ปวดนี้เป็น  
นามธรรม ถ้าอย่างนี้ก็ง่าย ใช่ไหม ถ้าบอกว่าเวทนา คือ ความรู้สึก ดีใจหรือเสียใจ  
สุขหรือทุกข์ หรือเฉย ๆ ซึ่งมีอยู่เป็นประจำ แต่ทำไมแม้จะบอกอย่างนั้น  
เราก็มองไม่รู้ ใช่ไหม

อย่างตำราบอกไว้ว่า ความรู้สึกมี ๕ อย่าง คือ รู้สึกดีใจ ๑ รู้สึกเสียใจ ๑  
รู้สึกเจ็บปวดเป็นทุกข์ทางกาย ๑ รู้สึกสบายทางกาย ๑ และรู้สึกเฉย ๆ ๑  
ตำราบอกอย่างนี้ แต่ไม่ใช่ว่าตำราบอกแล้ว เวลาถามอะไรก็เอาตำราบอก  
ใช่ไหม

ทุกอย่างที่ได้ฟัง พิจารณาในขณะที่กำลังเป็นอยู่เดี๋ยวนี้ เช่น ถ้าพูดถึง  
เรื่องเวทนา ความรู้สึก พูดได้ ใช่ไหม เพราะว่าเป็นของจริงซึ่งทุกท่านพิสูจน์ได้ นี่คือ  
พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง แต่เมื่อทรงแสดงแล้ว ทำไมเรายังงง นี่เป็นนาม  
หรือนี้เป็นรูป งงกันอยู่อย่างนี้แหละ

ในเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า มีนามธรรมกับรูปธรรมเท่านั้น  
และมีคำจำกัดความไว้ชัดเจนซึ่งจะไม่เปลี่ยนแปลงเลย คือ รูปธรรมไม่ใช่สภาพรู้อะไร  
ไม่ใช่สภาพรู้ คือ ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ลิ้มรส ไม่คิดนึก ไม่รู้อะไรทั้งสิ้น  
ไม่กระทบสัมผัสอะไรทั้งหมด นั่นคือลักษณะของรูปธรรม



เพราะฉะนั้น สภาพรู้ อาการรู้ คือ กำลังเห็น ไม่ใช่คนตาย ไข่มุข สิ่งที่แตกต่างกันของคนตายและคนเป็น คือ คนตายไม่เห็น ไม่มีสภาพรู้ คนตายไม่ได้ยิน แม้ว่าเสียงมี แต่สภาพรู้เสียงไม่มี นี่คือความต่างกัน

ที่จะรู้ว่าลักษณะของนามธรรม หรือสภาพรู้ ภาตรู้เป็นอย่างไร ไม่ใช่เพียงแต่บอกตามตำราว่า มีนามธรรมและรูปธรรม และนามธรรมเป็นสภาพรู้ อาการรู้ ภาตรู้ ส่วนรูปธรรมไม่ใช่สภาพรู้

ถึงแม้ว่าจะบอกอย่างนี้ แต่ถ้าไม่พิจารณาในขณะที่เห็นบ้าง ได้ยินบ้าง รู้สึกบ้าง จะไม่เข้าใจลักษณะของคำว่านามธรรม แต่ถ้าโดยชื่อ ตอบได้ ไข่มุข คนที่เรียนมาก ๆ ถามว่า เคย ๆ เป็นอย่างไร ก็บอกว่า เป็นเวทนาขันธ ใช้คำว่า ขันธด้วย และอาจจะใช้ภาษาบาลีว่า เป็นอุเบกขาเวทนา แต่นั่นไม่ใช่สิ่งที่เราจะรู้ความรู้สึกเคย ๆ ของเราในขณะนี้ว่า ไม่ใช่เรา

ความรู้สึกเคย ๆ ก็เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ความรู้สึกดีใจก็เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ความเจ็บความปวดก็เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง และเมื่อบอกแล้วว่า ความเจ็บ ความปวด โดยชื่อบอกว่าเวทนา แต่ก็ไม่ได้ทำให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรม เข้าใจแต่เพียงชื่อ นี่เป็นสิ่งที่ต้องแยกกัน คือ ตอบโดยชื่อ ไม่ใช่ตอบโดยรู้ว่าเวทนาคือความรู้สึก แต่ถ้าเข้าใจว่าเวทนาคือความรู้สึกแล้ว ไม่ต้องถามเลยว่า นี่ขันธอะไร นี่บาลีเรียกว่าเวทนาไข่มุข

ทุกคนมีความรู้สึก เห็นแล้ว ดีใจไหม ชอบไหม เสียใจไหม โกรธไหม ไม่ดีใจ ไม่สบายใจ รวมที่ใจ คือ ความรู้สึกทั้งหมด ความรู้สึกทุกประเภท ทุกชนิด

ภาษาบาลีไม่ใช่ภาษาไทย ถ้าพระผู้มีพระภาคเกิดเมืองไทยก็จะบอกว่า ความรู้สึกธรรมดา ๆ อย่างนี้แหละ ดีใจ หรือเสียใจ หรือเจ็บนี้แหละ เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง แต่เมื่อท่านเกิดที่โน่น และใช้ภาษาบาลี แทนที่จะบอกว่า ความรู้สึก ก็ใช้คำว่า เวทนา แต่ก็หมายความว่าความรู้สึกนั่นเอง อย่างเวลาเจ็บปวด รู้แล้วไข่มุขว่า เป็นอะไร

ถ. เวลาเจ็บปวด ก็เป็นความรู้สึก



ส. ก็เป็นความรู้สึก ภาษาบาลีเรียกว่า เวทนา เท่านั้นเอง แต่ถ้าเป็นภาษาไทย ก็คือ ความรู้สึกทางกาย

ถ. เวลาเราปวดท้อง เราก็เพียงแต่กำหนดรู้ว่า มันปวด ไม่ต้องไปแยกว่า นี่เป็นรูป หรือว่าเป็นนาม

ส. มันเป็นเราปวด

ถ. ไม่มีเราปวด

ส. ไม่มีเราปวดได้อย่างไร ในเมื่อยังไม่รู้ว่าเป็นนามธรรม ก็ต้องเป็นเรา ในเมื่อยังไม่รู้ว่าเป็นสภาพรรณอย่างหนึ่งเท่านั้นเอง ใช่ไหม สภาพรรณมีหลายอย่าง ดีใจก็เกิดขึ้นขณะเดียว ไม่ใช่เสียใจ เสียใจเกิดขึ้นขณะเดียวโดยเหตุโดยปัจจัยและดับไป และไม่ใช่ว่าดีใจ เพราะฉะนั้น ปวดก็เหมือนกัน ก็เป็นสภาพรรณเหมือนดีใจ เสียใจ แต่เป็นความรู้สึกเจ็บทางกาย ความทุกข์กายทั้งหมด จะปวด หรือจะคัน หรือจะเจ็บ หรือว่าจะมีอาการอื่น ๆ อีกก็ตามแต่ที่กาย ทั้งหมดเป็นสภาพของความทุกข์ทางกาย ซึ่งไม่น่าพอใจ

ถ. อย่างเวลาปวด รู้สึกว่าเราไม่ชอบ เราอยากจะให้หาย

ส. ก็เราหมด เราทั้งนั้นเลย ๑ เราปวด ๒ เราไม่ชอบ ๓ เราอยากไม่ปวด และจะบอกว่าไม่ใช่เราได้ไหม ในเมื่อเป็นเราอยู่ตลอด

ถ. มีความรู้สึกว่าเป็นเราตลอด

ส. เพราะฉะนั้น เมื่อมีความรู้สึกว่าเป็นเรา ถูกหรือผิด ในเมื่อความปวดเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและกัณฑ์ สิ่งกัณฑ์ไปแล้วจะบอกว่าเรา หรือของเรา ได้ไหม อะไรก็ตาม อย่างได้ยินเดี๋ยวนี้เกิดขึ้นและดับไป ได้ยินดับไปแล้ว ยังจะบอกว่าของฉัน ของฉัน ได้ยินของฉัน ทั้ง ๆ ที่ได้ยินก็ไม่เหลือเลย หมดเกลี้ยงไปเลย แต่ยังบอกว่าได้ยินเมื่อก็เป็นของเรา ก็ไม่ถูกต้อง ใช่ไหม

ความเจ็บก็เหมือนกัน เกิดขึ้นและต้องดับ และเกิดอีก และกัณฑ์ เพราะว่า มีเหตุที่จะให้ความรู้สึกเป็นทุกข์นั้นเกิดขึ้นตราบใด ความรู้สึกเป็นทุกข์นั้นก็ต้องเกิดขึ้นตราบนั้น แต่ความรู้สึกนั้นที่ต้องรู้ว่าเป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ก็เพื่อถ่วงถ่วงความรู้สึก



นั่นว่าเป็นเราออกไป โดยการรู้ว่า ความรู้สึกนั้นเป็นแต่เพียงลักษณะของจริง เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเกิดเมื่อกายกระทบสัมผัสกับสิ่งที่ไม่สลายกาย และต้องดับไปทั้งนั้น

นี่คือประโยชน์ที่จะรู้ว่า เป็นนามธรรมและรูปธรรม เพื่อที่จะไม่มีเราเลยสักขณะเดียว ถ้ายังมีเราอยู่ ก็ต้องเป็นทุกข์

